

ΤΕΙ ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
«ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ
ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ ΣΤΟΝ
ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ»

ΤΣΙΜΠΟΥΡΗ ΓΕΩΡΓΙΑ
ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ ΕΛΕΛΗ

ΕΙΓΗΓΗΤΗΣ: ΜΥΛΩΝΑ ΕΛΠΙΝΙΚΗ

ΠΑΤΡΑ, 2012

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	7
Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.....	7
1.1 ΟΙ ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ & ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ.	7
1.2 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.....	13
1.3 ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ.....	16
1.4 ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΜΙΑΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ Η ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΣΕ “ΑΠΛΕΣ” ΚΑΙ “ΕΥΑΙΣΘΗΤΕΣ” ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ.	18
1.5 ΤΟ ΑΙΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.....	21
Η ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ - Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗ.....	24
2.1 ΥΠΕΡΕΘΝΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ.....	24
2.2 Η ΟΔΗΓΙΑ 95/46/ΕΚ “ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΑΥΤΩΝ”.....	29
2.3 ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΣΥΝΙΣΤΩΣΕΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ: ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ.	33
2.4 ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ.....	34
2.4.1 ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΝΟΜΟΘΕΤΗ.	34
ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ.	34
2.4.2 ΤΑ ΠΟΙΟΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ.	37
2.4.3 Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ.	41
2.5 Ο ΘΕΣΜΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.....	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.....	47
ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ.....	47

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	47
3.2 ΤΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΘΕΜΕΛΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ (2001)...	48
3.3 ΤΟ ΝΕΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ – ΆΡΘΡΟ 9Α.....	52
3.4 Ο ΝΟΜΟΣ 2472/97 ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ.....	57
3.5 ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ.	60
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.....	66
ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ.	66
4.1 ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΜΕ ΑΛΛΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ.....	66
4.2 Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ.	67
4.3 ΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ.....	74
4.4 ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ.....	79
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.....	83
Η ΡΥΘΜΙΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ.....	83
5.1 Η ΟΔΗΓΙΑ 97/66 ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ.	83
5.2 Η ΟΔΗΓΙΑ 2002/58/ΕΚ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ (ΟΔΗΓΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ ΣΤΙΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ).	85
5.3 ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΙΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ.....	88
5.3.1 ΤΟ ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ 3471/06.	88
5.3.2 Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ.	91
5.4 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΕΝΑΝΤΙ ΚΑΤΑΣΚΟΠΕΥΤΙΚΩΝ ΛΟΓΙΣΜΙΚΩΝ, COOKIES ΚΑΠ.	94

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	97
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	100

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι αυξημένες - χάρη στην τεχνολογία – δυνατότητες συλλογής και επεξεργασίας που αφορούν στο άτομο, συνεπάγονται κινδύνους για την ιδιωτική ζωή του ατόμου. Για το λόγο αυτό γεννήθηκε η προβληματική για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Στην Ελλάδα νομοθεσία για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα θεσπίστηκε με αφορμή την εναρμόνιση στην Οδηγία 94/46/ΕΟΚ. Ψηφίστηκε έτσι ο ν. 2472/1997, ο οποίος τροποποιήθηκε επανειλημμένως. Ο ν. 2472/1997 περιλαμβάνει τους γενικούς νομικούς κανόνες για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ενώ ο ν. 3471/2006 ρυθμίζει την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τομέα των τηλεπικοινωνιών. Ειδικές ρυθμίσεις περιέχονται και σε άλλα νομοθετήματα.

Ο ν. 2472/1997 αποσκοπεί στην προστασία της ιδιωτικής ζωής, αλλά και των θεμελιωδών δικαιωμάτων των ατόμων. Το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής ζωής ορίζεται ως το δικαίωμα που έχει κάθε άνθρωπος να μην ενοχλείται από τους άλλους και να αφήνεται μόνος στην ηρεμία του.

Το δίκαιο της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα έχει συνταγματικό υπόβαθρο. Το εν λόγω δικαίωμα βρίσκεται κατ' αρχήν κατοχύρωση στο άρθρο 9 § 1 εδ. β' το Συντάγματος, το οποίο ορίζει ότι η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή είναι απαραβίαστη (δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής). Η προστασία της ιδιωτικής ζωής αναφέρεται σε σύγχρονες μορφές προσβολής της, όπως η οπτικοακουστική παρακολούθηση ή η παροχή πληροφοριών που αφορούν στην ιδιωτική σφαίρα. Απαρβίαστο της ιδιωτικής ζωής σημαίνει ότι κάθε άνθρωπος έχει το δικαίωμα να διατηρεί έναν πυρήνα στη ζωή του, στον οποίο κυριαρχεί αυτός μόνο και στον οποίο δεν μπορεί

να διεισδύσει το Κράτος, καθώς και ότι απαγορεύεται η δημοσιοποίηση των πληροφοριών που αφορούν στον πυρήνα της ιδιωτικής του ζωής.

Η προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα έχει σχέση και με το θεμελιώδες δικαίωμα ανάπτυξης της προσωπικότητας, δηλ. το δικαίωμα του πολίτη να αποφασίζει ελεύθερα για τις πράξεις και τις παραλείψεις του. Ειδικότερη έκφανση του δικαιώματος ανάπτυξης της προσωπικότητας είναι το δικαίωμά του να αποφασίζει και να συγκαθορίζει, ποιές πληροφορίες που αφορούν στο πρόσωπό του θα αποκαλύπτονται στους άλλους (δικαίωμα αυτοδιάθεσης των πληροφοριών ή πληροφοριακός αυτοκαθορισμός).

Ειδική κατοχύρωση του δικαιώματος προστασίας του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων περιλαμβάνεται στη διάταξη του άρθρου 9Α του Συντάγματος, το οποίο ορίζει ότι «καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως νόμος ορίζει».

Αποδέκτες του δικαιώματος προστασίας του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων είναι όλοι οι φορείς δημόσιας εξουσίας, δηλ. το Κράτος και τα άλλα ΝΠΔΔ, τα οποία ασκούν δημόσια εξουσία. Το δικαίωμα ισχύει και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών. Η συνταγματική κατοχύρωση του εν λόγω δικαιώματος δεν συνεπάγεται την απόλυτη απαγόρευση της συλλογής, επεξεργασίας και χρήσης των προσωπικών δεδομένων. Η συνταγματική προστασία έχει το νόημα ότι καθιερώνει την υποχρέωση του νομοθέτη να διαμορφώσει ένα περιοριστικό θεσμικό πλαίσιο, εντός του οποίου καθίσταται θεμιτή η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων. Ο ν. 2472/1997 συμβάλλει στη ρύθμιση της ροής και της κατανομής των πληροφοριών στο πλαίσιο της δραστηριότητας του Κράτους, της οικονομίας και της κοινωνίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.

1.1 ΟΙ ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ & ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ.

Οι νέες τεχνολογίες μεταβάλλουν εκ θεμελίων τον τρόπο με τους οποίους οι άνθρωποι συνδιαλέγονται με το περιβάλλον τους, τον τρόπο που οι άνθρωποι δουλεύουν και κάνουν επιχειρήσεις, τον τρόπο που δρουν και σχετίζονται μεταξύ τους. Οι νέες τεχνολογίες καθορίζουν τους όρους, με τους οποίους οι άνθρωποι μαθαίνουν, δημιουργούν και παράγουν πληροφορίες και έμμεσα ανασχηματίζουν τις ανάγκες και τις προσδοκίες τους. Η τεχνολογία της πληροφορίας δεν επεμβαίνει μόνο στη διαδικασία της παραγωγής και τη διαδικασία εξέλιξης άλλων τεχνολογιών, δεν αυτοματοποιεί μόνο, αλλά αλλάζει τη δομή της σημερινής επικοινωνίας, είναι δηλ. όργανο παραγωγής αλλά και επικοινωνίας. Η ταχύτητα την οποία ανέπτυξε η κοινωνία εξαρτάται τελικά και ακριβώς από την αποτελεσματικότητα των εργαλείων που χρησιμοποιούνται για να διευκολύνουν την απόκτηση, καταχώρηση και διανομή της πληροφορίας.¹

Ένα βασικό χαρακτηριστικό της σύγχρονης κοινωνίας είναι η εξάρτηση της από την συλλογή πληροφορίας. Η απίστευτα μεγάλη ροή και συγκέντρωση πληροφοριών, η διεύρυνση των δικτύων επικοινωνίας πληροφοριών και η διαφαινόμενη έξαρση της χρήσης βάσεων πληροφοριών συνθέτουν την εικόνα μιας “πληροφοριοποιημένης κοινωνίας”. Η εισαγωγή των τεχνολογιών που προσδιορίζουμε με τον

¹ Αλεξανδρής Ν., Γκρίτζαλης Δ., Κιουντούζης Ε., Μια προσέγγιση της κοινωνικά αποδεκτής αξιοποίησης της Πληροφορικής σε ΕΠΥ, Ασφάλεια Πληροφοριών: Τεχνικά, Νομικά και Κοινωνικά Θέματα, Αθήνα 1995

συνοπτικό και περιεκτικό τίτλο «πληροφορική» συνεπέφερε ριζικές, σε πρώτη προσέγγιση ποσοτικές αλλά σε τελευταία ανάλυση κυρίως ποιοτικές αλλαγές στον τρόπο επεξεργασίας των πληροφοριών: η πληροφορική κατέστησε δυνατή την επεξεργασία μεγάλου όγκου δεδομένων, σε μικρό χρονικό διάστημα, με δυνατότητα συσχετισμών, με ευκολία πρόσβασης και με αμεσότητα επικοινωνίας.

Τα στοιχεία αυτά προσδιορίζουν τις τεχνολογίες επεξεργασίας σε όλα τα στάδια των - ταχέων και αδιάκοπων - εξελίξεών τους. Δεν πρέπει όμως να παραβλέπουμε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε φάσης στο βαθμό που έχουν συνέπειες για την οργάνωση της επεξεργασίας και την αξιοποίηση ή και εκμετάλλευση των αποτελεσμάτων της. Οι προσωπικοί υπολογιστές, οι φορητοί υπολογιστές και τα λεγόμενα “thinkpads” κυριαρχούν στο τοπίο ήδη κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '80 και μεταθέτουν την επεξεργασία δεδομένων στην ατομική θέση εργασίας, μεγιστοποιώντας κατά τον τρόπο αυτό την κινητικότητα των χρηστών τους με συνέπεια την “ευελιξία” και την αποκέντρωση των διαδικασιών που αντιστοιχεί σε μία ριζική αποκέντρωση των αρχείων. Η διάδοση των πολυμέσων (multimedia) είναι μία κρίσιμη εξέλιξη. Αυτή η τεχνική που βασίζεται στις λεγόμενες “λεωφόρους των πληροφοριών” καθώς και στα δίκτυα καλωδίωσης ευρείας βάσης καθιστούν δυνατή μία σειρά νέων υπηρεσιών όπως το televideo, telelearning, teleshopping, telebanking, teleworking. Τα πολυμέσα συγχωνεύουν πολλές μορφές διάδοσης και έκφρασης των δεδομένων ώστε η πληροφορία που συλλέγεται υπό μία μορφή να μπορεί να μετατραπεί σε άλλες μορφές.

Η εισαγωγή και διαρκής εξέλιξη των ποικίλων και ανά τομέα διαφορετικών chipcards και η αλματώδης ανάπτυξη των δικτύων, γνωστότερο των οποίων είναι το World Wide Web, διαμορφώνουν ένα ριζικά διαφορετικό πλαίσιο επεξεργασίας των δεδομένων. Το Internet βρίσκεται στη βάση αλλά και συνιστά τη βάση της ανάπτυξης νέων

μορφών επιχείρησης και επιχειρηματικότητας όπως το teleshopping ή το telebanking. Η μονόδρομη επικοινωνία παραχωρεί τη θέση της στον “διάλογο”, που επιτρέπει στον χρήστη όχι μόνο να “αρπάξει” τις πληροφορίες αλλά και να εξαντλήσει το περιεχόμενό τους. Το Διαδίκτυο επιτρέπει την ταχύτατη διαβίβαση δεδομένων σε κάθε σύστημα, τη δυνατότητα διασύνδεσης μεταξύ πληροφοριών που τηρούνται σε διαφορετικούς χώρους και παρέχονται για διαφορετικούς σκοπούς. Στα δίκτυα χάνει τη σημασία της η διάκριση σε συλλογή, καταχώρηση και διαβίβαση των δεδομένων. Δεν υφίσταται επίσης πλέον η φυσική διάκριση μεταξύ του εξωτερικού και του περιεχομένου. Ο χώρος και ο χρόνος δεν συνιστούν πλέον εμπόδια.

Χαρακτηριστικά στοιχεία της εισόδου στον αιώνα, την εποχή της πληροφορίας είναι επίσης η αυτονόμηση και η αυτάρκεια της “μεταφοράς” της πληροφορίας και η παγκόσμια και ταυτόχρονη διάθεση της πληροφορίας. Το Διαδίκτυο επιτρέπει, ενσωματώνει και συμβολίζει την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, της κοινωνίας και της ανθρώπινης επικοινωνίας. Η ουσία της αλλαγής έγκειται στη δημιουργία ενός “ολοκληρωμένου περιβάλλοντος επικοινωνίας” (total communication environment) στο οποίο κάθε άτομο είναι δυνατόν να επικοινωνήσει με κάθε άτομο χρησιμοποιώντας οποιοδήποτε μέσο.

Η επεξεργασία πληροφοριών συνιστά μία διαδικασία που απαντάται στο πλαίσιο του κράτους, της οικονομίας και της κοινωνίας ήδη από το πρώτο στάδιο της οργάνωσης τους είτε ως (συνειδητοποιημένη και) χωριστή διαδικασία είτε ως αυτονόητο τμήμα και εν τέλει προαπαιτούμενο οποιασδήποτε απόφασης. Η αυτοματοποίηση της επεξεργασίας των πληροφοριών δεν είναι βέβαια τυχαίο προϊόν αλλά η τεχνολογικά επιτακτική, αναγκαστική απάντηση στις νέες ανάγκες πληροφόρησης που συνδέονται με τις αλλαγές στις λειτουργίες της δημόσιας διοίκησης και στην τροποποιημένη

επιχειρηματική πολιτική. Αντανακλά τις δομικές μεταλλαγές της βιομηχανικής κοινωνίας, όπως οι νέες τεχνολογίες εξελίσσονται σε συνάρτηση με τις οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές με σκοπό να αντιμετωπίσουν τις διοικητικές και οργανωτικές απαιτήσεις που γεννιούνται από αυτές τις αλλαγές. Πρόκειται βέβαια σε τελευταία ανάλυση για μία «διαλεκτική» σχέση: ο νέος ρόλος του κράτους και οι αλλαγές στη διάρθρωση της οικονομίας ενέτειναν τις ανάγκες για επεξεργασία δεδομένων. Οι νέες τεχνολογίες είναι το προϊόν της κοινωνίας, η προέλευση και η εξέλιξή τους προσδιορίζονται από αυτή. Από την άλλη πλευρά οι τεχνολογίες επηρεάζουν, ενίοτε δε καθορίζουν την εξέλιξη της κοινωνίας και των θεσμών της. Η ανάπτυξη των τεχνολογιών της πληροφορίας και επικοινωνίας με την αλματώδη πρόοδό τους αλλάζουν το τοπίο: στη νέα κοινωνία της πληροφορίας οι υπηρεσίες που προσφέρονται από τις νέες τεχνολογίες συνιστούν κρίσιμο παράγοντα καθορισμού των κοινωνικών και οικονομικών δομών και σχέσεων.

Η οικονομία καθορίζεται πλέον πρωτίστως από την τεχνολογία: Η παγκοσμιοποίηση περνάει αναγκαστικά από την υψηλή και ειδικότερα την ψηφιακή τεχνολογία, είναι δυνατή μόνο μέσω της διεθνοποίησης της πληροφορίας στα ψηφιακά δίκτυα. Παραδοσιακά οι δραστηριότητες της συλλογής δεδομένων είτε για διοικητικές ανάγκες είτε για ανάγκες της οικονομίας λάμβαναν χώρα στο πλαίσιο μιας χώρας και ενός έθνους. Τώρα η τεχνολογία των επικοινωνιών επιτρέπει και ενθαρρύνει ενότητες του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα να διεξάγουν αυτές τις δραστηριότητες σε διεθνή/παγκόσμια κλίμακα. Το Internet είναι συνώνυμο της διεθνοποίησης της ψηφιακής ανταλλαγής πληροφοριών. Οι συνέπειες είναι ορατές ωστόσο και στο επίπεδο των επιμέρους οικονομικών σχέσεων και οργανώσεων. Η εισαγωγή της επεξεργασίας πληροφοριών οδηγεί σε αλλαγή των επιχειρησιακών μορφών. Σε

συνδυασμό με την αναμφισβήτητη πλέον προϊούσα τάση μετάβασης από την οικονομία των προϊόντων στην οικονομία των υπηρεσιών οι νέες τεχνολογίες, η εμπορευματοποίηση και η διαχείριση της πληροφορίας οδηγούν σε αλλαγές στη δομή των επιχειρήσεων. Ένας κρίσιμος λόγος είναι αναμφίβολα η ανάγκη να βρίσκεται κανείς εγγύτερα στον πελάτη ώστε να εκπληρώνονται οι ανάγκες του. Οι αλλαγές αυτές που συνίστανται μεταξύ των άλλων στην αποκέντρωση, τη σμίκρυνση (down sizing), την ανάθεση μέρους της δραστηριότητας σε άλλες επιχειρήσεις (outsourcing) έχουν επιπτώσεις και στην επιλογή των μεθόδων οργάνωσης και διαχείρισης των επιχειρήσεων.

Οι δυνατότητες των νέων τεχνολογιών οδηγούν και σε διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων. Η μεταβολή της τεχνολογίας της πληροφορικής γεννά την ολοένα μεγαλύτερη διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων. Η ποικιλία των δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων αποτελεί καρπό των νέων τεχνολογιών. Οι τεχνολογικές και οικονομικές εξελίξεις συνοψίζονται στην έννοια της “σύγκλισης” (convergence). Η σύγκλιση των τεχνολογιών οδήγησε στην εξάλειψη των τεχνολογικών εμποδίων μεταξύ των συστημάτων. Ποιες είναι οι οικονομικές συνέπειες της τεχνικής δυνατότητας: Η σύγκλιση, με τη σειρά της λειτουργεί ως δέλεαρ για τη σύγκλιση των δραστηριοτήτων και επιχειρήσεων. Οι επιχειρήσεις προσανατολισμένες μέχρι τώρα στην εκμετάλλευση ενός μέσου ή στην παροχή συγκεκριμένων υπηρεσιών απελευθερώνονται από τους τεχνικούς περιορισμούς και συγκεντρώνουν τις προσπάθειές τους στην παροχή πολλών, πολλαπλών και ποικίλων υπηρεσιών. Η εξέλιξη αυτή αντιστοιχεί και συμπροσδιορίζει τις γενικότερες αλλαγές στην οικονομία, στην αυξανόμενη παροχή και λήψη υπηρεσιών και στην ολοένα και περισσότερο παρατηρούμενη μετατόπιση από τη χρήση πληροφοριών ως

“βοήθημα” στην αντιμετώπισή τους ως αυτόνομο συναλλακτικό αγαθό με οικονομική “αυταξία”.

Ένα από τα αποτελέσματα και ταυτόχρονα αίτια της διαρκώς ογκούμενης επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων είναι η “εμπορευματοποίησή” τους. Η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων είναι αντίθετα στρατηγικό και εγγενές στοιχείο του προγραμματισμού και της λήψεως αποφάσεων στον ιδιωτικό τομέα. Η πληροφορία δεν προκύπτει ως προϊόν σύμπτωσης αλλά ως προϊόν πρόσβασης σε διαθέσιμα δεδομένα. Όσο η επεξεργασία δεδομένων διαδίδεται και αυτοματοποιείται τόσο αυξάνεται μάλιστα η «πίεση» να εξαντληθεί το «δυναμικό πληροφοριών» που βρίσκεται στη διάθεση. Τα δεδομένα μεταβάλλονται σε μία πολυλειτουργική βάση πληροφοριών που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για διάφορους σκοπούς, μεταξύ των οποίων και για εμπορική εκμετάλλευση.

Τα προσωπικά δεδομένα και πιο συγκεκριμένα η επεξεργασία τους ανάγεται ταυτόχρονα σε κρίσιμο παράγοντα λήψης αποφάσεων στο πλαίσιο της άσκησης κρατικών καθηκόντων και αρμοδιοτήτων και εν γένει της δραστηριότητας του δημόσιου τομέα. Δεν είναι συμπτωματικό ότι η έκρηξη της επεξεργασίας πληροφοριών και προσωπικών δεδομένων ειδικότερα συνδέεται επίσης με την αλλαγή του ρόλου του κράτους, την αύξηση και τη διαφοροποίηση των κρατικών δραστηριοτήτων. Το κράτος στην μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο εποχή χαρακτηρίζεται από τον αναπροσανατολισμό αφενός στην οργάνωση μιας παροχικής διοίκησης και αφετέρου στον σχεδιασμό πολιτικών, περισσότερο σύνθετων και οριζόντιων. Ο σχεδιασμός και η εφαρμογή πολιτικών που αφορούν παροχή επιδομάτων ή την ενίσχυση διαφόρων πληθυσμιακών ή κοινωνικών ομάδων προϋποθέτουν ή/και συνεπάγονται πληροφορίες και οδηγούν αναπόφευκτα στην συλλογή και επεξεργασία περισσοτέρων πληροφοριών, συχνά προσωπικού χαρακτήρα και όχι σπάνια

ευαίσθητων. Η αύξηση του όγκου των πληροφοριών που υφίσταται επεξεργασία και η ένταση της τελευταίας είναι επίσης προϋπόθεση και επακόλουθο του σχεδιασμού πολιτικών όπως η δημογραφική πολιτική, η πολιτική ως προς την αγορά εργασίας, η εκπαιδευτική πολιτική, η πολιτική στο χώρο της υγείας. Οι πληροφορίες που γίνονται αντικείμενο επεξεργασίας είναι βέβαια συχνά στατιστικού χαρακτήρα αλλά αφετηρία και αυτών των τελευταίων αποτελεί η επεξεργασία προσωπικής πληροφορίας.

Η επεξεργασία προσωπικών πληροφοριών αποκτά νέες ποσοτικές και ποιοτικές διαστάσεις υπό το φως της μετάβασης από την παραδοσιακή παροχή διοικητικών υπηρεσιών και λειτουργία διοικητικών αρχών στην ηλεκτρονική διοίκηση και διακυβέρνηση. Στο πλαίσιο αυτό αναπτύσσονται προγράμματα που αφορούν την γενίκευση των online διοικητικών διαδικασιών, την πρόσβαση σε διοικητικές υπηρεσίες μέσω on-stop-shop ή front-offices και τη χρήση «προσωπικών λογαριασμών» (citizens accounts), ηλεκτρονικές συναλλαγές και πράξεις και αντίστοιχα αυθεντικοποίηση μέσω της χρήσης ηλεκτρονικών υπογραφών, χρήση μεθόδων κοινής χρήσης δεδομένων (data sharing) και διασύνδεσης αρχείων, η χρήση smart cards που ενσωματώνουν πληθώρα προσωπικών δεδομένων για διοικητικούς σκοπούς. Όλες αυτές οι εξελίξεις εγείρουν με τρόπο επιτακτικό τα ζητήματα ρύθμισης της χρήσης των προσωπικών δεδομένων στο πλαίσιο της διοίκησης.²

1.2 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.

Τόσο σε νομοθετικά κείμενα όσο και στη βιβλιογραφία/θεωρία παρατηρείται συχνά η ταυτόχρονη χρήση και εναλλαγή των όρων “δεδομένο” και “πληροφορία”. Το ερώτημα γεννιέται σχεδόν αυτόματα:

² Boehme-Neßler V., Electronic Government: Internet und Verwaltung, NVwZ 4/2001

ποια η σχέση μεταξύ δεδομένου και πληροφορίας; Πρόκειται για έννοιες ταυτόσημες ή συνώνυμες; Ή μήπως πρόκειται για μία σχέση γένους και είδους; Ως εισαγωγική παρατήρηση αξίζει να σημειώσουμε ότι τα δεδομένα (data) αναδείχθηκαν, σημασιοδοτήθηκαν και καθιερώθηκαν ως “ξεχωριστός” όρος σε συνάρτηση με την επεξεργασία δεδομένων και κυρίως με την ανάπτυξη και διάδοση της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας δεδομένων. Η συσχέτιση αυτή αναπόφευκτα τονίζει το “δεδομένο” ως τεχνικό όρο και μέρος ενός συστήματος επεξεργασίας και οδηγεί στον προσδιορισμό των “δεδομένων” ως στοιχείων μιας “επεξεργασμένης” πληροφορίας, ως στοιχεία της πληροφορίας που έγινε αντικείμενο αυτοματοποιημένης επεξεργασίας.

Σύμφωνα με μία άποψη το δεδομένο (datum) διακρίνεται από την πληροφορία (information) καταρχήν και κυρίως από ποσοτική άποψη: το δεδομένο συνιστά τη μικρότερη μονάδα πληροφορίας” ενώ σύμφωνα με άλλη διατύπωση το δεδομένο συνιστά “πληροφοριακό άτομο”. [30] Αυτό δεν σημαίνει ωστόσο αυτονόητα ότι η “πληροφορία” συνιστά μία “πολλαπλότητα δεδομένων”. Συναφής είναι η θεώρηση των “δεδομένων” ως ένα είδος “πρώτης ύλης” από την οποία προκύπτει η πληροφορία ως “ολοκληρωμένο προϊόν”.

Περαιτέρω η έννοια “πληροφορία” παραπέμπει αυτόματα στην “πληροφοριακή αξία της ενώ δεν συμβαίνει το ίδιο με τον όρο “δεδομένο”. Στην έννοια του δεδομένου προσδίδεται μία ουδετερότητα όσον αφορά τον σκοπό ενώ η έννοια της πληροφορίας συσχετίζεται με την χρησιμότητά της. Ανεξάρτητα από τις εννοιολογικές διαφορές πρέπει να παρατηρήσουμε ότι οι δύο όροι στη χρήση της γλώσσας έχουν καταλήξει να είναι συνώνυμοι.

Οι νέες τεχνολογίες μεταβάλλουν εν τέλει το ίδιο τον ορισμό και το εννοιολογικό φορτίο της “πληροφορίας”. Στη φάση της βιομηχανικής κοινωνίας η εκμετάλλευση των περισσότερων μορφών της “λειτουργικής

πληροφορίας”, ενσωματωμένης σε “μηχανές” ή σε άλλη “μόνιμη μορφή καταχώρησης”, εξαρτιόνταν απόλυτα από τον ανθρώπινο έλεγχο. Η πληροφορία ήταν “κλειδωμένη” στο μέσο και εξαρτημένη από αυτό . Παρέμενε παθητική και μη εξελίξιμη εκτός εάν την εκμεταλλευόταν κάποιος. Αυτό άλλαξε εκ βάθρων επί τη βάσει των τεχνολογικών εξελίξεων. Το διαφοροποιό στοιχείο εντοπίζεται στον τρόπο με τον οποίο η σημερινή ψηφιακή τεχνολογία προσεγγίζει και επεξεργάζεται την πληροφορία, πράγμα που με τη σειρά του οδηγεί σε μια νέα διάστασή της τελευταίας: Η σημερινή σημασία και ποιοτική διάσταση της πληροφορίας οφείλεται κατά κύριο λόγο στην υποκείμενη τεχνολογία.

Ταυτόχρονα η δύναμη των συστημάτων πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών έγκειται ακριβώς στην ικανότητά τους να χειρίζονται γρήγορα, συστηματικά και αποτελεσματικά αυτό που ονομάζουμε “πληροφορίες”. Η έννοια της πληροφορίας μεταβάλλεται κατά τούτο: εκτός από τον “δυναμισμό” που αποδίδεται στην ταχύτητα επεξεργασίας και διάδοσης των πληροφοριών οι νέες τεχνολογίες επιτρέπουν την “αποξένωση” της πληροφορίας από τον δημιουργό της, τον φορέα της και το περιβάλλον στο οποίο γεννιέται. Η αποξένωση αυτή είναι σύμφυτη με την ίδια την αυτοματοποίηση ήδη και μόνο εκ του γεγονότος ότι κάθε αυτοματοποίηση συνδέεται με τη «συντόμευση», τη «βράχυνση» της πληροφορίας. Κρίσιμο στοιχείο αυτής της αποξένωσης, της μεταβλητότητας του περιβάλλοντος είναι ωστόσο η δυνατότητα πολυλειτουργικής αξιοποίησης της πληροφορίας η οποία αναγκαστικά οδηγεί σε μία αυτονόμηση των επιμέρους δεδομένων έναντι του αρχικού σκοπού και σχέσης επεξεργασίας.

1.3 ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ.

Το στοιχείο του προσωπικού χαρακτήρα της πληροφορίας μπορεί να προσεγγιστεί αφενός «περιγραφικά» υπό την έννοια του - αντικειμενικά διαπιστώσιμου και προσδιορίσιμου - στοιχείου που δηλώνει κάτι για το πρόσωπο το οποίο αφορά και αφετέρου «αξιολογικά» υπό την έννοια ότι λαμβάνονται υπόψη οι αντιλήψεις του προσώπου, του «φορέα» της πληροφορίας για το αν και σε ποιο βαθμό αυτή είναι «προσωπική» και στις εύλογες αναμονές του όσον αφορά τη χρήση της πληροφορίας και την αντιμετώπισή της ως προσωπικής και - υπό την κλίμακα αξιών και τους ορισμούς του συντάγματος και της έννομης τάξης - προστατευτέας πληροφορίας. Δεν είναι ωστόσο άμοιρο σημασίας εάν και σε ποιο βαθμό συμπίπτουν οι αντιλήψεις του προσώπου και της κοινωνίας. Οι αντιλήψεις αυτές αντικατοπτρίζονται εν τέλει σε αυτό που προσδιορίζουμε ως “ποιότητα” της πληροφορίας. Υπό αυτήν την έννοια ένας αφηρημένος ορισμός της «προσωπικής πληροφορίας» περιέχει και τα δύο στοιχεία και (θα πρέπει να) αναφέρεται στην ποιότητα της πληροφορίας αλλά και στις εύλογες αναμονές του ατόμου όσον αφορά τη χρήση της πληροφορίας.

Συχνά αμφισβητείται εάν η “ιδιωτικότητα” είναι ένα στοιχείο της προσωπικής πληροφορίας καθεαυτής με το επιχείρημα ότι η ίδια πληροφορία μπορεί να θεωρείται ιδιαίτερα ευαίσθητη σε ένα περιβάλλον και “όχι τόσο προσωπική” σε μία άλλη συνάφεια. Αυτή η αμφισβήτηση δεν είναι αδικαιολόγητη ιδίως εάν θεωρήσουμε την “προσωπική πληροφορία” όπως αυτή παράγεται, αντλείται, χρησιμοποιείται, μεταδίδεται και διαδίδεται στο πλαίσιο των νέων τεχνολογιών. Στο πλαίσιο μιας νέας «πληροφοριακής τάξης» είναι πραγματικά δύσκολο να εξαρτάται ο προσδιορισμός μιας πληροφορίας ως “προσωπικής”

αποκλειστικά από τις δηλώσεις βουλήσεως διαφόρων προσώπων και από τον ατομικό προσδιορισμό των ορίων της ιδιωτικότητας.

Υπό την επίδραση των νέων τεχνολογιών οι πληροφορίες αποκτούν μία αντικειμενική «υπόσταση», μπορούν να αποχωρίζονται από το μεμονωμένο άτομο στο οποίο αναφέρονται, μπορούν να αναπαραχθούν και να πολλαπλασιαστούν. Ιδιαίτερη σημασία αποκτά σε αυτήν την συνάφεια το κριτήριο της “επεξεργασιμότητας”, καθώς η πληροφορία εν γένει και η προσωπική πληροφορία πολύ περισσότερο σχετίζεται με το περιβάλλον, τις περιρρέουσες συνθήκες και αποκτά την αξία της από τον συσχετισμό με άλλες πληροφορίες. Συνεπώς μία στενά “αξιολογική” προσέγγιση του “προσωπικού” χαρακτήρα μιας πληροφορίας και η ταύτιση του προσωπικού με το “ιδιωτικό” θα συνιστούσε υπό τα δεδομένα της Κοινωνίας της Πληροφορίας εν τέλει ατελές παράδειγμα. Η επικράτηση του όρου “δεδομένο” υποδηλώνει σε τελευταία ανάλυση αυτό ακριβώς: ότι ένα δεδομένο , ένα στοιχείο μπορεί να δηλώνει μία πληροφορία για ένα πρόσωπο.

Οι ιδιότητες αυτές της πληροφορίας βρίσκονται στον πυρήνα της επιχειρηματολογίας αυτών που υποστηρίζουν ότι η πληροφορία, είτε ως περιεχόμενο είτε ως διαδικασία δεν συνιστά καθεαυτή μία αξία αλλά ενσωματώνει τη δυνατότητα της αξιοποίησης. Η αξία της πληροφορίας είναι ουδέτερη. Η πληροφορία αποκτά τον χαρακτήρα ενός “αγαθού” όταν μπορεί να μετατραπεί σε ωφέλεια. Σύμφωνα με αυτήν την άποψη κρίσιμο στοιχείο σε σχέση με την έννοια της πληροφορίας δεν συνιστά το απόρρητο αλλά η “αποκλειστικότητα” και η δυνατότητα της “αξιοποίησης” μιας πληροφορίας που αναφέρεται σε ένα πρόσωπο. Η «σχολή του Σικάγου», που εκφράζεται χαρακτηριστικά από τον Posner, θεωρεί ότι η ιδιωτικότητα είναι ένα ενδιάμεσο παρά ένα τελικό αγαθό, στο οποίο ο άνθρωπος είναι ένα μέσο προς έναν άλλο σκοπό. Σύμφωνα με αυτήν τη θεωρία μόνο η πληροφορία που είναι το δευτερογενές

προϊόν (by-product) μιας κοινωνικά παραγωγικής δραστηριότητας έχει αξία και αυτό αποκλείει την απόλυτα προσωπική πληροφορία. Η ιδιωτικότητα, σύμφωνα με την άποψη αυτή, καθεαυτή έχει αξία μόνο εφόσον η προστασία της σχετίζεται με μία “επένδυση” στην εν λόγω πληροφορία, όπως π.χ. η παρεμπόδιση μιας δυσφημιστικής δήλωσης.

Για το χαρακτηρισμό μιας πληροφορίας ως “προσωπικού χαρακτήρα” καθοριστική είναι (πράγματι) η σύνδεση με ένα πρόσωπο. Η σύνδεση προς ένα πρόσωπο δεν γίνεται αντιληπτή ως συγκεκριμένο περιεχόμενο ιδιωτικού χαρακτήρα. Το περιεχόμενο δεν είναι απαραίτητο για να αφορά η πληροφορία ένα πρόσωπο. Με το πρόσωπο δεν σχετίζεται μόνο αυτό που λέγεται για αυτό αλλά ήδη το γεγονός ότι λέγεται κάτι για αυτό. Συνιστά μία απόφαση για το πρόσωπο ακόμη και αν ή ακριβώς επειδή το περιεχόμενο υπό στενή έννοια είναι εντελώς κοινότοπο. “Προσωπικό” δεν χρειάζεται να είναι το περιεχόμενο αλλά αρκεί να είναι και η εξωτερική του.

1.4 ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΜΙΑΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ Η ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΣΕ “ΑΠΛΕΣ” ΚΑΙ “ΕΥΑΙΣΘΗΤΕΣ” ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ.

“Προσωπικό” δεν είναι συνεπώς μόνο το προφανώς προσωπικό με την έννοια του ιδιωτικού αλλά και αυτό που μπορεί να αποκαλυφθεί ως τέτοιο. Η ποιότητα της πληροφορίας συναρτάται με το υποκείμενο και το ρόλο του. Κανενός άλλου αγαθού η ποιότητα δεν σχετίζεται τόσο έντονα με το (κοινωνικό) περιβάλλον. Στην αλλαγή αυτή του περιεχομένου του όρου «προσωπική πληροφορία» υποδηλώνονται και οι βαθιές αλλαγές σε έννοιες, αντιλήψεις και ρυθμίσεις που έχει επιφέρει η νέα τεχνολογία.

Το “περιεχόμενο” φαίνεται να υπήρξε ωστόσο και τουλάχιστον καταρχήν καθοριστικό για τη διατύπωση του αιτήματος και την παραδοχή της ρύθμισης και κατ’ επέκταση της προστασίας μιας

πληροφορίας προσωπικού χαρακτήρα υπό την έννοια ότι το (ιδιαίτερο) περιεχόμενο μιας πληροφορίας είναι εκείνο που δημιουργούσε την αναμονή ότι αυτή θα θεωρηθεί ως αυστηρά προσωπική ή ευαίσθητη και για το λόγο αυτό θα έπρεπε να παρεμποδιστεί ή τουλάχιστον να περιοριστεί η συλλογή, η χρήση ή η κυκλοφορία τους.

Σε αυτήν την αντίληψη ανάγεται εξάλλου η άποψη, ότι δηλαδή υπάρχουν αφενός “αβλαβή δεδομένα”, δεδομένα άνευ σημασίας και ταυτόχρονα “ευαίσθητα” δεδομένα που χρήζουν (ιδιαίτερης) προστασίας. Η αντίληψη αυτή ανάγεται στη “θεωρία των σφαιρών της προσωπικότητας”, σύμφωνα με την οποία η ανθρώπινη προσωπικότητα και εν τέλει η ανθρώπινη ύπαρξη κατατέμενεται σε τρεις σφαίρες: στην ατομική, την ιδιωτική και την απόρρητη ή μυστική σφαίρα. Ως ατομική σφαίρα προσδιορίζονται τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της προσωπικότητας ενός ανθρώπου σε σχέση με τον κοινωνικό του περίγυρο (π.χ. κοινωνική και επαγγελματική δραστηριότητα). Ως ιδιωτική σφαίρα γίνεται αντιληπτή από τους υποστηρικτές της άποψης αυτής το πεδίο της δραστηριότητας ενός προσώπου, το οποίο είναι προσιτό μόνο σε στενό κύκλο προσώπων και σε τρίτους υπό προϋποθέσεις. Τέλος ως μυστική ή απόρρητη σφαίρα ορίζεται το πεδίο της ανθρώπινης προσωπικότητας, στο οποίο ένας άνθρωπος επιτρέπει την πρόσβαση μόνο υπό εξαιρετικές περιστάσεις σε ιδιαίτερα στενό κύκλο προσώπων. Όπως παρατηρείται, τα όρια των τριών αυτών περιοχών της προσωπικότητας δεν είναι δυνατόν να καθοριστούν ακριβώς εκ των προτέρων αλλά εξαρτάται από τις συγκεκριμένες περιστάσεις ποιά σφαίρα και σε τι βαθμό έγινε αντικείμενο προσβολής. Η ταξινόμηση αυτή είχε ως απότοκο το επιχείρημα ότι οι μεν “κανονικές” πληροφορίες, αυτές που αφορούν τον “εξωτερικό φλοιό” της ανθρώπινης προσωπικότητας είναι “αβλαβείς”, συνεπώς ελεύθερα προσιτές και κατ’ επέκταση αξιοποιήσιμες ενώ αντίθετα ιδιαίτερη μεταχείριση και

ρύθμιση χρειάζονται οι ευαίσθητες πληροφορίες. Η ίδια αυτή αντίληψη αποτελεί μία από τις βάσεις επίκλησης ενός “δικαιώματος διάδοσης και εκμετάλλευσης” των λεγόμενων “κοινών” πληροφοριών, όπως το όνομα, το επάγγελμα, η διεύθυνση.

Μία τέτοια ταξινόμηση των πληροφοριών, ανταποκρίνεται μεν στην κλασική θεωρία των ζωνών της ανθρώπινης ύπαρξης και προσωπικότητας και ίσως και σε διαδεδομένες κοινωνικές αντιλήψεις σχετικά με το τί είναι “ιδιωτικό”, “απόκρυφο”, “απόρρητο”, δεν λαμβάνει όμως υπόψη τις δυνατότητες και τις επιπτώσεις της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας : τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα δεν είναι εκ των προτέρων ασήμαντα ή “ευαίσθητα”. Αποκτούν ή αποβάλλουν αυτούς τους προσδιορισμούς ανάλογα με το σκοπό και τη συγκυρία στην οποία χρησιμοποιούνται. Υπό το πρίσμα αυτό πληροφορίες που φαίνονται συνηθισμένες σε ένα πλαίσιο σε μία άλλη συγκυρία μπορούν να αποβούν “υπερευαίσθητες”.

Σε σχέση με τις κατηγορίες που υπάγονται στα ευαίσθητα δεδομένα πρέπει να σημειωθεί ότι έχει διαμορφωθεί ένας στενός πυρήνας “ευαίσθητων δεδομένων” που αντανακλάται μάλιστα στα υπερεθνικά κείμενα όπως η Σύμβαση 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία του ατόμου έναντι της αυτοματοποιημένης προστασίας προσωπικών δεδομένων ή η Οδηγία 95/46/EK για την προστασία του ατόμου έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Οι διαφοροποιήσεις στις επιμέρους εθνικές νομοθεσίες, ιδίως στην προ της έκδοσης της κοινοτικής Οδηγίας φάση, αποδεικνύουν ότι οι αντιλήψεις περί ευαισθησίας ποικίλλουν από κοινωνία σε κοινωνία και από εποχή σε εποχή και δεν εντοπίζεται ένα γενικώς παραδεκτό κριτήριο κατάταξης των δεδομένων σε κατηγορίες. Σε τελευταία ανάλυση “ευαίσθητα” είναι όλα τα δεδομένα και οι πληροφορίες που “ενδιαφέρουν” τους τρίτους και δεν θέλει να κοινοποιήσει αυτός τον

οποίον αφορούν. Πρέπει όμως να παρατηρήσουμε ότι η διαβάθμιση της ρύθμισης και της προστασίας δεν στερείται σημασίας υπό την έννοια ότι οι λεγόμενοι “ευαίσθητοποιητές”, όπως ονομάζονται οι ευαίσθητες πληροφορίες, είναι ένα είδος “ανιχνευτών φωτιάς” που εντοπίζουν την προσοχή σε ιδιαίτερα ευαίσθητες επεξεργασίες.

1.5 ΤΟ ΑΙΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.

Η δημιουργία μιας “αγοράς προσωπικών πληροφοριών” έχει συνέπειες για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των ατόμων. Η αυξανόμενη χρήση και εμπορευματοποίηση των προσωπικών δεδομένων έχει οδηγήσει στην περιαγωγή των προσωπικών δεδομένων και εν τέλει των προσώπων που αυτά αφορούν σε “αντικείμενο των συναλλαγών” καθώς αυτά αντιμετωπίζονται ως το σύνολο μιας ποικιλίας δεδομένων που μπορούν να αποχωριστούν και να χρησιμοποιηθούν κατά βούληση, ακόμη και για οικονομικούς και εμπορικούς σκοπούς. Το άτομο περιπίπτει στη θέση ενός “πληροφοριακού αντικειμένου”. Καθώς οδεύουμε δυναμικά προς μία κοινωνία και οικονομία της πληροφορίας και η πληροφορία καθεαυτή καθίσταται συναλλακτικό αγαθό, το άτομο που αποβλέπει σε παροχές και υπηρεσίες από τον δημόσιο ή τον ιδιωτικό τομέα καθίσταται “οφειλέτης πληροφοριών”.

Η ποιοτική αλλαγή στη χρήση και τη σημασία της πληροφορίας που ανάγεται και σε κάθε περίπτωση αναδεικνύεται στην ανάπτυξη των συστημάτων επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων δεν οδήγησε μόνο στην αύξηση της ζήτησης για προσωπικές πληροφορίες και της αξίωσης για πληροφόρηση αλλά οδήγησε σε «αντίπαλες κινήσεις» που συνίστανται στην αξίωση για αναγνώριση και κατοχύρωση δικαιωμάτων για αυτούς που θίγονται από την επεξεργασία των δεδομένων που τους

αφορούν. Αφετηρία και βάση αυτών των “αντίπαλων κινήσεων και αξιώσεων προστασίας” συνιστά η διαπίστωση ότι ακριβώς εκείνα τα πλεονεκτήματα της αυτοματοποίησης, καθιστούν τον άνθρωπο και την κοινωνία στο πολλαπλάσιο διάφανους και κατά συνέπεια “ευπρόσβλητους” και χειραγωγήσιμους από τη δημόσια εξουσία αλλά και φορείς ιδιωτικών εξουσιών, όπως τράπεζες, μεγάλες εταιρίες, Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας. Το αίτημα της προστασίας συνδέεται περαιτέρω αναπόσπαστα με την διαπίστωση ότι η αυτοματοποίηση, η διάδοση και ένταση της επεξεργασίας δεδομένων επιταχύνει την παροχή λανθασμένων πληροφοριών και εκθέτει περαιτέρω τα υποκείμενα/άτομα στον κίνδυνο μιας κοινωνικής, οικονομικής ή πολιτικής εις βάρος τους διάκρισης.

Το αίτημα της “προστασίας” διατυπώθηκε “αυθόρμητα” με την αφηρημένη επίκληση της προστασίας του ιδιωτικού βίου, των “ευαίσθητων πληροφοριών”, της “απόρρητης σφαίρας”. Στη σχετική ορολογία επικράτησε η αναφορά στην “προστασία (προσωπικών) δεδομένων”. (Data protection, protection des données personnelles, Datenschutz). Ο όρος αυτός δεν είναι ωστόσο ο πλέον επιτυχής καθώς υποβάλλει ήδη την εντύπωση ότι ο προβληματισμός και οι αντίστοιχες ρυθμίσεις αναφέρονται και αφορούν στα δεδομένα καθαυτά ενώ στην ουσία το κρίσιμο ζήτημα είναι η προστασία των προσώπων από τις συνέπειες της επεξεργασίας των δεδομένων αυτών.

Οι προσεγγίσεις και οι απόψεις για το θεμέλιο της “προστασίας προσωπικών δεδομένων” που εκφράστηκαν δεν ήταν και δεν είναι ενιαίες. Διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες: α) αυτές που αναδεικνύουν την περιουσιακή διάσταση των προσωπικών δεδομένων και των αντίστοιχων δικαιωμάτων και αντιμετωπίζουν το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων ως ιδιοκτησιακό ή περιουσιακό

δικαίωμα (αντίληψη που εκφράζεται κυρίως στις ΗΠΑ) β) αυτές που επικεντρώνουν την ανάλυσή τους στις ατομικές ελευθερίες και τις επικοινωνιακές σχέσεις που σχετίζονται με την επεξεργασία και την προστασία των προσωπικών δεδομένων και αντιμετωπίζουν την προστασία προσωπικών δεδομένων ως δικαιώματα προστασίας της ελευθερίας και της προσωπικότητας κάθε προσώπου. Σε κάθε περίπτωση δεν πρόκειται απλώς για μία θεωρητική συζήτηση. Ήδη η διάσταση των θεωριών αυτών καταδεικνύει ακριβώς και τη βασική σύγκρουση συμφερόντων. Οι - διάφορες και διαφορετικές- προσεγγίσεις δεν απολήγουν εξάλλου στις ίδιες νομοθετικές επιλογές. Αντίθετα: η “επιλογή” της εκάστοτε “κατασκευής” για τη θεμελίωση της προστασίας έναντι της επεξεργασίας και εν γένει της “χρήσης” και της “αξιοποίησης” των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι αποφασιστικής σημασίας για το περιεχόμενο, το εύρος, την προοπτική και τη δυναμική των ρυθμίσεων.

Αν και η απόδοση ενός ορισμού εμπερικλείει ένα βαθμό αυθαιρεσίας ως δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων νοείται το δικαίωμα κάθε ανθρώπου να μην καθίσταται πληροφοριακό αντικείμενο και να (συν)προσδιορίζει ο ίδιος ποιες πληροφορίες που τον αφορούν θα καταστούν γνωστές στο περιβάλλον. Το δικαίωμα της προστασίας προσωπικών δεδομένων, όπως τείνει να παγιωθεί στον ευρωπαϊκό τουλάχιστον νομικό πολιτισμό, έχει μία πολύπλοκη δομή. Αποτελείται από ένα σύνολο κανόνων, προϋποθέσεων, όρων, εξουσιών και απαγορεύσεων αλλά και από ρυθμίσεις σχετικές με διαδικασίες, θεσμικούς ελέγχους, εγγυήσεις και αντίβαρα των περιορισμών των δικαιωμάτων των προσώπων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ - Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗ.

2.1 ΥΠΕΡΕΘΝΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ.

Είναι αξιοσημείωτο ότι στο πεδίο της προστασίας προσωπικών δεδομένων οι πρώτες κανονιστικές αντιδράσεις καταγράφονται σε διεθνές και όχι σε κρατικό επίπεδο. Ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του '60 καταγράφεται η ανάγκη νομοθετικής προστασίας της ιδιωτικότητας. Το προβάδισμα της διεθνούς κοινότητας ως προς την διατύπωση προβληματισμών και προτάσεων δεν είναι τυχαίο. Η διασυνοριακή ροή προσωπικών πληροφοριών, δηλ. η ανταλλαγή και διαβίβαση πληροφοριών από χώρα σε χώρα, ήταν ένα χαρακτηριστικό των νέων τεχνολογικών, οικονομικών και γεω-πολιτικών εξελίξεων και οδήγησε σε μία - πρώιμη έστω – παγκοσμιοποίηση της πληροφορίας και των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με αυτή. Εξ' αυτού του λόγου μεγάλο μέρος των διεθνών κανονιστικών κειμένων που αφορούν την προστασία προσωπικών δεδομένων αναφέρεται στη ρύθμιση της νόμιμης διασυνοριακής κυκλοφορίας των προσωπικών πληροφοριών.

Η ανάγκη προστασίας της ιδιωτικότητας διατυπώνεται ήδη στη Σύμβαση της Ρώμης της 4ης Νοεμβρίου 1950 για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών: στο άρθρο 8 ρυθμίζεται το δικαίωμα κάθε προσώπου να γίνεται σεβαστή η ιδιωτική και οικογενειακή του ζωή, η κατοικία και η αλληλογραφία του. Δικαίωμα που μπορεί να περιορισθεί, εφόσον ο περιορισμός αυτός προβλέπεται από το νόμο και αποτελεί μέτρο, το οποίο σε μια δημοκρατική κοινωνία είναι αναγκαίο για το συμφέρον της εθνικής και της δημόσιας ασφάλειας,

της οικονομικής ευημερίας της χώρας, για την προάσπιση της τάξης και της πρόληψης αταξίας ή εγκλήματος, για την προστασία της υγείας ή των ηθών, ή για την προστασία των δικαιωμάτων και των ελευθεριών τρίτων προσώπων. Στα πρώτα σχετικά κείμενα κατατάσσεται επίσης η απόφαση 2450/19.12.1968 της Γ.Σ. των Ηνωμένων Εθνών, η οποία αφορά τα προβλήματα που ανακύπτουν σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα από την ανάπτυξη της επιστήμης και της τεχνολογίας και ειδικότερα από τη χρήση των ηλεκτρονικών μέσων.³

Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) υπήρξε ο δεύτερος διεθνής οργανισμός που ασχολήθηκε με την προστασία προσωπικών δεδομένων, εκδίδοντας τις λεγόμενες «Κατευθυντήριες Αρχές που διέπουν την προστασία της ιδιωτικότητας και τις διασυννοριακές ροές προσωπικών δεδομένων» (1980).⁴ Οι αρχές αυτές περιλαμβάνουν την αρχή της περιορισμένης συγκέντρωσης και συλλογής των δεδομένων (collection limitation principle), την αρχή της ποιότητας των δεδομένων (data quality principle), την αρχή του προσδιορισμένου σκοπού (purpose specification principle), την αρχή της περιορισμένης χρήσης των προσωπικών δεδομένων (use limitation principle), την αρχή μέτρων ασφαλείας των προσωπικών δεδομένων (Security Safeguards Principle), την αρχή της διαφάνειας (openness principle), την αρχή της συμμετοχής του ατόμου (individual participation principle) και τέλος την αρχή της ευθύνης (accountability principle). Αυτό το αρχικό και ταυτόχρονα minimum πλαίσιο γενικών αρχών στερείται δεσμευτικού χαρακτήρα και παρά – ή ακριβώς για- αυτόν το λόγο συγκέντρωσε για μεγάλο διάστημα τη συναίνεση πολλών

³ Γέροντας Απόστολος, Η προστασία του πολίτη από την ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, Αθήνα-Κομοτηνή 2002.

⁴ Αραβαντινός Β., Η προστασία των στοιχείων προσωπικού χαρακτήρα από την αθέμιτη επεξεργασία τους με ηλεκτρονικό υπολογιστή, Αθήνα – Κομοτηνή 1997.

χωρών και κυρίως εκείνων που στερούνταν (ή εξακολουθούν να στερούνται) ειδικής νομοθεσίας για την προστασία προσωπικών δεδομένων όπως οι ΗΠΑ.

Η πρώτη ουσιαστική (έστω και μη πλήρης) κωδικοποίηση των αρχών που αποτελούσαν τον «σκληρό πυρήνα» της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα συντελείται με τη Σύμβαση 108/28.1.1981 «για την προστασία των ατόμων από την αυτοματοποιημένη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η Σύμβαση 108/1981 του Συμβουλίου της Ευρώπης αποτέλεσε την αφετηρία μιας δεύτερης περιόδου για την προστασία από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων: Αρκετές χώρες ψήφισαν ειδικούς νόμους, ενώ άλλες χώρες τροποποίησαν τις νομοθεσίες τους, αναθεωρώντας αντιλήψεις των νομοθετημάτων της «πρώτης γενιάς». Πέραν των ρυθμίσεων που αφορούσαν την ποιότητα της επεξεργασίας ή την αρχή του σκοπού η Σύμβαση περιείχε ειδικούς κανόνες για τα ευαίσθητα δεδομένα καθώς και τα δικαιώματα των προσώπων, τα δεδομένα των οποίων υφίσταντο επεξεργασία. Ταυτόχρονα, έθεσε κανόνες για την προστασία των προσωπικών δεδομένων στην περίπτωση της διασυνοριακής ροής πληροφοριών. Η Σύμβαση υπήρξε μεν το πρώτο διεθνές δεσμευτικό κείμενο αλλά δεν ήταν αμέσου εφαρμογής. Η ισχύς της στο εσωτερικό δίκαιο των συμβαλλόμενων χωρών εξαρτιόταν από την κύρωσή της αλλά και την θέσπιση εσωτερικών ρυθμίσεων. Σύμφωνα με το άρθρο 4, τα μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης οφείλουν να προβλέψουν με την εσωτερική τους νομοθεσία όλα τα αναγκαία μέτρα για την υλοποίηση των βασικών αρχών που θεσπίζει η σύμβαση, όπως το δικαίωμα πρόσβασης στο αρχείο πληροφοριών, δικαίωμα διόρθωσης πληροφοριών, ρύθμιση σκοπών αρχειοθέτησης κλπ . Ωστόσο η αρχική Σύμβαση, όπως άλλωστε και οι Κατευθυντήριες Αρχές του ΟΟΣΑ, δεν έκανε καμία αναφορά στην αναγκαιότητα πρόβλεψης μηχανισμών

ανεξάρτητου ελέγχου, στοιχείο που προστέθηκε με το Πρόσθετο Πρωτόκολλο του 2001. Στην περίπτωση της Ελλάδας η Σύμβαση είχε κυρωθεί με νόμο (Ν. 2068/1992), χωρίς ωστόσο να έχουν προηγουμένως υιοθετηθεί τα αναγκαία κανονιστικά μέτρα. Η Σύμβαση 108 άρχισε να ισχύει έναντι της Ελλάδας από την 01.01.1995 χωρίς ωστόσο να δημιουργεί ένα επαρκές καθεστώς προστασίας των προσωπικών δεδομένων.⁵

Σημαντική εξέλιξη σε διεθνές επίπεδο υπήρξε η έγκριση από τη Γ.Σ. των Ηνωμένων Εθνών των «Κατευθυντηρίων αρχών προστασίας προσωπικών δεδομένων σε αυτοματοποιημένα αρχεία» της Επιτροπής των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Σταθμός όμως για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα θεωρείται η κοινοτική Οδηγία 95/46/ΕΚ «για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών», με την οποία επιδιώκεται η εναρμόνιση των ευρωπαϊκών νομοθεσιών σε ένα υψηλό επίπεδο προστασίας.

Η εξέλιξη στην προσέγγιση του ζητήματος της προστασίας προσωπικών δεδομένων στην Ευρωπαϊκή Ένωση αποτυπώθηκε και αγκυρώθηκε στη Συνθήκη του Άμστερνταμ. Το νέο άρθρο 286 περιέχει δύο πολύ σημαντικές ρυθμίσεις που δηλώνουν μεταξύ άλλων τη βαρύτητα που αποδίδουν τα κράτη-μέλη στην προστασία προσωπικών δεδομένων : α) αφενός εισάγει την εφαρμογή των σχετικών κοινοτικών πράξεων στο εσωτερικό της Ε.Ε. και συγκεκριμένα τη δέσμευση των κοινοτικών οργάνων και οργανισμών από τις ρυθμίσεις τους και β) αφετέρου προβλέπει την ίδρυση ενός “ανεξάρτητου εποπτικού οργάνου” με αντικείμενο τον έλεγχο της τήρησης των ουσιαστικών ρυθμίσεων για

⁵ Αυγουστιανάκης Μ., Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων. Προβλήματα και αντιμετώπιση από το δίκαιο

την προστασία δεδομένων στο εσωτερικό των κοινοτικών οργάνων και οργανισμών.

Το κοινοτικό κανονιστικό πλαίσιο για την προστασία των προσωπικών δεδομένων συμπληρώθηκε από την Οδηγία 97/66/EK για την προστασία του ατόμου έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τηλεπικοινωνιακό τομέα, η οποία στη συνέχεια αντικαταστάθηκε από την Οδηγία 2002/58/EK για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών. Η υιοθέτηση ιδιαίτερης οδηγίας για την προστασία δεδομένων στον τηλεπικοινωνιακό τομέα, καθώς και η δέσμευση των κοινοτικών υπηρεσιών από τις επιλογές της γενικής οδηγίας αφενός δηλώνουν την εδραιωμένη προσήλωση της Κοινότητας στις αρχές της προστασίας και αφετέρου αποτελούν υπό μία έννοια το πρώτο δείγμα ειδικών ρυθμίσεων που εξειδικεύουν ανά - θεματικό ή οργανωτικό - τομέα τους γενικούς κανόνες της Οδηγίας.

Το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων, είτε ως έκφανση του ιδιωτικού βίου, είτε ως έκφανση της προσωπικότητας, είτε ως συνώνυμο της ιδιωτικότητας, έχει διανύσει κατά τα τελευταία 30 χρόνια στο πεδίο της ευρωπαϊκής έννομης τάξης μία τέτοια πορεία που το έχει αναγάγει εν τέλει καθεαυτό σε ένα θεμελιώδες δικαίωμα. Το δικαίωμα προστασίας του πολίτη από την επεξεργασία των προσωπικών του στοιχείων κατοχυρώνεται σε ορισμένα ευρωπαϊκά συντάγματα ως ένα από τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα. Έχει πλέον έναν ικανό αριθμό ιδιαίτερων χαρακτηριστικών ώστε να δικαιολογεί την ιδιαίτερη θέση και την αναγνώρισή του ως ενός ξεχωριστού θεμελιώδους δικαιώματος. Η διαπίστωση αυτή εξάλλου υπήρξε η βάση για την πρόσφατη, αντίστοιχη ένταξή του στον Χάρτη των θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο Χάρτης διαχωρίζει με σαφήνεια τον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής (άρθρο 7)

από την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (άρθρο 8). Η εισαγωγή ειδικού άρθρου ανταποκρίνεται στην πρόταση της Επιτροπής Εμπειρογνομόνων: η Επιτροπή είχε προτείνει αφενός την ενσωμάτωση των δικαιωμάτων που προβλέπονται στα άρθρα 2 έως 13 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στο κοινοτικό δίκαιο και αφετέρου την προσθήκη «ρητρών που εξειδικεύουν και συμπληρώνουν» την ΕΣΔΑ όπου φαίνεται αναγκαίο. Αντίστοιχες ήταν οι προτάσεις της Ομάδας Εμπειρογνομόνων για τα θεμελιώδη δικαιώματα στην έκθεση με τίτλο «Η επιβεβαίωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση – Ώρα για δράση» (Βρυξέλλες, 1999).

2.2 Η ΟΔΗΓΙΑ 95/46/ΕΚ “ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΑΥΤΩΝ”.

Η ιστορία της Οδηγίας 95/46/ΕΚ “του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών” είναι δηλωτική της σχέσης έντασης μεταξύ της προστασίας των προσωπικών δεδομένων και των αναγκών για ελεύθερη ροή πληροφοριών. Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν αντιμετώπιζε αρχικά θέμα θέσπισης κανόνων για την προστασία προσωπικών δεδομένων. Στη σύλληψη της Κοινής Αγοράς η έννοια της προστασίας των δικαιωμάτων της προσωπικότητας και των ατομικών δικαιωμάτων γενικότερα δεν αποτελούσε ένα οικονομικό ή νομικό ζήτημα. Κατά την σύλληψη και δόμηση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας ως διεθνή οργανισμό

με οικονομικό χαρακτήρα, δεν θεωρήθηκε σκόπιμο να περιληφθούν στις διατάξεις των Συνθηκών ειδικές ρυθμίσεις για τα ατομικά δικαιώματα με εξαίρεση αυτά που ήταν αναγκαία για την επίτευξη των στόχων της Κοινότητας. Κατά την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ) προστατεύονται τα ατομικά δικαιώματα ακόμα και όπως αυτά εμφανίζονται στο συνταγματικό δίκαιο των κρατών μελών. Σε ορισμένα κράτη μέλη το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων είναι συνταγματικά κατοχυρωμένο ενώ το άρθρο 8 της Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αναφέρεται ρητά στην προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής. Η αρχική στάση της Επιτροπής έναντι της προστασίας προσωπικών δεδομένων ήταν κυρίως συνεπής με την επιλογή της Κοινότητας να ενισχύσει την ανάπτυξη των τεχνολογιών της πληροφορικής και των τεχνολογιών. Το ενδιαφέρον της Κοινότητας δεν προσανατολιζόταν καταρχήν στην προστασία δεδομένων αλλά πρωτίστως στην αγορά της πληροφορίας. Στην τεχνολογία αναγνωρίστηκε η αξία της αειφόρου εξέλιξης. “Η ιδεολογία του *laisser faire* (ελευθερία των συναλλαγών) παραχώρησε τη θέση της στην ιδεολογία του *laisser innover* (ελευθερία της καινοτομίας)”[80].

Αυτό που δεν είχε γίνει αντιληπτό ήταν ο ταχύτατος μετασχηματισμός της κοινωνίας σε κοινωνία της πληροφορίας και ο ρόλος του μετασχηματισμού αυτού για την ενιαία αγορά. Στην μεταστροφή της Επιτροπής, η οποία συντελέστηκε σταδιακά και κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για την κοινοτική οδηγία, συντέλεσαν τρεις παράγοντες:

α) η προφανής αύξηση της διασυνοριακής ροής προσωπικών δεδομένων μεταξύ των κρατών μελών. Οι σχετικές εθνικές νομοθεσίες δεν συνιστούσαν μεν θέματα εμπορικής πολιτικής αλλά επηρέαζαν τη διασυνοριακή ροή προσωπικών δεδομένων και σε τελευταία ανάλυση και το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών καθώς το διαφορετικό επίπεδο

προστασίας μπορούσε να εμποδίσει τη διαβίβαση δεδομένων από κράτος- μέλος σε κράτος-μέλος και κατά συνέπεια να λειτουργήσει ως εμπόδιο για την άσκηση μιας σειράς οικονομικών δραστηριοτήτων σε κοινοτικό επίπεδο⁶.

β) η συνειδητοποίηση της σημασίας της ασφάλειας δικαίου και της προστασίας των προσωπικών δεδομένων για την απελευθέρωση και την εξέλιξη της αγοράς τηλεπληροφορικής. Η ρύθμιση (της προστασίας των προσωπικών δεδομένων) εντοπίστηκε και ως προϋπόθεση της εμπιστοσύνης των καταναλωτών στην Κοινωνία της Πληροφορίας.

γ) Η αλλαγή της στάσης σε σχέση με την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων. Το άρθρο F παρ. 2 της Συνθήκης του Μάαστριχτ άλλαξε τα δεδομένα καθώς περιείχε μία γενική παραπομπή στα θεμελιώδη δικαιώματα όπως αυτά προστατεύονται από την ΕΣΔΑ. Σύμφωνα με το άρθρο 8 ο καθένας έχει αξίωση για την προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής. Τα δικαιώματα αυτά συμπροσδιορίζουν εφεξής τις προτεραιότητες και το πλαίσιο δράσης της Ένωσης. Η αλλαγή αυτή δεν πρέπει να προκαλεί έκπληξη καθώς αντανακλά την βαθύτερη μεταλλαγή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και συγκεκριμένα τη μετάβαση από μία καθαρά οικονομική σε μία ενεργητικά πολιτική ένωση. Η Κοινή Αγορά έχει πάψει να αποτελεί τον μοναδικό σκοπό της Ένωσης.

Ήδη ο τίτλος της Οδηγίας γεννά την εντύπωση ότι αυτή εξυπηρετεί τον σκοπό της θέσπισης κανόνων προς στάθμιση δύο αγαθών και πιο συγκεκριμένα για την εξισορρόπηση μεταξύ της προστασίας δεδομένων και της κυκλοφορίας των προσωπικών δεδομένων. Η δυσπόστατη αφετηρία και επιδίωξη της Οδηγίας επιβεβαιώνεται στο προοίμιό της: Η ρητή αναφορά στην επιδίωξη της δημοκρατίας και στα ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες που προστατεύονται από τα Συντάγματα και τους νόμους των κρατών μελών

⁶ Βλ. Οδηγία 95/46/EK - Προοίμιο 7

συνοδεύεται από τη εντατική διατύπωση της ανάγκης για απρόσκοπτη διασυνοριακή ροή προσωπικών δεδομένων. Στην έκφραση “ελεύθερη κυκλοφορία δεδομένων” επιβιώνει εκείνη η θεώρηση της κοινότητας, η οποία αναζητά τη νομιμοποίηση της και ταυτόχρονα το σκοπό των δραστηριοτήτων της στην “ενιαία αγορά”. Ταυτόχρονα πρόκειται για την προστασία των δικαιωμάτων του ατόμου έναντι της ολοένα εντεινόμενης επεξεργασίας και αξιοποίησης προσωπικών πληροφοριών. Δημιουργείται η εντύπωση ότι η προστασία των προσωπικών δεδομένων είναι ανεκτή στο βαθμό και όσο δεν εμποδίζει την ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών. Η ελεύθερη κυκλοφορία παραμένει ο πρωταρχικός σκοπός, στον οποίο υποτάσσονται οι υπόλοιπες κανονιστικές προσπάθειες. Η εντύπωση αυτή αμβλύνεται ωστόσο από τις συγκεκριμένες επιλογές της Οδηγίας.

Ο κοινοτικός νομοθέτης προσδιόρισε αυθεντικά τους σκοπούς του με το άρθρο 1 της Οδηγίας. Το άρθρο 1 δεν αναφέρεται μόνο στην προστασία της ιδιωτικής σφαίρας αλλά και στα ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες. Η Οδηγία αποφεύγει τον περιορισμό στον “ιδιωτικό βίο” που θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως *refugium* (καταφύγιο) του ατόμου αλλά αφορά το σύνολο των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται από την Κοινότητα. Ο κοινοτικός νομοθέτης έλαβε εν προκειμένω υπόψη ότι η προστασία δεδομένων εντάσσεται λειτουργικά σε μία σειρά θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως τα δικαιώματα που σχετίζονται με την επικοινωνία. Η ρητή προσθήκη της “ελεύθερης κυκλοφορίας των (προσωπικών) δεδομένων” στον τίτλο και τη στοχοθεσία της κοινοτικής ρύθμισης δεν επάγεται μειωμένη προστασία. Αντίθετα: η Οδηγία αποσκοπεί στην εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών σε ένα όσο το δυνατόν υψηλότερο επίπεδο προστασίας, επιτρέπει στα κράτη-μέλη να επιδιώκουν τη διαρκή αναβάθμιση της προστασίας ακόμη και εάν αυτό συνδέεται με την ανοχή διαφορών που μπορεί να εγείρουν εμπόδια στη διασυνοριακή ροή δεδομένων.

2.3 ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΣΥΝΙΣΤΩΣΕΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ: ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ.

Ο τίτλος της Οδηγίας 95/46/EK υποδηλώνει μία ορισμένη κανονιστική προσέγγιση: εκτός από την προστασία προσωπικών δεδομένων πρέπει να ρυθμιστεί και η κυκλοφορία δεδομένων ως τέτοια. Από την διάταξη του άρθρου 1 παρ. 2 της Οδηγίας δεν προκύπτει ωστόσο κανένα προβάδισμα της ελεύθερης κυκλοφορίας δεδομένων. Αντίθετα: Με σκοπό την επίτευξη ενός όσο το δυνατόν υψηλότερου επιπέδου προστασίας των προσωπικών δεδομένων η Επιτροπή αναγνώρισε στα κράτη μέλη την ευχέρεια να φροντίζουν για τη διαρκή βελτίωση της προστασίας δεδομένων έστω και εάν αυτό οδηγήσει σε αποκλίσεις μεταξύ των κρατών μελών που αναπόφευκτα θα έχει συνέπειες στην ελεύθερη ροή προσωπικών δεδομένων.⁷

Η Κοινότητα δεν είχε μεγάλη ευχέρεια επιλογών καθώς το ρυθμιστικό πλέγμα των εθνικών νομοθεσιών ήταν ήδη πυκνό και ταυτόχρονα δεν ήταν δυνατόν να επιβληθεί μία Οδηγία, η οποία θα περιείχε διαφορετικές επιλογές από αυτές των εθνικών μοντέλων. Η Κοινότητα προσανατολιζόταν ευθύς εξαρχής σε έναν “συγκροτημένο συνδυασμό παρά στην ανανέωση των ρυθμιστικών εργαλείων”. Ο προσανατολισμός αυτός αντανακλάται στο συνδυασμό των σημαντικότερων στοιχείων των εθνικών νομοθεσιών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι ρυθμίσεις για τη γνωστοποίηση ή τα ευαίσθητα δεδομένα, που αποτελούν “σταθερές” ορισμένων συστημάτων προστασίας. Οι ρυθμίσεις της Οδηγίας υποδηλώνουν εξάλλου τις συγκρούσεις συμφερόντων αλλά και τους αντίστοιχους πολιτικούς συμβιβασμούς: μεταξύ των κοινοτικών οργάνων, μεταξύ των κοινοτικών οργάνων και των κρατών μελών, μεταξύ των κρατών μελών, μεταξύ των κρατών μελών και των εθνικών

⁷ Προοίμιο Αρ. 9

αρχών ελέγχου καθώς και μεταξύ όλων αυτών και των ιδιωτών που σχετίζονται με την “αγορά των προσωπικών δεδομένων”.

2.4 ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ.

Το γεγονός ότι η Οδηγία δεν διακρίνει μεταξύ της ιδιωτικής και δημόσιας επεξεργασίας υποδηλώνει την ισχύ των ατομικών δικαιωμάτων έναντι ιδιωτών. Η υπέρβαση της διάκρισης αυτής από την Οδηγία οφείλεται στην αύξηση της επεξεργασίας δεδομένων στον ιδιωτικό τομέα και στη δημιουργία υψηλών δυνατοτήτων επεξεργασίας σε ιδιωτικά χέρια. Εξάλλου δεν έχει εν τέλει σημασία για το υποκείμενο, εάν τα δεδομένα που τον αφορούν είναι αντικείμενο δημόσιας ή ιδιωτικής επεξεργασίας. Είναι ωστόσο προφανές ότι, ήδη για λόγους που αφορούν τις αρμοδιότητες της Επιτροπής αλλά και το πεδίο εφαρμογής του Κοινοτικού δικαίου, η Οδηγία αφορά τον ιδιωτικό τομέα.

2.4.1 ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΝΟΜΟΘΕΤΗ.

ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ.

Αφετηρία της κανονιστικής προσέγγισης του κοινοτικού νομοθέτη που αποτυπώθηκε στο άρθρο 7 της Οδηγίας 95/46/ΕΚ υπήρξε η εισαγωγή περιοριστικού καταλόγου περιπτώσεων στις οποίες είναι επιτρεπτή η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων. Στη βάση αυτής της επιλογής βρίσκεται η αντίληψη ότι η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων δεν είναι ανεκτή από τον νομοθέτη παρά μόνο στις περιπτώσεις που επί τη βάση μιας στάθμισης δικαιωμάτων και (δημόσιων/ιδιωτικών) συμφερόντων έχουν προσδιοριστεί από τον νομοθέτη και συγκεκριμένα εφόσον η επεξεργασία α) πραγματοποιείται

με τη σχετική συγκατάθεση από το υποκείμενο των δεδομένων, β) εντάσσεται στο πλαίσιο της εκπλήρωσης μιας συμβατικής σχέσης, γ) είναι αναγκαία για την εκπλήρωση υποχρέωσης από το νόμο, δ) αποσκοπεί στη διαφύλαξη ζωτικού συμφέροντος του υποκειμένου των δεδομένων, ε) εξυπηρετεί την εκπλήρωση έργου δημοσίου συμφέροντος και στ) κρίνεται αναγκαία για την ικανοποίηση ενός έννομου συμφέροντος του υπεύθυνου επεξεργασίας εφόσον δεν προέχει το συμφέρον του υποκειμένου των δεδομένων.

Αυστηρότερες και περιοριστικότερες είναι οι επιλογές της Οδηγίας όσον αφορά την επεξεργασία των λεγομένων “ειδικών κατηγοριών δεδομένων” (Άρθρο 8 - Οδηγία 95/46/EK). Ως τέτοιες η Οδηγία ορίζει καταρχήν τα δεδομένα που παρέχουν πληροφορίες για τη φυλετική ή εθνική καταγωγή, τα πολιτικά φρονήματα, τις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις, τη συμμετοχή σε συνδικαλιστικές οργανώσεις και την υγεία και τη σεξουαλική ζωή. Ως ειδικές κατηγορίες δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ο κοινοτικός νομοθέτης αντιλαμβάνεται επίσης τις πληροφορίες που αφορούν ποινικά αδικήματα (με δυνατότητα επέκτασης στις διοικητικές ποινές αλλά και στις αποφάσεις επί αστικών υποθέσεων) καθώς και τον “εθνικό αναγνωριστικό αριθμό ταυτότητας καθώς ή άλλα γενικότερα αναγνωριστικά της ταυτότητας στοιχεία. Χωρίς να αναφέρεται ρητά στον - συνήθη στη θεωρία αλλά και σε νομοθετικά κείμενα - προσδιορισμό “ευαίσθητα” ο κοινοτικός νομοθέτης υιοθετεί εν τέλει τη διάκριση σε κατηγορίες προσωπικών δεδομένων ανάλογα με το “είδος” τους και κατά συνέπεια με την “επικινδυνότητά” τους για τις ατομικές ελευθερίες και την ιδιωτική σφαίρα. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην αιτιολογική έκθεση της τροποποιημένης πρότασης Οδηγίας αναφέρεται ότι, ενώ αφετηρία της πρότασης είναι η θέση ότι δεν είναι το περιεχόμενο των δεδομένων αλλά το “περιβάλλον” στο οποίο χρησιμοποιούνται, επικρατεί στα κράτη μέλη η αντίληψη ότι ορισμένες

κατηγορίες δεδομένων, οι οποίες επί τη βάσει του περιεχομένου τους συνεπιφέρουν τον κίνδυνο προσβολής της ιδιωτικής σφαίρας. Ενώ για τα “κοινά” δεδομένα η επεξεργασία θεωρείται εκ των προτέρων νόμιμη για τα “ευαίσθητα” δεδομένα αυτό αντιστρέφεται και εισάγεται κατά κάποιο τρόπο ένα “τεκμήριο παρανομίας”.

Με τη διάταξη του άρθρου 8 η Κοινότητα προσχωρεί στην αντίληψη που αφενός επικρατεί σε αρκετά κράτη μέλη και αφετέρου αποτελεί βασική συνιστώσα της Σύμβασης 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης (άρθρο 6). Η κοινοτική διάταξη υπερβαίνει ωστόσο την αντίστοιχη της Σύμβασης 108 που περιορίζεται στην “υποχρέωση” των συμβαλλομένων μερών “ να εγγυηθούν την κατάλληλη προστασία δια του εσωτερικού δικαίου”, ρυθμίζοντας ουσιαστικά και σχετικά λεπτομερώς τις προϋποθέσεις επεξεργασίας των ευαίσθητων δεδομένων. Η κύρια ρύθμιση του άρθρου 8 εκκινεί από την απαγόρευση επεξεργασίας, η οποία “σχετικοποιείται” με τις “εξαιρέσεις” που εισάγει η Οδηγία και αφορούν την επεξεργασία δεδομένων με τη συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων, την επεξεργασία δεδομένων σε σχέση με δικαιώματα και υποχρεώσεις στο πλαίσιο του εργατικού δικαίου, τη διαφύλαξη ζωτικού συμφέροντος του υποκειμένου, την επεξεργασία δεδομένων από οργανώσεις για τα μέλη τους, την περίπτωση της δημοσιοποίησης των δεδομένων από το ίδιο το υποκείμενο ή τη χρησιμοποίησή τους για την επιδίωξη εννόμου συμφέροντος στο δικαστήριο, την επεξεργασία δεδομένων στον τομέα της υγείας και τέλος περιπτώσεις που ανάγονται σε “σοβαρούς λόγους δημοσίου συμφέροντος”.

2.4.2 ΤΑ ΠΟΙΟΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ.

Ο σκληρός πυρήνας της προστασίας προσωπικών δεδομένων συγκροτείται από τον προσδιορισμό των “ποιοτικών χαρακτηριστικών” ή της “ποιότητας” των δεδομένων: Οι “ποιοτικές προδιαγραφές” αφορούν α) (την επιταγή για) θεμιτή και νόμιμη επεξεργασία, β) τη σύνδεση της επεξεργασίας με την εξυπηρέτηση σαφών και νόμιμων σκοπών, γ) την εισαγωγή της “αρχής της αναλογικότητας” ως προς την επεξεργασία και την έκτασή της δ) την ορθότητα και ακρίβεια των δεδομένων, ειδικότερη εκδήλωση της οποίας αποτελεί η υποχρέωση “επικαιροποίησης” (update), ε) τη χρονική διάσταση της επεξεργασίας υπό την έννοια του περιορισμού της επιτρεπτής επεξεργασίας στο διάστημα που είναι αναγκαίο για την εκπλήρωση του σκοπού της επεξεργασίας.⁸

Η βασική επιλογή που διατρέχει τις ρυθμίσεις της Οδηγίας είναι ο περιορισμός της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων στο ελάχιστο δυνατό. Η επιλογή αυτή εκφράζεται κυρίως με την ασφαλή κατοχύρωση της αρχής του σκοπού, η οποία συνιστά κεντρική έννοια στο σύστημα προστασίας προσωπικών δεδομένων. Η αρχή του σκοπού σημαίνει ότι ο σκοπός της επεξεργασίας πρέπει να είναι σαφής, νόμιμος και γνωστός στο υποκείμενο των δεδομένων. Οριοθετεί τις δυνατότητες επέμβασης και συλλογής, περιορίζει την εμβέλεια της επεξεργασίας και προσδιορίζει τη διάρκειά της.

Λογική προϋπόθεση της αρχής αυτής είναι η υποχρέωση για προσδιορισμό του σκοπού. Είναι αξιοσημείωτο ότι στην εισηγητική έκθεση του τροποποιημένου σχεδίου Οδηγίας αναφερόταν ότι ο σκοπός της επεξεργασίας πρέπει να ήταν “ρητά προσδιορισμένος”. Η έκφραση

⁸ άρθρο 6 της Οδηγίας 95/46/EK

αυτή “ρητά” απαλείφθηκε από το κείμενο της διάταξης. Το Συμβούλιο δεν υιοθέτησε επίσης τη διατύπωση της πρότασης σύμφωνα με την οποία ο προσδιορισμός του σκοπού θα έπρεπε να είναι “έγγραφος”. Η Οδηγία απαιτεί τον προσδιορισμό σαφών και νόμιμων σκοπών: ο σκοπός πρέπει να εκφράζεται με τέτοιο τρόπο ώστε να μην υφίσταται αμφιβολία, αν και υπό ποία έννοια έχει προσδιορίσει το σκοπό ο υπεύθυνος επεξεργασίας. Ο σκοπός πρέπει επίσης να ορίζεται με τέτοιο τρόπο ώστε το μέτρο της συλλογής προσωπικών δεδομένων να είναι θεμιτό και νόμιμο αυτό καθαυτό ενόψει των προσδιορισμένων σκοπών.

Ο σκοπός είναι εξάλλου το κριτήριο επί τη βάση του οποίου κρίνεται το στοιχείο της “αναγκαιότητας” της επεξεργασίας. Η εκτίμηση της αναγκαιότητας πρέπει να γίνει με βάση και το γεγονός ότι η Οδηγία υιοθετεί ως βασική επιλογή τον περιορισμό της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων στο ελάχιστο δυνατό. Το “αποδεκτό”, κατ’ άλλους στενό, περιεχόμενο της έννοιας της αναγκαιότητας αναφέρεται στη μη δυνατότητα εκπλήρωσης του σκοπού με άλλο τρόπο παρά μόνο με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Η αναγκαιότητα κρίνεται σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Ο σκοπός είναι εξάλλου το μέτρο της αναλογικότητας της επεξεργασίας που αφορά όχι μόνο το “αν” αλλά και το “σε ποια έκταση;”. Εξ’ αυτού προκύπτει εξάλλου η υποχρέωση να μη διατηρούνται τα δεδομένα για χρόνο περισσότερο απ’ ότι απαιτείται για την εκπλήρωση των σκοπών που έχουν ορίσει οι υπεύθυνοι των αρχείων. Ως λογική συνέπεια της υποχρέωσης να γίνεται επεξεργασία δεδομένων συναφών προς τον σκοπό που επιδιώκει η επεξεργασία προκύπτει εξάλλου η υποχρέωση της ακρίβειας και της επικαιροποίησης.

Ο σκοπός δεν μπορεί να προσδιορίζεται τόσο ευρέως ώστε να καλύπτει χρήσεις των δεδομένων, οι οποίες από μόνες τους δεν θα μπορούσαν να συνιστούν νόμιμο σκοπό της συλλογής δεδομένων. Η

αρχή δεν θα πρέπει να αναιρείται δια του προσδιορισμού ενός γενικευμένου αρχικού σκοπού. Η αναφορά σε σαφείς σκοπούς θα πρέπει να ερμηνεύεται ως κατά το δυνατόν στενό προσδιορισμό του σκοπού. Η αρχή της αναγκαιότητας ισχύει επίσης και υπό την χρονική έποψη που αφορά το μέλλον. Η πρώτη ουσιαστική συνέπεια της αρχής του σαφώς και εκ των προτέρων καθορισμένου σκοπού συνιστά η απαγόρευση της προληπτικής συλλογής και επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων. Η θέση αυτή αποκρούεται από συγγραφείς οι οποίοι ταυτίζουν την “αναγκαιότητα” με την “καταλληλότητα”. Μία περαιτέρω συνέπεια συνίσταται στο ότι δεν επιτρεπτή η συλλογή και επεξεργασία δεδομένων για αφηρημένους λόγους και σκοπούς.

Κρίσιμος είναι ο σκοπός που αναφέρθηκε στο υποκείμενο των δεδομένων κατά τη φάση της συλλογής. Η “εικόνα” που σχηματίζει το υποκείμενο των δεδομένων είναι κριτήριο και για την εκτίμηση του θεμιτού χαρακτήρα της επεξεργασίας. Σύμφωνα με την αρχή της “fairness” αυτός που επεξεργάζεται προσωπικές πληροφορίες δεν θα πρέπει να τις χρησιμοποιεί κατά τρόπους που δεν είναι συμβατοί με την εντύπωση των υποκειμένων των δεδομένων σχετικά με τη χρήση τους.

Η αρχή του σκοπού δεν εξαντλείται ωστόσο στην αυτοδέσμευση αυτών που ορίζουν τον σκοπό. Αποφασιστικό είναι το υλικό της περιεχόμενο. Η συγκατάθεση ή η κατάφαση της νομιμότητας δίδεται ή λαμβάνει χώρα μόνο σε σχέση με τον συγκεκριμένο σκοπό και η περαιτέρω χρήση των δεδομένων νομιμοποιείται μόνο στο πλαίσιο αυτού του σκοπού. Συνεπώς προς τη βασική συνιστώσα του συστήματος είναι η απαγόρευση αξιοποίησης πληροφοριών που προκύπτουν μεν από τα υπάρχοντα στοιχεία αλλά υπερβαίνουν τον συγκεκριμένο σκοπό της επεξεργασίας. Η διατύπωση της Οδηγίας είναι αρνητική: “δεν επιτρέπεται η επεξεργασία με τρόπο που δεν είναι σύμφωνος με τους σκοπούς που έχουν προσδιοριστεί.” Η αρχή του σκοπού πραγματώνεται

μόνο “αποδυναμωμένα” από την Οδηγία: υπό τη μορφή μιας όχι ασύμβατης με τον αρχικό σκοπό χρήσης χωρίς να διατυπώνεται με την απαιτούμενη σαφήνεια η απαγόρευση της δευτερεύουσας χρήσης.

Εάν μία επεξεργασία δεν είναι σύμφωνη με τον σκοπό εξαρτάται από τους σκοπούς και τις συνέπειές τους στο υποκείμενο των δεδομένων. Εξίσου σημαντική είναι και η σχέση με τον αρχικό σκοπό. Κρίσιμη είναι η σχέση των συμφερόντων, σε συνάφεια προς την οποία λαμβάνει χώρα η συλλογή και η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, καθώς σε μία περίπτωση μπορεί να περιορίσει κατά τι ή εκτενώς την επεξεργασία δεδομένων ενώ σε μία άλλη σχέση μπορεί να αντιμετωπιστεί πιο “ανοιχτά” η επεξεργασία δεδομένων για άλλους σκοπούς. Η αύξηση και διάδοση της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων, η αύξουσα εμπορευματοποίηση τους αλλά και οι ποιοτικές αλλαγές στην ίδια τη φύση των δεδομένων που σημειώνονται επιβάλλουν ωστόσο μία εγγύτερη και στενότερη προσέγγιση της αρχής του σκοπού με τον - συνειδητό και τελειωτικό - αποκλεισμό κάθε χρήσης που δεν είναι ρητά επιτρεπτή.

Η αρχή του σκοπού αναπτύσσει τέλος μία περαιτέρω συνέπεια η οποία άπτεται της οργανωτικής πλευράς της επεξεργασίας και της δραστηριότητας που συνδέεται με αυτή: ο σκοπός προσδιορίζεται σε συνάρτηση με τον υπεύθυνο επεξεργασίας και στο περιβάλλον στο οποίο αυτή εκτελείται. Η πληροφορία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη από το “περιβάλλον” της. Η αλλαγή του περιβάλλοντος σημαίνει και αλλαγή της πληροφορίας. Η απαγόρευση της χρήσης για άλλους σκοπούς συνεπάγεται κατά κανόνα την απαγόρευση της χρήσης για τον ίδιο αφηρημένο σκοπό αλλά υπό άλλες περιστάσεις ή από άλλον υπεύθυνο επεξεργασίας.

2.4.3 Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ.

Διαφάνεια έναντι του υποκειμένου των δεδομένων : τα δικαιώματα των προσώπων.

Ήδη η δέσμευση από την αρχή του σκοπού υποδηλώνει την υιοθέτηση της διαφάνειας της επεξεργασίας καθώς αναγκάζει τον υπεύθυνο επεξεργασίας να “αποκαλύψει” τους σκοπούς του. Ο προσδιορισμός του σκοπού δεν είναι “εσωτερική” διαδικασία. Δηλώνεται στο υποκείμενο των δεδομένων είτε κατά τη φάση της συλλογής είτε κατά τη φάση της πρώτης διαβίβασης των δεδομένων που το αφορούν σε τρίτους. Εκτός από το σκοπό της επεξεργασίας η ενημέρωση αφορά την ταυτότητα του υπεύθυνου της επεξεργασίας και κατά περίπτωση τους αποδέκτες των δεδομένων καθώς και τα άλλα δικαιώματα του υποκειμένου των δεδομένων. Όπως προκύπτει από τις συναφείς αναφορές του Προοιμίου ο κοινοτικός νομοθέτης συνδέει την υποχρέωση ενημέρωσης με την αρχή της fairness: η σύννομη και θεμιτή επεξεργασία προϋποθέτει τη δυνατότητα των υποκειμένων των δεδομένων να πληροφορούνται την ύπαρξη της επεξεργασίας και να ενημερώνονται για τις συνθήκες της συλλογής.

Η “υποχρέωση ενημέρωσης” του υποκειμένου συνιστά ένα δικαίωμα “δεύτερης γενιάς”, το οποίο ως επί το πλείστον αγνοούσαν οι εθνικές νομοθεσίες. Ολοκληρώνει και εν τέλει καθιστά δυνατή την άσκηση των άλλων δικαιωμάτων του ατόμου. Όπως παρατηρεί ο Σ. Σημίτης “η αξιόπιστη, κατά το δυνατόν τακτική και έγκαιρη και κατανοητή πληροφόρηση είναι *conditio sine qua non* για την άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης. Το δικαίωμα πρόσβασης ρυθμίζεται από την Οδηγία (άρθρα 12 και 13 της Οδηγίας) και έγκειται στο δικαίωμα του ατόμου να λαμβάνει από τον υπεύθυνο επεξεργασίας α) επιβεβαίωση την ύπαρξη ή μη της επεξεργασίας, το σκοπό της, τις κατηγορίες των υπό

επεξεργασίας δεδομένων και τους αποδέκτες των δεδομένων, β) γνωστοποίηση των δεδομένων και των “διαθέσιμων πληροφοριών” καθώς και την πηγή τους γ) πληροφόρηση για τη “λογική της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας”. Η Οδηγία αντιλαμβάνεται την πρόσβαση ως ένα δεκτικό περιορισμών δικαίωμα. Ο περιοριστικός κατάλογος των δυνητικών εξαιρέσεων είναι μάλιστα εντυπωσιακά μακρύς: α) ασφάλεια και άμυνα του κράτους, β) δημόσια ασφάλεια, γ) άσκηση ποινικών διώξεων, δ) οικονομικά και χρηματοοικονομικά συμφέροντα του κράτους, ε) έλεγχος, επιθεώρηση και ρυθμιστικά καθήκοντα που συνδέονται με την άσκηση δημόσιας εξουσίας, στ) επιστημονική έρευνα και στατιστική, ζ) προστασία των δικαιωμάτων του υποκειμένου των δεδομένων, η) προστασία των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων.(Άρθρο 13) Η Οδηγία “εξισορροπεί” κατά κάποιο τρόπο την ευρύτητα του καταλόγου αλλά και την αοριστία ορισμένων ιδίως διατυπώσεων (όπως π.χ. στην περίπτωση στ) της παραγράφου 1) με την πρόβλεψη δύο ειδών “εγγυήσεων”: α) τη δέσμευση των κρατών μελών να μην ορίζουν εξαιρέσεις παρά μόνο εάν αυτό είναι “αναγκαίο” για την εκπλήρωση των λειτουργιών που απαριθμούνται, β) την υποχρέωση επιβολής των εξαιρέσεων “με νομοθετικά μέτρα” χωρίς ωστόσο να προσδιορίζεται εγγύτερα το είδος των τελευταίων.

Το θεμελιακό και “κλασικό” δικαίωμα πρόσβασης γινόταν ανέκαθεν αντιληπτό υπό μία διπλή λειτουργία: αφενός απεικονίζει και διασφαλίζει, -στον ένα ή στον άλλο βαθμό ανάλογα με την έκταση των περιορισμών που στη συντριπτική πλειοψηφία των νομοθετημάτων συνοδεύουν την καθιέρωσή του - τη διαφάνεια της επεξεργασίας και αφετέρου συγκροτεί το βασικό στοιχείο του λεγόμενου “ατομικού ελέγχου” της νομιμότητας της επεξεργασίας. Η πρόσβαση, εξαντλούμενη στη γνώση για το γεγονός, το είδος και την έκταση της επεξεργασίας, θα αποτελούσε ωστόσο ένα μάλλον ατελέσφορο δικαίωμα. Το πλέγμα των

δικαιωμάτων συμπληρώνεται με την καθιέρωση των δικαιωμάτων διόρθωσης, διαγραφής ή “κλειδώματος” των δεδομένων που δεν υφίστανται σύννομη επεξεργασία και την ανακοίνωση αυτών των μεταβολών στους τρίτους που υπήρξαν αποδέκτες των δεδομένων αυτών.

Η Οδηγία αναγνωρίζει στα υποκείμενα των δεδομένων περαιτέρω το δικαίωμα αντίταξης αφενός στην επεξεργασία δεδομένων για την εκπλήρωση α) έργου δημοσίου συμφέροντος και β) έννομου συμφέροντος του υπεύθυνου επεξεργασίας ή τρίτου στον οποίο ανακοινώνονται τα δεδομένα και αφετέρου στην επεξεργασία δεδομένων για σκοπούς διαφήμισης και εν γένει προώθησης προϊόντων. Η καθιέρωση του δικαιώματος αντίταξης υπήρξε μία μάλλον “δειλή” και “αμυντικού χαρακτήρα” αναγνώριση του δικαιώματος πληροφοριακού αυτοκαθορισμού με περιορισμένο πεδίο εφαρμογής, προφανές αποτέλεσμα συμβιβασμού μεταξύ των κρατών μελών. Παρόλα αυτά η άσκηση του δικαιώματος αντίταξης, εφόσον αυτή είναι “αιτιολογημένη”, καθιστά την επεξεργασία τουλάχιστον εφεξής μη σύννομη.

Διαφάνεια της επεξεργασίας

Το άλλο σκέλος της διαφάνειας αφορά την επεξεργασία και τα αρχεία που τηρούνται. Η διαφάνεια μεταφράζεται εν προκειμένω στην τεκμηρίωση της επεξεργασίας και αποτυπώνεται νομοθετικά στη ρύθμιση του άρθρου 18 της Οδηγίας για την υποχρέωση κοινοποίησης των αρχείων προς την αρχή ελέγχου, η οποία τηρεί τα αντίστοιχα - καταρχήν προσβάσιμα - αρχεία επεξεργασιών (άρθρο 21). Το σχήμα που εισήγαγε ο κοινοτικός νομοθέτης αντανακλά την προσπάθεια να συνδυαστούν τα διαφορετικά μοντέλα προστασίας που χαρακτηρίζουν τη νομοθεσία και την πρακτική των κρατών μελών. Η ρύθμιση του άρθρου 18 που οφείλει την τελική της διατύπωση στις τροποποιήσεις που

επέφερε το Κοινοβούλιο αποσκοπεί εξάλλου στη διασφάλιση μιας ευρείας πληροφοριακής βάσης για την άσκηση του θεσμικού ελέγχου. Η κοινοποίηση όπως οργανώνεται από την Οδηγία έχει ωστόσο μόνο πληροφοριακό χαρακτήρα: τόσο η κοινοποίηση όσο και η καταχώρησή της στα αρχεία επεξεργασιών δεν συνιστούν προϋποθέσεις νομιμότητας της επεξεργασίας.

Η υιοθέτηση της “νοτιοευρωπαϊκής” επιλογής της δήλωσης όλων των επεξεργασιών αμβλύνεται αφενός με τον περιορισμό των περιπτώσεων για τις οποίες η δήλωση συνδυάζεται με τον *a priori* έλεγχο και αφετέρου με τις δυνατότητες “ελάφρυνσης της διαδικασίας”. Οι δυνατότητες αυτές συνίστανται α) στην “ομαδική γνωστοποίηση” επεξεργασιών με τον ίδιο ή συναφή σκοπό και β) στη δυνατότητα απλούστευσης της δήλωσης ή εξαίρεσης από αυτήν την υποχρέωση εφόσον πρόκειται για κατηγορίες επεξεργασιών που δεν συνεπάγονται ειδικούς κινδύνους για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των προσώπων ή/και εφόσον ο υπεύθυνος επεξεργασίας ορίσει έναν εσωτερικό υπεύθυνο για την προστασία προσωπικών δεδομένων.

2.5 Ο ΘΕΣΜΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.

Η κατοχύρωση του θεσμικού ελέγχου και η ρητή αναφορά στη σημασία της οργάνωσης ανεξάρτητων αρχών ελέγχου για την προστασία των προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων που τους αφορούν συνιστά ένα σημείο ποιοτικής υπέρβασης της Οδηγίας έναντι των άλλων διεθνών κειμένων, τα οποία αγνοούν εντελώς την παράμετρο του ελέγχου: ο λεγόμενος θεσμικός έλεγχος της προστασίας προσωπικών δεδομένων είναι απών τόσο στη Σύμβαση 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης όσο και στις Κατευθυντήριες Αρχές του ΟΟΣΑ. Η κοινοτική

ρύθμιση αποτελεί εν προκειμένω φυσική συνέπεια του ιδιαίτερου ρόλου που - λιγότερο ή περισσότερο - οι εθνικές νομοθεσίες επιφυλάσσουν στις αρχές ελέγχου.

Η Οδηγία διατυπώνει με σαφήνεια το συστατικό στοιχείο του θεσμικού ελέγχου συνδέοντας άμεσα την υποχρέωση των κρατών-μελών να ιδρύσουν “μία ή περισσότερες δημόσιες αρχές” επιφορτισμένες με τον έλεγχο και την άσκηση των καθηκόντων αυτών “με πλήρη ανεξαρτησία”, χωρίς ωστόσο να προσδιορίζει εγγύτερα τα χαρακτηριστικά της ανεξαρτησίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι η αρχική πρόταση της Επιτροπής αναφερόταν στην οργανωτική διάκριση ελέγχοντος και ελεγχόμενου και στην “ανεξαρτησία” ως στοιχείο της αρχής ελέγχου αλλά η τελική διατύπωση - αντιμετωπίζοντας την “ανεξαρτησία” ως στοιχείο της άσκησης των καθηκόντων - περιορίστηκε σε μία γενικότερη διατύπωση που αφήνει σχετικά ευρεία διακριτική ευχέρεια στα κράτη-μέλη. Το όριο της διακριτικής ευχέρειας εντοπίζεται στη διασφάλιση της ελεύθερης από εξωτερικές παρεμβάσεις λειτουργία της Αρχής.

Το ιδιαίτερο βάρος του θεσμικού ελέγχου στη λειτουργία του συστήματος προστασίας αλλά και η επίδραση των εθνικών νομοθεσιών αντανακλάται στην εκτενή -όσο και σχετικά ασυνήθιστη - αναφορά των αρμοδιοτήτων των αρχών ελέγχου. Η σύμπραξή τους στην παραγωγή του δικαίου (άρθρο 28 παρ. 2), που επιτρέπει τον έγκαιρο εντοπισμό των λύσεων, συμπληρώνεται με α) τις ευρείες ελεγκτικές αρμοδιότητες που συγκεκριμενοποιούνται στα δικαιώματα πρόσβασης, ενημέρωσης και “συλλογής κάθε αναγκαίας πληροφορίας για την εκπλήρωση της αποστολής ελέγχου”, β) τις “αποτελεσματικές εξουσίες παρέμβασης” στις οποίες περιλαμβάνονται ο γνωμοδοτικός ή/και προληπτικός έλεγχος αλλά και ευρείες κυρωτικές αρμοδιότητες, γ) την εξουσία να παρίστανται ενώπιον δικαστηρίου ή να επισημαίνουν τις παραβάσεις στις δικαστικές αρχές δ) την πρόβλεψη της δυνατότητας προσφυγής στην

αρχή. Ο κοινοτικός νομοθέτης προσέβλεψε προφανώς στο μοντέλο ελέγχου που αναγνωρίζει την αρχή ως κεντρικό μοχλό εφαρμογής των διατάξεων του νόμου και εν τέλει λειτουργίας του συστήματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ.

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ελλάδα υπήρξε από τις πρώτες χώρες που μετέφεραν την κοινοτική Οδηγία στο εσωτερικό δίκαιο παρά το γεγονός ότι ήδη από το 1985 είχαν εκπονηθεί σχετικά προσχέδια νόμου και μάλιστα είχαν κατατεθεί στο Κοινοβούλιο σχέδια και προτάσεις νόμου. Το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία προσωπικών δεδομένων συγκροτείται κυρίως α) από την οικεία συνταγματική ρύθμιση, β) τον νόμο 2472/97 (ΦΕΚ Α' 50/10.04.1997) για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως ισχύει μετά τις τροποποιήσεις από τους Ν. 2819/2000 (ΦΕΚ. Α' 84), ,2915/2001 (ΦΕΚ. Α' 109) και Ν. 3471/2006 (ΦΕΚ Α' 133) . Ο Ν. 2472/97 μεταφέρει τις ρυθμίσεις της κοινοτικής Οδηγίας για την προστασία δεδομένων (95/46/ΕΚ) στην εσωτερική έννομη τάξη. Υπάρχουν ωστόσο και άλλες προγενέστερες ή μεταγενέστερες ρυθμίσεις που είτε άπτονται – άμεσα ή έμμεσα - της προστασίας προσωπικών δεδομένων, όπως τα άρθρα 57-59 του Αστικού Κώδικα για την προστασία της προσωπικότητας (ή στοιχείων αυτής όπως το όνομα, η εικόνα κλπ.), ή τα άρθρα για την προστασία της σφαιράς του απορρήτου (όπως π.χ. τα Άρθρα 248 και 370Α του Ποινικού Κώδικα) ή παραπέμπουν στον Ν. 2472/97 για την παροχή εγγυήσεων στην περίπτωση της προστασίας προσωπικών δεδομένων, όπως ο Νόμος 2928/01 που αφορά την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος (ΦΕΚ Α' 141), ο οποίος περιέχει μεταξύ των άλλων και τις ρυθμίσεις που αφορούν την ανάλυση

DNA για τη διαπίστωση της ταυτότητας υπόπτου για τέλεση ορισμένων εγκληματικών ενεργειών ή το Π.Δ. 131/2003 που προσαρμόζει στην ελληνική έννομη τάξη την Οδηγία 2000/31/EK για το ηλεκτρονικό εμπόριο.

3.2 ΤΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΘΕΜΕΛΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ (2001).

Η κλασική - σχεδόν αυθόρμητη αλλά οπωσδήποτε εξηγήσιμη - τάση υπήρξε η αναζήτηση του συνταγματικού θεμελίου στην «προστασία του ιδιωτικού βίου» όπως αυτή διαγράφεται στο άρθρο 9 παρ. 1 του Συντάγματος 1975/1986/2001. Η τάση αυτή παρουσιάστηκε ενισχυμένη στην Ελλάδα ακριβώς επειδή η ρητή προστασία του ιδιωτικού βίου αποτελεί - με εξαίρεση τα μεταγενέστερα ισπανικό και το πορτογαλικό σύνταγμα - καινοτομία και για την ελληνική συνταγματική ιστορία και για την πλειοψηφία των λοιπών εθνικών εννόμων τάξεων.⁹ Η σημασία της διάταξης εντοπίζεται ουσιαστικά σε δύο, αλληλένδετα μεταξύ τους, σημεία: αφενός γιατί συνιστά ιδιαίτερο, αυτοτελές συνταγματικό “δικαίωμα ιδιωτικού βίου” και αφετέρου γιατί με την ρητή και ειδική συνταγματική προστασία ο συντακτικός νομοθέτης απευθύνει εντολή στο δικαστή και στον κοινό νομοθέτη να πληρώσουν τα κενά νόμου που διαπιστώνονται.

Η διάταξη αυτή διαγράφει πραγματικά ένα προστατευτικό τείχος γύρω από το άτομο: απαγορεύει τις επεμβάσεις στον ιδιωτικό βίο που - σε πρώτη θεώρηση- αντιμετωπίζεται ως ένας υλικά αντιληπτός χώρος, στον οποίο δεν επιτρέπεται η διείσδυση είτε με τις παραδοσιακές είτε με

⁹ Μαυριάς Κ., Το συνταγματικό δικαίωμα του ιδιωτικού βίου, Αθήνα 1982

τις σύγχρονες μεθόδους παρακολούθησης της συμπεριφοράς. Η εντύπωση αυτή ενισχύεται καταρχήν από τη στενή σύνδεση της προστασίας του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου με την προστασία του ασύλου της κατοικίας που ρυθμίζεται στην ίδια παράγραφο παραπέμποντας στην κλασική ρήση “my home is my castle”. Ο δε προσδιορισμός “απαραβίαστος” φαίνεται να συνδέει την επιλογή του έλληνα συντακτικού νομοθέτη να κατατάξει τον ιδιωτικό βίο στην αυστηρά προσωπική σφαίρα.

Παρά την απόλυτη διατύπωση η διάταξη του άρθρου 9 παρ. 1 δεν προσφέρει ωστόσο επαρκή συνταγματική βάση και εν τέλει αποτελεσματική προστασία έναντι της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων. Πέρα από την αδυναμία διατύπωσης ενός ακριβούς εννοιολογικού προσδιορισμού του δικαιώματος του ιδιωτικού βίου η ρύθμιση απηχεί την αρνητική-αμυντική διάσταση του δικαιώματος του ιδιωτικού βίου. Συνιστά μία επιταγή παράλειψης που απευθύνεται σε τρίτους και έχει ως περιεχόμενο τη μη προσπέλαση στη σφαίρα ιδιωτικής δράσης του ατόμου. Η συνταγματική διάταξη του άρθρου 9 εκκινεί από την προσβολή ως “εξαίρεση” και απαγορεύει την παρακολούθηση, την κατασκόπευση και τον έλεγχο της ιδιωτικής ή οικογενειακής συμπεριφοράς με οποιοδήποτε άλλο τρόπο, φανερό ή κρυφό, π.χ. με χρησιμοποίηση σύγχρονων τεχνικών παρακολούθησης και καταγραφής.¹⁰ Η αμυντική σύλληψη και οργάνωση αυτού του δικαιώματος από τον συντακτικό νομοθέτη δεν ανταποκρίνεται στη ένταση και διάδοση της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και δεν λαμβάνει υπόψη ότι η απόλυτη απαγόρευση δεν παρέχει -συνταγματικά ικανοποιητικές - λύσεις στις περιπτώσεις που η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων υπηρετεί την άσκηση θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως το

¹⁰ Μάνεσης Α., *Συνταγματικά Δικαιώματα- Ατομικές ελευθερίες*, Αθήνα 1982

δικαίωμα πληροφόρησης. Εξάλλου σε σχέση με τη θεωρία των σφαιρών (και τη σχετικότητα της προστασίας που εγγυάται η αποδοχή της και πιο συγκεκριμένα η αποδοχή ενός “απόλυτα απαραβίαστου” πυρήνα) η συζήτηση για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την κατηγοριοποίηση των προσωπικών πληροφοριών οδήγησε στο - μεταξύ άλλων και εμπειρικό - συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει ανθρώπινη κατάσταση και συμπεριφορά (και κατά συνέπεια πληροφορία που αναφέρεται σε αυτήν την κατάσταση και συμπεριφορά), για την οποία δεν μπορεί να φανταστεί κανείς (σε μεμονωμένες έστω περιπτώσεις) συνθήκες, υπό τις οποίες δικαιολογείται η επέμβαση σε οποιαδήποτε σφαίρα.

Η εξουσία του ατόμου να καθορίζει ποιες από τις πληροφορίες που το αφορούν θα περιέρχονται σε γνώση των τρίτων και ποιοι θα είναι αποδέκτες αυτής της πληροφόρησης αποτελεί προϋπόθεση της αυτονομίας του και της συμμετοχής του στην κοινωνική ζωή και όρο της ισόρροπης και ανεμπόδιστης επικοινωνίας στο πλαίσιο της κοινωνίας. Επειδή ο άνθρωπος καθίσταται προσωπικότητα μέσα σε μία διαδικασία αυτοπαρουσίασης και ανάπτυξης του εαυτού του που ολοκληρώνεται μέσα στην κοινωνική επικοινωνία έχει “ανάγκη” μία σφαίρα δράσης που αποδίδεται σε αυτόν και την οποία χρειάζεται ώστε να εκδηλώνεται ως προσωπικότητα, ως συνειδητή ατομικότητα.

Η συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, η “κατόπτευση” της ζωής ενός ατόμου, η εκπόνηση βιοπορτραίτων έχει ως άμεση συνέπεια ότι αυτός που συλλέγει και επεξεργάζεται πληροφορίες μπορεί μέσω αυτών (των πληροφοριών) να επεμβαίνει δραστικά στη ζωή των άλλων. Η προσωπικότητα καθίσταται προβλέψιμη, ένα μέρος της ατομικότητας (και όχι μόνο του ιδιωτικού βίου) και της ελευθερίας ίδιου προγραμματισμού και δράσης αναιρείται και το πρόσωπο γίνεται “αντικείμενο” των συμφερόντων και επιδιώξεων των άλλων. Το

δικαίωμα στην αυτοκαθοριζόμενη ζωή αποτελεί βασική συνιστώσα του γενικού δικαιώματος της ανάπτυξης της προσωπικότητας. Το άρθρο 5 § 1Σ προστατεύει το δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την εγγύηση της αυτόνομης απόφασης του ατόμου για τη δημόσια και ιδιωτική παρουσίαση και εικόνα του αλλά και την ελευθερία προσδιορισμού των πληροφοριών που θα καθίστανται γνωστές στο περιβάλλον του.

Το άρθρο 5 § 1Σ συνιστούσε, πριν την υιοθέτηση του νέου συνταγματικού άρθρου 9Α, την κύρια -και όχι επικουρική, όπως φαίνεται να την αντιμετωπίζει η κρατούσα άποψη - συνταγματική βάση της προστασίας προσωπικών δεδομένων καθώς η ρυθμιστική εμβέλεια του άρθρου αυτού αφορά και καταλαμβάνει - στενά συνδεδεμένο με το δικαίωμα ανάπτυξης της προσωπικότητας - το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή. Στο δικαίωμα συμμετοχής αναδεικνύεται η σημασία των ατομικών δικαιωμάτων για τη λειτουργία της δημοκρατίας. Αντίστοιχη είναι η στοχοθεσία και η λειτουργία της διάταξης του άρθρου 19 Σ που προστατεύει το απόρρητο των επικοινωνιών. Το απόρρητο της επικοινωνίας δεν διαγράφει μόνο τα όρια της ιδιωτικής σφαίρας που προστατεύει η έννομη τάξη αλλά εγγυάται το δικαίωμα των ατόμων στην ελεύθερη επικοινωνία με τους άλλους - επικοινωνιακούς -εταίρους ως προϋπόθεση αυτόνομων εκδηλώσεων, αποφάσεων και δράσεων.

Στα συνταγματικά ερείσματα της προστασίας προσωπικών δεδομένων συγκαταλεγόταν αναμφίβολα και η ρύθμιση του άρθρου 2 § 1 που αναγορεύει τον σεβασμό και την προστασία της αξίας του ανθρώπου σε πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας. Η αξιοπρέπεια που ξεχωρίζει τον άνθρωπο είναι ακριβώς η ελευθερία του, νοούμενη μεταξύ άλλων ως ελευθερία επιλογής μεταξύ πολλών δυνατοτήτων. Τα ατομικά δικαιώματα δεν έχουν τη λειτουργία να προστατεύσουν καθαυτά την

αξιοπρέπεια αλλά να δημιουργήσουν και να διατηρήσουν τις προϋποθέσεις αυτής.

Στην αξία του ανθρώπου ανήκει η ελευθερία της επικοινωνίας σε σχέση με τις πληροφορίες που ανταλλάσσει. Η εσωτερική ολοκλήρωση ενός ανθρώπου προϋποθέτει μεταξύ άλλων την ελευθερία της επικοινωνίας, την ελευθερία στην παροχή και πρόσληψη πληροφοριών: η καταγραφή προσωπικών πληροφοριών (με σκοπό τον έλεγχο και τη χειραγώγηση) προσβάλλει αυτήν καθεαυτή την αξία του ανθρώπου, καθώς προσβάλλεται άμεσα η ελευθερία του να μην παίζει κανένα ρόλο ο οποίος προσδιορίζεται από τους άλλους.

3.3 ΤΟ ΝΕΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ – ΑΡΘΡΟ 9Α.

Το συνταγματικό θεμέλιο της προστασίας προσωπικών δεδομένων συγκροτούνταν από το συνδυασμό των διατάξεων 5 § 1, 2 § 1, 19 και επικουρικά του άρθρου 9 § 1 του Συντάγματος. Οι διατάξεις αυτές που εγγυούνταν και οργάνωναν ένα πλαίσιο διαμόρφωσης της ιδιωτικότητας και της αυτόνομης ανάπτυξης της προσωπικότητας που ισχύει τόσο έναντι της κρατικής εξουσίας όσο και έναντι των ιδιωτών. Ωστόσο κατά την τελευταία αναθεώρηση του Συντάγματος κρίθηκε επιβεβλημένη η κατοχύρωση ενός νέου, ειδικού δικαιώματος προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Το νέο άρθρο 9Α του ελληνικού Συντάγματος 1975/86/01 που περιλήφθηκε στο Σύνταγμα με την τελευταία αναθεώρηση του 2001 ορίζει ότι “καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως νόμος ορίζει. Η διασφάλιση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων ανατίθεται από τον

αναθεωρητικό νομοθέτη σε ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως νόμος ορίζει”.

Η σημασία της διάταξης αυτής δεν έγκειται μόνο στην εφεξής δέσμευση του κοινού νομοθέτη για την προστασία των προσωπικών δεδομένων: η δέσμευση αυτή ήταν σε τελευταία ανάλυση θεσμικά δεδομένη λόγω των προϋφιστάμενων επιταγών της κοινοτικής νομοθεσίας (Οδηγία 95/46/EK και Οδηγία 97/66/EK αλλά και άρθρο 286 Συνθ. Ε.Ε.), των δεσμεύσεων της χώρας από την κύρωση της σχετικής Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η «δέσμευση» του κοινού νομοθέτη ήταν επίσης πολιτικά και ιστορικά προσδιορισμένη λόγω της ύπαρξης νομοθεσίας, από την οποία δύσκολα θα μπορούσε να αποστεί καθολικά. Η συνταγματική κατοχύρωση έχει καταρχήν ένα συμβολικό βάρος και ρόλο: τόσο επειδή ανάγει την προστασία προσωπικών δεδομένων σε αυτοτελές δικαίωμα όσο και επειδή «τεκμηριώνει την προσαρμογή και την αντίδραση της έννομης τάξης στις ραγδαίες μεταβολές που προκαλεί στο κοινωνικό γίνεσθαι η εξέλιξη της τεχνολογίας». Το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων εντάσσεται στα νέα δικαιώματα που προέκυψαν από τη συνταγματική αναθεώρηση, κοινό χαρακτηριστικό των οποίων είναι η μέριμνα για τη διαφύλαξη της προσωπικής αυτονομίας και τη θωράκιση του ήδη γνωστού χώρου αυτοκαθορισμού σε συνθήκες οικονομικής ανάπτυξης και αξιοποίησης της τεχνολογίας. Κατά τούτο το άρθρο 9Α υπερβαίνει τον συμβολικό του ρόλο: Η ειδική συνταγματική διάταξη διαδηλώνει και ταυτόχρονα κατοχυρώνει με τον καλύτερο και πληρέστερο τρόπο την ιδιαίτερη αξία του δικαιώματος, δηλ. τη σημασία που έχει η περιοριστική και περιορισμένη από τα δικαιώματα του προσώπου χρήση των προσωπικών δεδομένων για τις προϋποθέσεις ανάπτυξης και αυτόνομης δράσης ενός προσώπου μέσα σε μία κοινωνία, κύριο χαρακτηριστικό της οποίας είναι η ραγδαία τεχνολογική ανάπτυξη.

Ως προς τους φορείς του δικαιώματος ο αναθεωρητικός νομοθέτης υιοθέτησε την προσέγγιση ότι πρόκειται για ένα δικαίωμα που δεν προσιδιάζει μόνο στους πολίτες, δηλ. αυτούς που έχουν ελληνική ιθαγένεια αλλά σε κάθε άνθρωπο. Αναφορικά με το περιεχόμενο παρέμεινε στη διακήρυξη του δικαιώματος χωρίς να προσδιορίσει εγγύτερα τα στοιχεία του. Λιγότερο φειδωλός υπήρξε στην αναφορά των «κινδύνων» από τους οποίους πρέπει να προστατευτεί το άτομο. Έτσι αναφέρεται ότι η προστασία κατοχυρώνεται έναντι της συλλογής, επεξεργασίας και χρήσης προσωπικών δεδομένων, παρόλο που η αναφορά στον τεχνικό όρο της «επεξεργασίας» θα αρκούσε.

Παρά το γεγονός ότι το νέο δικαίωμα προσδιορίζεται ως αντίδραση της συνταγματικής έννομης τάξης στους κινδύνους που εμπεριέχει για τα δικαιώματα η εξέλιξη της τεχνολογίας ο αναθεωρητικός νομοθέτης δεν περιορίζει την κανονιστική εμβέλεια του νέου άρθρου στην ηλεκτρονική/αυτοματοποιημένη επεξεργασία δεδομένων. Στη νέα διάταξη αναδεικνύεται ωστόσο η ένταση των κινδύνων που εμπεριέχει η επεξεργασία δεδομένων με ηλεκτρονικά μέσα. Η ιδιαίτερη αυτή αναφορά μπορεί να ερμηνευτεί ως επιταγή προς το νομοθέτη να λάβει πρόσθετα μέτρα για την αντιμετώπιση των κινδύνων αυτών. Η προστατευτική της εμβέλεια καλύπτει κάθε δεδομένο, δηλ. κάθε πληροφορία που αφορά ένα πρόσωπο και όχι μόνο τα «απόρρητα», και αποδεσμεύει τελειωτικά τη συνταγματική προστασία από την αναζήτηση του περιεχομένου του ιδιωτικού βίου και τη συζήτηση περί των ορίων της στενής ή της απόρρητης ιδιωτικής σφαίρας.

Η προστασία προσωπικών δεδομένων ανήκει στην κατηγορία των νέων δικαιωμάτων που κατοχυρώνει το αναθεωρημένο Σύνταγμα, κοινό στοιχείο των οποίων είναι η εξασφάλιση όχι μόνο έναντι της κρατικής εξουσίας αλλά και έναντι των ιδιωτών. Η εξέλιξη και διάδοση των νέων τεχνολογιών επεξεργασίας συνιστά μία παραδειγματική περίπτωση

δημιουργίας ενός πλέγματος ιδιωτικών εξουσιών που προσβάλλει άμεσα τα ατομικά δικαιώματα και εμπεριέχει ως συστατικό στοιχείο τον κίνδυνο της χειραγώγησης της συμπεριφοράς των ατόμων αλλά και του κοινωνικού στιγματισμού και της απομόνωσης. Αρκεί η αναφορά στην επεξεργασία δεδομένων των εργαζομένων από τους εργοδότες των ασφαλισμένων από τις ασφαλιστικές εταιρίες, των καταναλωτών από τις εταιρίες διαφήμισης και έρευνας αγοράς. Η στροφή σε νεοφιλελεύθερες αντιλήψεις, η συγκέντρωση και διαπλοκή οικονομικών τομέων στο πεδίο της τεχνολογίας και της πληροφόρησης δημιουργούν νέες πηγές διακινδύνευσης για τα δικαιώματα. Οι προσωπικές πληροφορίες μετατρέπονται σταδιακά από μέσο για την επίτευξη ορισμένων σκοπών σε ένα σταδιακά αυτονομούμενο πληροφοριακό κεφάλαιο. Μάλιστα, καθώς αυτό το δικαίωμα είναι ευάλωτο σε προσβολές από τους ιδιώτες, το κράτος δεν μπορεί να αρκείται στην αποχή και την αποτροπή των προσβολών αυτών από τα όργανά του, αλλά πρέπει να μην επιτρέπει την προσβολή του από ιδιώτες λαμβάνοντας θετικά μέτρα για τον σκοπό αυτό.

Η πλέον, ή μάλλον η μόνη, συγκεκριμένη απόφαση του αναθεωρητικού νομοθέτη σχετικά με τις εγγυήσεις προστασίας των προσωπικών δεδομένων αφορά τη συνταγματική κατοχύρωση της ανεξάρτητης αρχής με αποστολή τη διασφάλιση του δικαιώματος. Η επιλογή αυτή του αναθεωρητικού νομοθέτη έχει ως αφετηρία α) τη διαπίστωση ότι υπό τις δεδομένες συνθήκες εξέλιξης των νέων τεχνολογιών και επέκτασης της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων ούτε οι κλασικοί ελεγκτικοί μηχανισμοί ούτε τα μεμονωμένα άτομα είναι σε θέση να εξασφαλίσουν λυσιτελώς την προστασία των προσωπικών δεδομένων, ανεξάρτητα εάν οι σχετικές επιταγές απορρέουν από τον θεμελιώδη ή τον κοινό νόμο και β) τη συνειδητή επιλογή της θεσμικής θωράκισης του νέου αυτού δικαιώματος. Αξίζει να σημειωθεί ότι η

ίδρυση ανεξάρτητων αρχών αποτυπώνεται ως εγγενές χαρακτηριστικό του συστήματος προστασίας των προσωπικών δεδομένων σε πρόσφατα διεθνή κείμενα, δεσμευτικά και μη.

Το Σύνταγμα εμπιστεύτηκε στον κοινό νομοθέτη τη συγκεκριμενοποίηση του δικαιώματος - αλλά και τη συγκεκριμενοποίηση των όρων συγκρότησης και λειτουργίας της ανεξάρτητης αρχής. Αν και δεν προκύπτει παρά έμμεσα (και κατ' αντιδιαστολή), πρέπει να δεχθούμε ότι το ελάχιστο περιεχόμενο της διάταξης συνίσταται στην παραδοχή και επιταγή ότι η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων είναι σύμφωνη με το Σύνταγμα, μόνο εφόσον θεμελιώνεται σε διάταξη νόμου, που ορίζει τις προϋποθέσεις νόμιμης επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων με τρόπο, ώστε να διασφαλίζεται η εκ του Συντάγματος πλέον επιτασόμενη προστασία τους.

Καθώς το νέο άρθρο δεν περιέχει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που συγκροτούν το συνταγματικό δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων ο κοινός νομοθέτης φαίνεται καταρχήν ελεύθερος στη διαμόρφωση των ειδικότερων όρων της προστασίας. Όριο της ελευθερίας του συνιστούν οπωσδήποτε η κοινοτική νομοθεσία αλλά και ο σκληρός πυρήνας αρχών προστασίας προσωπικών δεδομένων όπως αυτός συντίθεται από τα κοινοτικά και διεθνή κείμενα, που έχει κυρώσει, υπογράψει ή υποστηρίζει η χώρα μας (όπως π.χ. η Σύμβαση 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης). Ο σκληρός πυρήνας των αρχών προστασίας αφορά και περιλαμβάνει τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της επεξεργασίας όπως η αρχή του σκοπού και η αρχή της αναλογικότητας, η θεμελίωση της επεξεργασίας στο νόμο, η απαγόρευση επεξεργασίας των ευαίσθητων δεδομένων, η κατοχύρωση δικαιωμάτων των προσώπων και ο ανεξάρτητος έλεγχος της εφαρμογής των κανόνων που θέτει ο νομοθέτης. Τους κανόνες αυτούς έχει ενσωματώσει στην ελληνική έννομη τάξη ο Ν. 2472/97.

Ως προς την ανεξάρτητη αρχή το Σύνταγμα δεν επιτάσσει παρά τον ανεξάρτητο χαρακτήρα της, στοιχείο που προσδιορίζεται εγγύτερα στο άρθρο 101 Α δια της αναφοράς στην προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία. Η ανεξαρτησία είναι συστατικό στοιχείο της έννοιας του ελέγχου και νοείται ως το σύνολο των θεσμικών και λειτουργικών προϋποθέσεων που καθιστούν δυνατή την επιδίωξη των ειδικών σκοπών του ελέγχου και πιθανή την επίτευξή τους. Το Σύνταγμα «σωπαίνει» ως προς τις αρμοδιότητές της ανεξάρτητης αρχής. Γνώμονας και όριο της διακριτικής ευχέρειας του κοινού νομοθέτη αποτελεί η «διασφάλιση της προστασίας προσωπικών δεδομένων». Εκτός από την θετική επιταγή προς τον νομοθέτη για ίδρυση ή/και διατήρηση (και υποστήριξη;) μιας τέτοιας αρχής η διάταξη αυτή δηλώνει ότι τυχόν περιορισμός των αρμοδιοτήτων, εξουσιών και ευχερειών της ελεγκτικής αρχής σε βαθμό που δεν μπορεί πλέον να διασφαλιστεί η αποτελεσματική προστασία του δικαιώματος προφανώς δεν θα ανταποκρίνεται στις προσδοκίες του αναθεωρητικού νομοθέτη.

3.4 Ο ΝΟΜΟΣ 2472/97 ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ.

Η κοινοτική Οδηγία για την προστασία των προσώπων έναντι της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων και την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών ενσωματώθηκε στην εσωτερική έννομη τάξη με τον Ν. 2472/97 για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Η Οδηγία υπήρξε αναμφίβολα η βασική πηγή έμπνευσης του νομοθέτη. Ο έλληνας νομοθέτης “έμπνεύστηκε” από την Οδηγία και προσανατολίστηκε στις ρυθμίσεις της χωρίς να έχει προβεί σε αδιαμεσολάβητη “μεταφορά” των ρυθμίσεων στο εσωτερικό δίκαιο,

όπως ίσως θα ανέμενε κανείς με δεδομένη την “απειρία” και στην έλλειψη συναφούς νομοθετικής παράδοσης. Όπου σημειώνονται αποκλίσεις από τις κοινοτικές ρυθμίσεις αυτό έγινε καθώς ο νομοθέτης αξιοποίησε την ευχέρεια που του παρείχε η Οδηγία να επιδιώξει ένα επίπεδο προστασίας υψηλότερο αυτού που συγκροτούν οι κοινοτικές ρυθμίσεις.

Αντικείμενο του νόμου είναι η θέσπιση των προϋποθέσεων για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και σκοπός του η προστασία των δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών των φυσικών προσώπων και ιδίως της ιδιωτικής ζωής. Ο νομοθέτης με το ν. 2472/97 οριοθετεί με ουσιαστικούς, οργανωτικούς, διαδικαστικούς και κυρωτικούς κανόνες τη συνταγματικά ανεκτή επεξεργασία προσωπικών δεδομένων και με τον τρόπο αυτό ρυθμίζει τη ροή των προσωπικών δεδομένων στο πλαίσιο του κράτους, της οικονομίας και της κοινωνίας και οργανώνει τις πληροφοριακές σχέσεις μεταξύ των προσώπων.

Ο νόμος αντιμετωπίζει το δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα ως ισοδύναμες πηγές διακινδύνευσης για τα δικαιώματα των προσώπων: η αξιοποίηση ιδιωτικών βάσεων δεδομένων για δημόσιους σκοπούς, η αύξουσα “ιδιωτικοποίηση” λειτουργιών και υπηρεσιών που ως τώρα ανήκαν στη σφαίρα της δημόσιας εξουσίας, και κυρίως η αύξουσα εμπορευματοποίηση των προσωπικών δεδομένων και η συνακόλουθη αύξηση της πληροφοριακής ισχύος των ιδιωτών αναγορεύει σε “εχθρούς” όχι μόνο τον «Λεβιάθαν» αλλά και τον «Μαμωνά». Ο έλληνας νομοθέτης δεν ακολούθησε τον “δυϊσμό”, δηλ. τη διαφοροποίηση των ρυθμίσεων ανάμεσα σε ιδιωτικό και δημόσιο τομέα που χαρακτηρίζει ορισμένες ευρωπαϊκές νομοθεσίες. Παρά τα διαφορετικά χαρακτηριστικά και τις ιδιαίτερες ανάγκες του κάθε τομέα τα προβλήματα που τίθενται δεν διαφέρουν στη βάση τους. Όπως αναφέρεται και στην εισηγητική έκθεση, στα αυτά (καταρχήν) ζητήματα

αρμόζουν ενιαίες λύσεις. Οι διατάξεις και επιταγές του καταλαμβάνουν, χωρίς διαφοροποιήσεις, την αυτοματοποιημένη αλλά και την κλασική, με συμβατικές μεθόδους διεξαγόμενη, επεξεργασία και αυτό όχι μόνο για να αποτραπεί κίνδυνος περιγραφής των επιταγών και απαγορεύσεων αλλά και επειδή ελήφθη υπόψη ότι σημαντικός αριθμός αρχείων εξακολουθεί να τηρείται με παραδοσιακές μεθόδους.

Όπως και στην Οδηγία η προσοχή του νομοθέτη και το κέντρο βάρους της ρύθμισης μετατοπίζεται από την παραδοσιακή σύλληψη του αρχείου στην έννοια της “επεξεργασίας”. Ο επιλογή ενός ευρέος ορισμού της επεξεργασίας(άρθρο 2δ) , κατά λέξη μεταφορά του κοινοτικού που διαμορφώθηκε έτσι και από τις αλλαγές που πρότεινε το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, αντανακλά την τάση διεύρυνσης του πεδίου προστασίας των ατόμων. Στην ίδια πρόθεση πρέπει να αποδοθεί και το γεγονός ότι ο έλληνας νομοθέτης είχε αρχικά υιοθετήσει έναν ορισμό του «αρχείου» ευρύτερο από τον αντίστοιχο της Οδηγίας: το αρχείο δεν απαιτούνταν να είναι ένα “διαρθρωμένο σύνολο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με γνώμονα συγκεκριμένα κριτήρια”(Άρθρο 2γ Οδηγίας 95/46/EK). Αρκούσε ότι επρόκειτο για ένα “σύνολο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που αποτελούν ή μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας”. Ακόμη και εάν από συστηματική άποψη ο ορισμός αυτός έπασχε ήταν δηλωτικός της τάσης του νομοθέτη να διευρύνει στο μέγιστο δυνατό το ρυθμιστικό - προστατευτικό πεδίο του νόμου ή -όπως θα μπορούσε να παρατηρήσει κανείς - το πρώτο δείγμα του προστατευτικού “μαξιμαλισμού” που επέδειξε ο έλληνας νομοθέτης ως προς τους στόχους της παρέμβασής του. Ο ορισμός του «αρχείου» τροποποιήθηκε με τον Ν. 3471/2006 (άρθρο 18 § 2) και ως τέτοιο ορίζεται πλέον κάθε διαρθρωμένο σύνολο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία είναι προσιτά με γνώμονα συγκεκριμένα κριτήρια». Όπως σημειώνεται στην Αιτιολογική Έκθεση του σχεδίου νόμου

προκρίνεται ένας τεχνολογικά ουδέτερος ορισμός του «αρχείου», ο οποίος αφενός ανταποκρίνεται στον ορισμό της οδηγίας 95/46/EK, αφετέρου δε εξασφαλίζει, σε συνδυασμό με τον ορισμό της επεξεργασίας, ένα υψηλό επίπεδο προστασίας των δεδομένων.

Ο ν. 2472/97 συνιστά ένα (προστατευτικό) πλαίσιο κανόνων που εδράζεται σε τρεις πυλώνες: α) σε ένα σύστημα ουσιαστικών ρυθμίσεων που θέτει τις προϋποθέσεις νομιμότητας της επεξεργασίας και προσδιορίζοντας δεσμευτικά το σημείο ισορροπίας μεταξύ των αντιτιθεμένων δικαιωμάτων και συμφερόντων, β) στην απονομή δικαιωμάτων στα πρόσωπα ώστε να προστατεύσουν τα συμφέροντά τους και τέλος γ) στην εισαγωγή και οργάνωση θεσμικού ελέγχου προστασίας προσωπικών δεδομένων ώστε να εξασφαλίζεται η εφαρμογή της νομοθεσίας. Το πλαίσιο αυτό συμπληρώνεται από κανόνες που αφορούν την ασφάλεια των δεδομένων καθώς και κανόνες που προβλέπουν κυρώσεις σε περιπτώσεις παραβίασης του νόμου.

3.5ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ.

Ο συγκεκριμένος πυλώνας συνίσταται στην κατοχύρωση δικαιωμάτων ελέγχου και στην απονομή “μέσων άμυνας” στα πρόσωπα που θίγονται από την επεξεργασία. Η βασική επιλογή του νομοθέτη που διατρέχει τις σχετικές ρυθμίσεις είναι να εξοπλίσει τα φυσικά πρόσωπα με μέσα άμυνας και σε τελευταία ανάλυση να τους παρέχει τη δυνατότητα να γνωρίζουν και να συν-προσδιορίζουν, ποιες πληροφορίες που τους αφορούν μπορούν να αποτελούν αντικείμενο επεξεργασίας. Τα δικαιώματα που κατοχυρώνει ο νόμος είναι το δικαίωμα ενημέρωσης, το δικαίωμα πρόσβασης, τα δικαιώματα διόρθωσης και διαγραφής, το δικαίωμα αντίρρησης καθώς και το δικαίωμα προσωρινής δικαστικής προστασίας.

Κοινό στοιχείο των δικαιωμάτων ενημέρωσης και πρόσβασης είναι ότι αφορούν την πληροφόρηση του υποκειμένου των δεδομένων. Ο έλληνας νομοθέτης συμερίζεται την αξιολόγηση της Οδηγίας σχετικά με την υποχρέωση προηγούμενης ενημέρωσης. Η πληροφόρηση του υποκειμένου των δεδομένων ήδη κατά τη φάση της συλλογής που του δίνει τη δυνατότητα να εκτιμήσει την κατάσταση και να προσδιορίσει αντίστοιχα την - πληροφοριακή- συμπεριφορά αποτελεί στοιχείο του θεμιτού χαρακτήρα και της νομιμότητας της επεξεργασίας. Με το Ν. 2472/97 καθιερώνεται αυτοτελές δικαίωμα προηγούμενης ενημέρωσης των προσώπων για τα στοιχεία της επεξεργασίας, στα οποία περιλαμβάνεται η ταυτότητα του υπεύθυνου επεξεργασίας και ο σκοπός της επεξεργασίας. (Άρθρο 11) Το δικαίωμα ενημέρωσης διατυπώνεται υπό τη μορφή υποχρέωσης του υπευθύνου επεξεργασίας, ο οποίος οφείλει, κατά το στάδιο της συλλογής των δεδομένων, να ενημερώνει με τρόπο πρόσφορο και σαφή το υποκείμενο για τα βασικά στοιχεία της επεξεργασίας. Μία εξαίρεση από το δικαίωμα αποσκοπεί στην εξυπηρέτηση του δικαιώματος πληροφόρησης καθώς δεν απαιτείται ενημέρωση όταν η συλλογή γίνεται αποκλειστικά για δημοσιογραφικούς σκοπούς και αφορά δημόσια πρόσωπα. Ενημέρωση δεν λαμβάνει χώρα επίσης εφόσον η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα γίνεται για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για τη διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων. Είναι αξιοσημείωτη η ρύθμιση σύμφωνα με την οποία, εάν τα προσωπικά δεδομένα διαβιβάζονται σε τρίτους το υποκείμενο των δεδομένων ενημερώνεται πριν από αυτούς με μοναδική δυνατότητα απόκλισης στην περίπτωση της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα γίνεται για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για τη διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων και μετά από άδεια της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων ή του Προέδρου της σε περιπτώσεις επείγοντος.

Κεντρική θέση στο σύστημα δικαιωμάτων κατέχει ωστόσο το δικαίωμα πρόσβασης στα αρχεία, ώστε οι ενδιαφερόμενοι να μπορούν να διαπιστώσουν εάν έχουν καταχωριστεί δεδομένα που τους αφορούν. Συγκεκριμένα ως δικαίωμα πρόσβασης προσδιορίζουμε το δικαίωμα του υποκειμένου να γνωρίζει αν υφίστανται επεξεργασία προσωπικά του δεδομένα, καθώς και να πληροφορείται για ορισμένα βασικά στοιχεία της επεξεργασίας όπως την προέλευση των δεδομένων ή τον σκοπό της επεξεργασίας (Ν. 2472/97 άρθρο. 12` βλ. και Οδηγία. 95/46/ΕΚ άρθρο 12, Σύμβαση 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης άρθρο 8,β). Πρόκειται δηλ. για δικαίωμα πληροφόρησης.¹¹ Με την τελευταία τροποποίηση του νόμου προστέθηκαν στο άρθρο 12 νέες κατηγορίες πληροφοριών που μπορεί να λάβει το υποκείμενο ασκώντας το δικαίωμα πρόσβασης {περιπτώσεις ε) και στ) της παρ. 2 του άρθρου 12), με αποτέλεσμα την περαιτέρω ενίσχυση του δικαιώματος αυτού (Βλ. άρθρο 26 Ν. 3471/2006).

Για την ικανοποίηση του δικαιώματος αυτού, τίθεται προθεσμία (15 ημερών) και σε περίπτωση μη ικανοποίησης ή εφόσον η απάντηση δεν κρίνεται ικανοποιητική, το υποκείμενο έχει δικαίωμα να προσφύγει στην Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων. Κατά τη μεταφορά των κοινοτικών ρυθμίσεων στην εσωτερική έννομη τάξη ο έλληνας νομοθέτης αφίσταται - προφανώς συνειδητά - από τη δυνατότητα να εισαγάγει εκτενείς εξαιρέσεις από το δικαίωμα πρόσβασης. Περιορίζει τις εξαιρέσεις στην περίπτωση που η άσκησή του θα διακύβευε την εθνική ασφάλεια ή τη διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών προβλημάτων οπότε με απόφαση της Αρχής αίρεται η υποχρέωση αλλά και στην περίπτωση αυτή δεν αποκλείει τη μερική πρόσβαση, δηλ. την πρόσβαση σε ορισμένα στοιχεία.

¹¹ Αυγουστιανάκης Μ., Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων. Προβλήματα και αντιμετώπιση από το δίκαιο

Το σύστημα των δικαιωμάτων ολοκληρώνεται με το δικαίωμα αντίρρησης, το δικαίωμα δηλ. του υποκειμένου των δεδομένων να προβάλλει αντιρρήσεις για την επεξεργασία των δεδομένων που το αφορούν. Ο ελληνικός νόμος διαπλάθει το δικαίωμα αντίρρησης κατά δύο σημεία διαφορετικά απ' ό,τι η Οδηγία: α) καταρχήν αποσυνδέει την άσκηση του δικαιώματος από την ύπαρξη “επιτακτικών και νόμιμων λόγων σχετικών με την προσωπική του κατάσταση” που αιτιολογούν την αντίταξη και β) συνδέει το δικαίωμα αυτό με τις δυνατότητες του ατόμου να ζητήσει τη διόρθωση, συμπλήρωση, διευκρίνιση ή ακόμη και τη διαγραφή στοιχείων που το αφορούν καθιστώντας τις δυνατότητες αυτές συστατικό στοιχείο του δικαιώματος αντίρρησης και όχι πιθανή συνέχεια του δικαιώματος πρόσβασης. Ο έλληνας νομοθέτης δεν αποφεύγει εντελώς τη στάθμιση συμφερόντων του ατόμου και του υπεύθυνου επεξεργασίας: σε περίπτωση σύγκρουσης, δηλ. άρνησης του υπεύθυνου επεξεργασίας αποφασίζει η Αρχή, εάν η αντίρρηση είναι δικαιολογημένη. Αυτοτελώς και χωρίς επιφυλάξεις κατοχυρώνεται ένα “ειδικότερο” δικαίωμα αντίρρησης, δηλ. το δικαίωμα του ατόμου να μην περιλαμβάνεται σε αρχεία με σκοπό τη διαφήμιση και την προώθηση προϊόντων. Στην περίπτωση αυτή η Αρχή τηρεί μητρώο με τα στοιχεία των προσώπων αυτών, το οποίο υποχρεούνται να συμβουλεύονται οι υπεύθυνοι επεξεργασίας των σχετικών αρχείων και να διαγράφουν από το αρχείο τους λεγόμενους «Ροβινσώνες».

Ένα αυτοτελές δικαίωμα εισάγει το άρθρο 14 του νόμου που φέρει τον μάλλον παραπλανητικό τίτλο “Δικαίωμα προσωρινής δικαστικής προστασίας”. Το άρθρο αυτό, με πηγή έμπνευσης το άρθρο 15 της Οδηγίας ρυθμίζει το δικαίωμα να ζητηθεί - με τη διαδικασία της προσωρινής δικαστικής προστασίας αλλά χωρίς να απαιτείται να συντρέχουν οι ειδικότερες προϋποθέσεις της - η μη εφαρμογή μιας απόφασης που έχει α) δυσμενείς συνέπειες για το άτομο, β) έχει ληφθεί

αποκλειστικά με αυτοματοποιημένη επεξεργασία στοιχείων, δηλ. χωρίς να υπεισέρχεται η ανθρώπινη κρίση και αξιολόγηση και γ) η επεξεργασία αποβλέπει στην αξιολόγηση στοιχείων της προσωπικότητας του. Με την εισαγωγή αυτής της δυνατότητας ο νομοθέτης δεν αποσκοπεί μόνο στο να διαδηλώσει την άποψή του ότι “τα συστήματα επεξεργασίας υπηρετούν τον άνθρωπο”(Οδηγία 95/46/EK Προοίμιο 2) και όχι τανάπαλιν. Στη βάση της νομοθετικής επιλογής βρίσκεται αναμφίβολα η πεποίθηση ότι ο άνθρωπος δεν πρέπει να υποβιβάζεται σε πληροφοριακό αντικείμενο. Ο νομοθέτης, όπως και η Οδηγία, έχει ταυτόχρονα υπόψη του και συγκεκριμένες περιστάσεις στις οποίες η αυτοματοποιημένη διαδικασία απόφασης, χωρίς δηλ. τη συμμετοχή του ενδιαφερόμενου και χωρίς ατομική ευθύνη για την απόφαση που λαμβάνεται, παραβιάζει το άτομο: “αξιολόγηση της αποδοτικότητας στην εργασία, της οικονομικής φερεγγυότητας, της αξιοπιστίας και της εν γένει συμπεριφοράς του (ατόμου)”.

Με την καθιέρωση αυτών των δικαιωμάτων επιδιώκεται καταρχήν η “θωράκιση” του υποκειμένου των δεδομένων. Τα δικαιώματα πληροφόρησης, πρόσβασης, αντίρρησης κλπ. συνιστούν ταυτόχρονα εκδήλωση αλλά και μία μορφή διαδικαστικής και οργανωτικής διασφάλισης του δικαιώματος πληροφοριακού αυτοκαθορισμού. Πρόκειται σε τελευταία ανάλυση για ένα είδος “έλεγχου” της τήρησης των ουσιαστικών κανονιστικών επιταγών και απαγορεύσεων, με άλλα λόγια του σύννομου χαρακτήρα της επεξεργασίας που πραγματοποιείται.

Η εγγύηση και ενίσχυση των δικαιωμάτων του υποκειμένου προβάλλεται συχνά ως εναλλακτική λύση είτε στην εισαγωγή λεπτομερών νομοθετικών κανόνων είτε στην ίδρυση εξωτερικών μηχανισμών και διαδικασιών ελέγχου. Είναι ωστόσο αμφίβολο εάν ο μεμονωμένος ιδιώτης είναι σε θέση να ελέγξει την πληροφοριακή δομή και την πληροφοριακή συμπεριφορά της διοίκησης ή μιας ιδιωτικής

επιχείρησης. Το άτομο είναι κατ' αρχήν εξ' ορισμού ένας outsider. Η αδιαφάνεια που χαρακτηρίζει τις νέες τεχνολογίες βαίνει αύξουσα και υπό τις συνθήκες της ηλεκτρονικής επεξεργασίας των πληροφοριών και της ψηφιακής τους μετάδοσης το χάσμα γνώσεων και δυνατοτήτων που χωρίζει τον μέσο πολίτη από αυτούς που επεξεργάζονται προσωπικές πληροφορίες διευρύνεται διαρκώς. Εξάλλου το βασικό μειονέκτημα του ατομικού ελέγχου δια της άσκησης των δικαιωμάτων πρόσβασης κλπ. εντοπίζεται ακριβώς στο γεγονός ότι αφορά μία ατομική περίπτωση και δεν επιτρέπει τη συναγωγή συνολικών και ασφαλών συμπερασμάτων για τη νομιμότητα και τις τάσεις των διαδικασιών επεξεργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ.

4.1 ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΜΕ ΆΛΛΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ.

Η ύπαρξη και η δράση ενός ανθρώπου εντός κοινωνίας προϋποθέτει την επικοινωνία με τους άλλους. Η ζωή ενός ανθρώπου είναι στενότερα και αναπόδραστα συνδεδεμένη με την επικοινωνία. Η ανάπτυξη της προσωπικότητας, η συμμετοχή στην κοινωνική, οικονομική, πολιτική ζωή, δικαιώματα που προστατεύονται από το Σύνταγμα (άρθρο 5 § 1) προϋποθέτουν την ανεμπόδιστη ανταλλαγή ιδεών, πληροφοριών, μηνυμάτων. Αλλά και αυτή η ιδιωτική ζωή του ανθρώπου περιλαμβάνει τη σχέση του με τον περιβάλλοντα κόσμο, τις ιδιωτικές σχέσεις του με άλλους ανθρώπους. Οι σχέσεις αυτές προϋποθέτουν, συνεπάγονται ή επιβάλλουν την επικοινωνία υπό τη μορφή της αποστολής μηνυμάτων (επιστολές, τηλεφωνήματα, φαξ, ηλεκτρονικά μηνύματα). Η ίδια η εσωτερική ολοκλήρωση ενός ανθρώπου προϋποθέτει την ελευθερία της επικοινωνίας, την ελευθερία στην παροχή και πρόσληψη πληροφοριών.¹²

Το ζήτημα και ταυτόχρονα αίτημα της ανεμπόδιστης επικοινωνίας αποκτά στην κοινωνία της πληροφορίας, μιας κοινωνίας διασυνδεδεμένης και διαδραστικής, μία ιδιαίτερη σημασία και βαρύτητα. Οι λεωφόροι των πληροφοριών δεν είναι υπόθεση της τεχνολογίας. Έχουν στενή σχέση με τις ελευθερίες και τα δικαιώματα των χρηστών.

¹² Μήτρου Λ., “Ιδιωτικός βίος: η διστακτική και αβέβαιη πορεία της προστασίας προσωπικών πληροφοριών” στο συλλογικό έργο: Τα εικοσάχρονα του Συντάγματος 1975, Αθήνα-Κομοτηνή, 1998

Η ικανότητα της επικοινωνίας και της συμμετοχής έχει από τη μια πλευρά ως προϋπόθεση και ταυτόχρονα συνέπεια την πρόσβαση στις πηγές της πληροφόρησης, την ελευθερία της πληροφορίας. Από την άλλη πλευρά η ικανότητα αυτή περιορίζεται ή και αναιρείται, εάν δεν διασφαλίζεται η εμπιστευτικότητα των επικοινωνιών, το γνωστότερο σε όλους απόρρητο. Ο εμπιστευτικός χαρακτήρας που περιβάλλει μία επικοινωνία διευκολύνει την άσκηση και άλλων συνταγματικών ελευθεριών όπως π.χ. του ιδιωτικού βίου, της ελευθερίας της γνώμης ή ακόμη και της επαγγελματικής ελευθερίας. Η καταγραφή προσωπικών πληροφοριών και η καταγραφή ή παρακολούθηση των επικοινωνιών προσβάλλει την αξία του ανθρώπου και την ελευθερία του αλλά και δυσχεραίνει ουσιαστικά την απόλαυση και άλλων δικαιωμάτων καθώς και την άσκηση και άλλων συνταγματικά προστατευόμενων ελευθεριών. Το δικαίωμα του απορρήτου των επικοινωνιών είναι ένα ιδιαίτερα ευάλωτο. Προσβάλλεται πάντοτε εν κρυπτώ και παραβύστω, η προσβολή θίγει απεριόριστο αριθμό προσώπων, ο δε χαρακτήρας του ως μέσου ενάσκησης και άλλων δικαιωμάτων τα καθιστά και αυτά με τη σειρά τους ευάλωτα.

4.2Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ.

Το απόρρητο των επικοινωνιών από την πλευρά του νομοθέτη αποτελεί την εξέλιξη του παραδοσιακού απορρήτου των επιστολών. Το απόρρητο των επιστολών προστατεύεται στα ελληνικά συντάγματα ήδη από το 1844. Το άρθρο 19 του Συντάγματος 1975/1986/2001 έχει μία - αξιοσημείωτη για την εποχή του - ευρεία και ανοιχτή διατύπωση: Αναφέρεται στο απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιονδήποτε άλλο τρόπο και το προσδιορίζει ως απόλυτα απαραβίαστο.

Αντικείμενο της προστασίας δεν είναι το μήνυμα καθεαυτό, το οποίο προστατεύεται από την ελευθερία έκφρασης και διάδοσης της γνώμης, αλλά το απόρρητο του μηνύματος. Η προστασία του απορρήτου αφορά όχι μόνο το παραδοσιακό μέσο των επιστολών αλλά κάθε μορφή ιδιωτικής επικοινωνίας, ανεξάρτητα εάν πρόκειται για επικοινωνία με προσωπικό ή επαγγελματικό χαρακτήρα. Δεν υπάρχει διαβάθμιση στην προστασία. Το κρίσιμο στοιχείο είναι να πραγματώνεται η επικοινωνία υπό συνθήκες εμπιστευτικότητας.

Η προστασία του απορρήτου αποσκοπεί στη διασφάλιση της ελεύθερης προσωπικής επικοινωνίας, το οποίο όμως δεν διαγράφει μόνο τα όρια της ιδιωτικής σφαίρας που προστατεύει η έννομη τάξη αλλά εγγυάται και το δικαίωμα των ατόμων στην ελεύθερη επικοινωνία με τους άλλους ως προϋπόθεση αυτόνομων εκδηλώσεων, αποφάσεων και δράσεων και προϋποθέτει δύο τουλάχιστον πρόσωπα, τον αποστολέα και τον παραλήπτη του μηνύματος. Το απαραβίαστο των επικοινωνιών που κατοχυρώνει το Σύνταγμα σημαίνει ότι απαγορεύεται κάθε ενέργεια των δημόσιων αρχών προς λήψη γνώσεως ή κοινοποίηση σε τρίτους (αδιάφορο εάν πρόκειται για δημόσιες αρχές ή ιδιώτες) του περιεχομένου ή και αυτού του γεγονότος της επικοινωνίας. Το άρθρο 19 προστατεύει την ελεύθερη επικοινωνία και ανταπόκριση. Η προστασία αφορά όχι μόνο τα γραπτά μηνύματα, αλλά και οποιαδήποτε άλλη μορφή ιδιωτικής, δηλαδή μη δημόσιας, επικοινωνίας. Έτσι προστατεύονται το απόρρητο οι επιστολές, τα τηλεγραφήματα, τα τηλεφωνήματα, τα τέλεξ, τα φαξ, τα e-mails. Η επικοινωνία αρχίζει από τη στιγμή που διατυπώνεται το μήνυμα από τον αποστολέα και τελειώνει μόλις λάβει γνώση του περιεχομένου της και ο παραλήπτης.

Μεγάλο μέρος της θεωρίας υιοθετούσε την άποψη ότι προστατεύεται και το επιμέρους δικαίωμα κάποιου να καθορίζει ελεύθερα το εάν, πότε, πως και με ποιόν θα επικοινωνήσει εμπιστευτικά.

Σύμφωνα με την άποψη αυτή, η προστασία του απορρήτου περιελάμβανε όχι μόνο το περιεχόμενο αλλά και τα εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας, όπως η ταυτότητα των επικοινωνούντων, ο τρόπος, χρόνος και διάρκεια της επικοινωνίας, καθώς και το ίδιο το γεγονός της επικοινωνίας. Αυτό ωστόσο δεν γινόταν δεκτό από τα δικαστήρια και για τον λόγο αυτό η Εθνική Επιτροπή Προστασίας του Απορρήτου των Επικοινωνιών που λειτουργούσε ως Επιτροπή του Κοινοβουλίου πριν την τελευταία αναθεώρηση του Συντάγματος (2001), είχε ζητήσει τη νομοθετική κατοχύρωση των εξωτερικών γνωρισμάτων και δευτερογενών χαρακτηριστικών των επικοινωνιών, η παραβίαση των οποίων συνιστά και παραβίαση του δικαιώματος του απορρήτου.

Η προαναφερόμενη άποψη βασιζόταν και στην ερμηνεία του άρθρου 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), στο προστατευτικό πεδίο του οποίου εμπίπτουν όλες οι όψεις του μηνύματος, δηλ. και τα λεγόμενα εξωτερικά στοιχεία. Σύμφωνα με απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων η καταγραφή όλων των αριθμών που καλεί μια συγκεκριμένη τηλεφωνική συσκευή χωρίς τη συναίνεση του συνδρομητή συνιστά επέμβαση στην «ανταπόκριση» αυτού κατά την έννοια του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ (Υπόθεση Malone κατά Ηνωμένου Βασιλείου) . Σε άλλες έννομες τάξεις όπως στη γερμανική γινόταν π.χ. δεκτό ότι ακόμη και η ανεπιτυχής προσπάθεια να κληθεί κάποιος τηλεφωνικά εμπίπτει στο απόρρητο της επικοινωνίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι υπό συνθήκες εξέλιξης των νέων τεχνολογιών δεν είναι πλέον σαφής και ευχερής η διάκριση μεταξύ εξωτερικών και εσωτερικών στοιχείων της επικοινωνίας – εξάλλου υπό την επίδραση των νέων τεχνολογιών τροποποιείται η ίδια η έννοια της επικοινωνίας, καθώς από τη σημερινή μορφή επικοινωνιών προκύπτουν πολλά δεδομένα που αφορούν τη ζωή και τις δραστηριότητες του

χρήστη. Πολλοί ερμηνεύουν ως επικοινωνία και αυτή καθεαυτή την πλοήγηση στο Διαδίκτυο.¹³

Το ζήτημα, εάν η συνταγματική προστασία του απορρήτου καταλαμβάνει και τα λεγόμενα εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας επιλύθηκε νομοθετικά, τόσο σε κοινοτικό όσο και εθνικό επίπεδο. Η ρύθμιση του άρθρου 5 της Οδηγίας 2002/58/ΕΚ για την προστασία της ιδιωτικότητας στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες ενισχύει τις αρχές της εμπιστευτικότητας και της ανωνυμίας, δεσμεύοντας τα κράτη μέλη της ΕΕ να επεκτείνουν την προστασία του απορρήτου και στα «συναφή δεδομένα κίνησης». Εξάλλου ήδη πριν την ενσωμάτωση της προαναφερόμενης Οδηγίας στο εθνικό δίκαιο, το Προεδρικό Διάταγμα 47/2005 («Διαδικασίες καθώς και τεχνικές και οργανωτικές εγγυήσεις για την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών και για τη διασφάλισή του») προέβλεπε την επέκταση του απορρήτου στα εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας.

Το δικαίωμα της ελεύθερης ανταπόκρισης και επικοινωνίας έχει την ιδιαιτερότητα ότι προσβάλλεται εν αγνοία των επικοινωνούντων ή τουλάχιστον του ενός από τους δύο. Ένα επιπλέον χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί τις προσβολές του άρθρου 19 Σ από τις άλλες προσβολές της απόρρητης σφαίρας είναι ότι το μέτρο άρσης του απορρήτου πλήττει άμεσα όχι μόνο εκείνον κατά του οποίου διατάσσεται αλλά και αορίστως και απεριορίστως κάθε πρόσωπο, με το οποίο αυτός επικοινωνεί.

Απαγορεύεται έτσι το άνοιγμα επιστολών ή η ακρόαση και καταγραφή τηλεφωνικών συνδιαλέξεων ή η παρέμβαση και υποκλοπή σε άλλου είδους επικοινωνίες. Το δικαίωμα δεν περιλαμβάνει μόνο την εμπιστευτική εξ αποστάσεως ανταπόκριση και επικοινωνία που απαιτεί

¹³ Data Protection Working Party, Working Document - Privacy on the Internet – An integrated EU Approach to On-line Data Protection, 2000

τη χρήση κάποιου μέσου αλλά και την ενώπιος ενωπίω επικοινωνία που διεξάγεται υπό συνθήκες εμπιστευτικότητας. Το δικαίωμα της ελεύθερης επικοινωνίας παραβιάζεται και με τη μικροφωνική ή τηλεσκοπική παρακολούθηση των λόγων και των κινήσεων ενός ανθρώπου κατά την επικοινωνία του με άλλους.

Η ανάγκη προστασίας του απορρήτου επιβάλλεται και λόγω της τεχνολογικής προόδου που προσφέρει τόσο στην κρατική εξουσία όσο και σε ιδιώτες τεράστιες δυνατότητες προσβολής της επικοινωνίας. Ο Ν. 2225/94 «για την προστασία της ελευθερίας της ανταπόκρισης και επικοινωνίας» (ΦΕΚ Α' 121/1994) περιέχει εγγυήσεις μόνο για την εξ' αποστάσεως επικοινωνία και έτσι η ενώπιος ενωπίω συνομιλία παραμένει απαραβίαστη δηλ. δεν επιτρέπεται η χρήση κοριών.[39] Ωστόσο σύμφωνα με το άρθρο 253Α του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας επιτρέπεται κατά τη διάρκεια της προκαταρκτικής εξέτασης ή προανάκρισης η καταγραφή δραστηριοτήτων ή άλλων γεγονότων εκτός κατοικίας με συσκευές ήχου και εικόνας ή με άλλα ειδικά τεχνικά μέσα με την τήρηση των αντίστοιχων όρων και εγγυήσεων.

Φορείς και υποκείμενα του δικαιώματος είναι τόσο οι Έλληνες όσο και οι αλλοδαποί.

Δεδομένου ότι σε επικοινωνία προβαίνουν και νομικά πρόσωπα απολαμβάνουν και αυτά της προστασίας του δικαιώματος, δηλ. δεν μπορούν να παρακολουθούνται τα τηλέφωνα μιας εταιρίας ή ενός υπουργείου υπό το πρόσχημα ότι πρόκειται για επικοινωνίες ενός νομικού προσώπου. Εδώ πρέπει να επισημάνουμε ότι κατά κυριολεξία πρόκειται για προστασία του δικαιώματος ενός προσώπου έστω και εάν εκπροσωπεί τα συμφέροντα ενός νομικού προσώπου. Εξάλλου η «ποιότητα», η «μέθοδος» και η ένταση της προσβολής του δικαιώματος αυτού δεν επιτρέπουν τη διάκριση μεταξύ προσωπικών και επαγγελματικών επικοινωνιών.

Αποδέκτες της ισχύος του δικαιώματος είναι τόσο τα κρατικά όργανα όσο και οι ιδιώτες, αφού οι κίνδυνοι προσβολής του δικαιώματος προέρχονται εξίσου ή και περισσότερο από τους ιδιώτες, αν μάλιστα λάβει κανείς υπόψη τόσο τις τεχνολογικές ευχέρειες όσο και την απελευθέρωση της παροχής υπηρεσιών δικτύου και ηλεκτρονικών επικοινωνιών. Τίθεται το ερώτημα εάν το απαραβίαστο των ανταποκρίσεων και των επικοινωνιών μπορεί να προβληθεί και έναντι των ιδιωτών. Το Σύνταγμα προβλέπει ότι τα ατομικά δικαιώματα ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών, στις οποίες προσιδιάζουν. Γίνεται δεκτό ότι τα ατομικά δικαιώματα ισχύουν και έναντι ιδιωτών σε περίπτωση που μεταξύ αυτού που προσβάλλει το δικαίωμα και του θιγόμενου από την προσβολή υφίσταται σχέση εξουσίας και εξάρτησης. Χαρακτηριστική περίπτωση τέτοιας σχέσης είναι η σχέση εξαρτημένης εργασίας. Αποτελεί μείζον ζήτημα εάν ο εργοδότης/προϊστάμενος στο πλαίσιο της άσκησης του διευθυντικού του δικαιώματος μπορεί να ελέγχει τις επικοινωνίες των εργαζομένων. Το Δικαστήριο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην υπόθεση Halford κατά Ηνωμένου Βασιλείου υποστήριξε ότι η Σύμβαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων προστατεύει την εύλογη πεποίθηση των ανθρώπων ότι οι συνδιαλέξεις του δεν παρακολουθούνται από τον εργοδότη του. Ιδίως η σχετικά πρόσφατη απόφαση του Δικαστηρίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι ιδιαίτερα σημαντική σε μία εποχή που οι χώροι εργασίας είναι ιδιαίτερα δικτυωμένοι, κάτι που αυξάνει τις δυνατότητες αλλά και τους πειρασμούς παρακολούθησης των επικοινωνιών των εργαζομένων. Είναι γνωστή η τάση και το πρόβλημα να παρακολουθείται η χρήση του Διαδικτύου αλλά και των intranets.

Κάθε υπόθεση βέβαια πρέπει να κρίνεται υπό το φως των συγκεκριμένων συνθηκών και περιστάσεων (φύση εργασίας, θέματα ασφάλειας, βαθμός προσβολής δικαιώματος κλπ.) Σύμφωνα με σχετική

απόφαση της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων(απόφαση της 21.06.2000) κρίσιμα στοιχεία είναι: α) η προηγούμενη ενημέρωση των εργαζομένων για τον ενδεχόμενο έλεγχο των επικοινωνιών τους, β) η επιλογή των ηπιότερων μέσων ελέγχου καθώς και η επιλογή μεθόδων που επιτρέπουν μεν των έλεγχο των καταχρήσεων (υπεραστικά, ροζ τηλέφωνα κλπ., καταχρηστική χρήση υπηρεσιών διαδικτύου) αλλά δεν αποκαλύπτουν την ουσία των επικοινωνιών και δεν προσβάλλουν το δικαίωμα απορρήτου των επικοινωνιών και την ιδιωτική σφαίρα τρίτων προσώπων, γ) η απαγόρευση της γνώσης του περιεχομένου της επικοινωνίας αλλά μόνο των στοιχείων της επικοινωνίας και μόνο στο βαθμό που είναι αναγκαίο και πρόσφορο για την επίτευξη του σκοπού.¹⁴

Η προστασία του απορρήτου των επικοινωνιών ενισχύεται με την πρόβλεψη ανεξάρτητης αρχής με σκοπό τη διασφάλιση του απορρήτου των επικοινωνιών (Άρθρο 19 παρ. 2 Σ 1975/86/01). Πρόκειται για τη μία από τις πέντε ανεξάρτητες αρχές που το Σύνταγμα όχι απλώς κατοχυρώνει αλλά και περιβάλλει με ιδιαίτερες εγγυήσεις όσον αφορά την επιλογή, τη θητεία, την προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία των μελών της (Άρθρο 101 Α' Σ 1975/86/01), δηλ. τις ίδιες εγγυήσεις που προβλέπονται και για την Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων (βλ. παραπάνω)Η αρχή αυτή συστήθηκε με τον Ν. 3115/03 (ΦΕΚ Α' 47/27.02.2003).Στις Αρμοδιότητες της Αρχής Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών (ΑΔΑΕ) συγκαταλέγεται η διενέργεια τακτικών και έκτακτων ελέγχων σε εγκαταστάσεις και εξοπλισμό της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (ΕΥΠ) ή άλλων δημόσιων υπηρεσιών ή/και ιδιωτικών επιχειρήσεων που ασχολούνται με ταχυδρομικές, τηλεπικοινωνιακές ή άλλες υπηρεσίες σχετικές με την ανταπόκριση και

¹⁴ Γέροντας Απόστολος, Η προστασία του πολίτη από την ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, Αθήνα-Κομοτηνή 2002.

την επικοινωνία, η εξέταση καταγγελιών σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων των αιτούντων, ο έλεγχος της τήρησης των όρων και της διαδικασίας άρσης του απορρήτου (βλ. παρακάτω υπό 5.1.2). Η αποστολή της ΑΔΕΑ συνίσταται στον κυρίως προληπτικό έλεγχο των τηλεπικοινωνιακών φορέων και στην επιβολή διοικητικών κυρώσεων εις βάρος όσων παραβιάζουν το απόρρητο. Ο νόμος αυτός διαμορφώνει θεσμικό κεκτημένο υπό την έννοια ότι τυχόν μείωση των αρμοδιοτήτων της ΑΔΑΕ κάτω από αυτό το αναγκαίο όριο με μεταγενέστερο νόμο θα είναι αντισυνταγματική.

4.3 ΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ.

Το απόρρητο μπορεί να παραβιαστεί μόνο εφόσον υπάρχουν ορισμένες εγγυήσεις. Οι σχετικές ρυθμίσεις πρέπει να διακρίνονται από μία συγκεκριμένη ποιότητα. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (άρθρο 8), όπως ερμηνεύεται από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ένας τέτοιος νόμος πρέπει να πληροί τα στοιχεία της δημοσιότητας και κυρίως της προβλεψιμότητας, δηλ. ο νόμος πρέπει να είναι έτσι διατυπωμένος ώστε οι ενδιαφερόμενοι να γνωρίζουν εκ των προτέρων σε ποιες εν γένει περιστάσεις και κάτω από ποιες γενικές προϋποθέσεις το ισχύον δίκαιο επιτρέπει στην κρατική εξουσία να επέμβει στο δικαίωμα. Πρέπει σε κάθε περίπτωση να υπάρχει πρόβλεψη από τον νόμο που θα ορίζει τα όρια και τα μέσα εφαρμογής των μέτρων.

Ως προς την απαίτηση πρόβλεψης από το νόμο το Δικαστήριο ζητά να καθορίζει ο νόμος τις κατηγορίες των προσώπων ,των οποίων οι (τηλεφωνικές) συνδιαλέξεις είναι δυνατό να τελούν υπό παρακολούθηση, καθώς και τη φύση των αδικημάτων, η διερεύνηση των οποίων απαιτεί

να γίνει άρση του απορρήτου. Το Δικαστήριο απαιτεί επίσης να προβλέπεται η αρχή που θα αποφασίσει επί των παρακολουθήσεων και ο μέγιστος χρόνος διάρκειας αυτών. Το Δικαστήριο αποδίδει μεγάλη σημασία στην τήρηση του μέτρου μιας δημοκρατικής κοινωνίας: απαιτεί λοιπόν να περιβάλλονται οι παρακολουθήσεις από ένα πλέγμα εγγυήσεων το οποίο διασφαλίζει ότι η επίμαχη παρακολούθηση θα κινηθεί στο αναγκαίο όριο για την επίτευξη του σκοπού και ότι τα δικαιώματα των προσώπων θα τύχουν της δέουσας προστασίας. Ο θιγόμενος π.χ. δικαιούται δικαστικής προστασίας.

Το δικαίωμα δεν είναι δεκτικό περιορισμών παρά μόνο υπό τις συγκεκριμένες προϋποθέσεις που θέτει το ελληνικό Σύνταγμα. Το Σύνταγμα (άρθρο 19) απαιτεί α) νόμο, β) την εμπλοκή ανεξάρτητης δικαστικής αρχής και γ) τον περιορισμό των παραβιάσεων μόνο για λόγους εθνικής ασφάλειας και για τη διακρίβωση των ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων. Ποιο έγκλημα χαρακτηρίζεται ιδιαίτερα σοβαρό δεν εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια του δικαστή αλλά ορίζεται περιοριστικά στο νόμο. Ο Ν. 2225/94 ορίζει περιοριστικά για ποια εγκλήματα επιτρέπεται η άρση του απορρήτου. Τέτοια εγκλήματα είναι π.χ. οι προσβολές του δημοκρατικού πολιτεύματος ή την προδοσία της χώρας, εγκλήματα που σχετίζονται με παραχάραξη νομισμάτων, εγκλήματα κατά της ζωής. Ο νόμος 2225/94 προβλέπει σχεδόν εξαντλητικά τη διαδικασία ορίζοντας ότι η διάταξη που εκδίδει το δικαστικό συμβούλιο πρέπει να ορίζει την αιτιολογία της επιβολής κλπ. Οι ρυθμίσεις του Ν. 2225/94 συμπληρώνεται από τον Ν. 3115/03 που ιδρύει την Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών καθώς

και το Προεδρικό Διάταγμα 47/2005 που προσδιορίζει τις διαδικασίες και τις εγγυήσεις για την άρση του απορρήτου.¹⁵

Η φύση του δικαιώματος, ο προσδιορισμός του ως απόλυτο και η σχέση του με τα άλλα δικαιώματα επιβάλλει - εκτός από αυτά που ο νόμος αυτός ορίζει - το σεβασμό ορισμένων αρχών . Πιο συγκεκριμένα δεν επιτρέπεται η γενική ή μεγάλης κλίμακας παρακολούθηση. Αντίθετα επιβάλλεται α) ο σεβασμός της αρχής της ειδικότητας, προκειμένου να αποφεύγεται η γενική επιτήρηση. Η παρακολούθηση πρέπει να γίνεται κατά περίπτωση και ποτέ προληπτικά. β) η λήψη μέσων ασφαλείας γ) ο προσδιορισμός κριτηρίων για την αιτιολόγηση της διατήρησης των δεδομένων και η διαβίβαση σε τρίτους, δ) η ενημέρωση των προσώπων και η πρόβλεψη μέσων άμυνας των προσώπων.

Από την άλλη πλευρά ο συνδυασμός των διατάξεων της παρ.1, εδ. β' και της παρ. 2 του άρθρου 19 του Συντ., οδηγεί στο συμπέρασμα ότι δεν επιτρέπεται να ανατεθεί στην Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών (ΑΔΑΕ) η λήψη απόφασης για την άρση ή μη του απορρήτου σε συγκεκριμένες περιπτώσεις και για συγκεκριμένα πρόσωπα. Για αποφάσεις τέτοιου είδους αποκλειστικά αρμόδιες είναι οι δικαστικές αρχές και τέτοια δεν είναι βέβαια η ανεξάρτητη αρχή του άρθρου 19 παρ. 2 Συντ. Η αποστολή της ΑΔΑΕ συνίσταται συνεπώς στον προληπτικό έλεγχο των τηλεπικοινωνιακών φορέων και στην επιβολή ενδεχομένως διοικητικών κυρώσεων σε βάρος όσων παραβιάζουν το απόρρητο.

Η παραβίαση του απορρήτου χωρίς την τήρηση των προϋποθέσεων του νόμου τιμωρείται. Το άρθρο 370 του Ποινικού Κώδικα (εφεξής ΠΚ), προβλέπει το αδίκημα της παραβίασης του

¹⁵ Γέροντας Απόστολος, Η προστασία του πολίτη από την ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, Αθήνα-Κομοτηνή 2002.

απορρήτου των γραπτών κειμένων (επιστολών και τηλεγραφημάτων) από οποιονδήποτε, ακόμα και από ιδιώτη. Το άρθρο αυτό, δηλαδή διευρύνει τον κύκλο των προσώπων που τιμωρούνται από τα άρθρα 248, 250 ΠΚ (παραβάσεις ταχυδρομικών και τηλεφωνικών υπαλλήλων) για την παραβίαση του απορρήτου των επιστολών και των τηλεγραφημάτων και τιμωρεί την παραβίαση του σχετικού απορρήτου και από τους λοιπούς δημόσιους υπαλλήλους και από τους ιδιώτες. Με βάση το άρθρο αυτό, τιμωρείται με φυλάκιση ενός έτους όποιος αθέμιτα εισχωρεί σε ξένα γραπτά απόρρητα, διαβάζοντας ή αντιγράφοντάς τα ή αποτυπώνοντάς τα με άλλο τρόπο. Η ποινική δίωξη ξεκινά μόνο κατόπιν σχετικής έγκλησης, δηλ. υποβολής μηνυτήριας αναφοράς από τον ίδιο τον παθόντα.

Το άρθρο 370Α ΠΚ συμπληρώνει το άρθρο 370 ΠΚ καθώς προβλέπει την επιβολή ποινικής κύρωσης (φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους) σε οποιονδήποτε αθέμιτα παγιδεύει ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο παρεμβαίνει σε τηλεφωνική σύνδεση ή συσκευή με σκοπό να πληροφορηθεί ή να μαγνητοφωνήσει το περιεχόμενο τηλεφωνικής συνδιάλεξης. Με την ίδια ποινή τιμωρείται και όποιος παρακολουθεί με ειδικά τεχνικά μέσα ή μαγνητοφωνεί προφορική συνομιλία, η οποία δεν διεξάγεται δημόσια ή μαγνητοσκοπεί μη δημόσιες πράξεις τρίτων. Η ίδια ποινή προβλέπεται και για όποιον μαγνητοφωνεί ιδιωτική συνομιλία μεταξύ αυτού και τρίτου χωρίς τη συναίνεση του τελευταίου . Αξίζει να σημειωθεί ότι τις ίδιες ποινές καθώς και επιπρόσθετη χρηματική ποινή αντιμετωπίζει και όποιος διαθέτει στο εμπόριο, προσφέρει για εγκατάσταση ή και διαφημίζει μέσα αθέμιτης παρακολούθησης.

Τέλος την ποινική κύρωση της φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους προβλέπει ο νόμος και για όποιον κάνει χρήση των πληροφοριών, μαγνητοταινιών ή μαγνητοσκοπήσεων που αποκτήθηκαν παρανόμως σύμφωνα με τα προαναφερόμενα γιατί αν τιμωρούνταν μόνο η αθέμιτη

υποκλοπή και στη συνέχεια ο δράστης θα είχε τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσει τις αποκτηθείσες με τέτοιο τρόπο πληροφορίες, η ποινική διάταξη θα είχε μικρή προστατευτική αξία και η προσβολή της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας του ατόμου θα ήταν κατάφορη. Η χρήση δεν θεωρείται άδικη μόνο εφόσον έγινε ενώπιον δικαστικής ή ανακριτικής αρχής για τη διαφύλαξη δικαιολογημένου συμφέροντος που δεν μπορούσε να διαφυλαχθεί διαφορετικά.

Η αποδεικτική χρήση του περιεχομένου τηλεφωνικών συνδιαλέξεων είναι νόμιμη μόνο εφόσον η άρση του απορρήτου από τα κρατικά όργανα υπήρξε νόμιμη. Προς άρση κάθε αβεβαιότητας η διατύπωση της νέας παραγράφου 3 του άρθρου 19 του Συντάγματος 1975/86/01 προβλέπει ότι δεν επιτρέπεται η χρήση (στα δικαστήρια) αποδεικτικών μέσων που έχουν αποκτηθεί κατά παράβαση του άρθρων του Συντάγματος που προστατεύουν τον ιδιωτικό και οικογενειακό βίο και το άσυλο της κατοικίας (Άρθρο 9) τα προσωπικά δεδομένα (Άρθρο 9Α) και την ελευθερία των ανταποκρίσεων (Άρθρο 19). Επιτάσσει δηλ. τη συλλογή και χρήση δεδομένων και αντίστοιχα αποδεικτικών μέσων σύμφωνα με τους κανόνες της οικείας νομοθεσίας που εξειδικεύει τις συνταγματικές επιταγές. Η ανεπιφύλακτη και απόλυτη διατύπωση οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο αναθεωρητικός νομοθέτης δεν θέλησε εξαιρέσεις από τον κανόνα της απαγόρευσης της χρήσης αντισυνταγματικών αποδεικτικών μέσων.

Στο σημείο αυτό πρέπει να εντοπιστεί ότι τα δικαστήρια έχουν υποστηρίξει διάφορες απόψεις σε σχέση με την παραβίαση του τηλεφωνικού απορρήτου από ιδιώτες προκειμένου να υπερασπίσουν κάποιο δικαίωμά τους (ο.π.. σε δίκη διαζυγίου). Σε απόφαση σε πολιτική υπόθεση που είχε αχθεί ενώπιον της, η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου με απόφαση έκρινε ομοφώνως ότι, ενόψει των άρθρων 2 παρ.1, 9 παρ. 1 και 19 του Συντάγματος και του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ, είναι

αθέμιτη η χρήση μαγνητοφωνημένης συνομιλίας που έγινε χωρίς τη συναίνεση του ενός συνομιλητή διότι, όπως απεφάνθη, «η απονομή της δικαιοσύνης δεν πρέπει να γίνεται έναντι οποιουδήποτε τμήματος» (ΑΠ (Ολ) 1/2001). Απεναντίας, σε άλλη υπόθεση, το ποινικό τμήμα του Αρείου Πάγου έκρινε με αφορμή την τέλεση πλημμελήματος ότι η απαγόρευση της αθέμιτης μαγνητοσκόπησης δεν αφορά «πράξεις ή εκδηλώσεις προσώπων, οι οποίες, ανεξάρτητα από τον τόπο και τον χρόνο που γίνονται, δεν ανάγονται στη σφαίρα της προσωπικής και ιδιωτικής ζωής τους, αλλά πραγματοποιούνται στα πλαίσια των ανατιθεμένων σε αυτούς υπηρεσιακών καθηκόντων και κατά την εκτέλεση τούτων, η οποία ως εκ του τρόπου πραγματοποιήσεως της και της φύσεως και του είδους των εκπληρούμενων καθηκόντων, υπόκειται σε δημόσιο έλεγχο και κριτική» (ΑΠ(Ε'Τμ.)1317/2001 (σε Συμβούλιο). Βέβαια όπως επισημαίνεται σε σχετικά πρόσφατη απόφαση του Μικτού Ορκωτού Εφετείου, η διάταξη του άρθρου 177 παρ. 2 ΚΠΔ παρέμεινε αμετάβλητος. Κατ' αυτήν, αποδεικτικά μέσα, τα οποία έχουν αποκτηθεί δι' αξιοποιώνων πράξεων ή μέσω αυτών, δεν λαμβάνονται υπ' όψιν διά την κήρυξιν της ενοχής, την επιβολήν ποινής ή την λήψιν μέτρων καταναγκασμού, εκτός εάν πρόκειται διά κακουργήματα απειλούμενα διά ποινής ισοβίου καθείρξεως και εκδοθή διά το ζήτημα αυτό ειδικώς ητιολογημένη απόφασις του δικαστηρίου.

4.4 ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ.

Το Διαδίκτυο εγείρει νέα ζητήματα ως προς την επεξεργασία και την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Ως προς το Διαδίκτυο θα πρέπει να εντοπίσουμε τα χαρακτηριστικά που είναι μεν γνωστά αλλά αναδεικνύονται ιδιαίτερα κρίσιμα σε σχέση με τη λειτουργία του αλλά

και την χρήση των προσωπικών δεδομένων: Το Διαδίκτυο είναι ένα εκρηκτικό νέο μέσο που αφορά το σύνολο των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων. Το φαινόμενο Internet έχει μεταβάλει ραγδαία και ριζικά τον τρόπο που ζούμε και λειτουργούμε ως άτομα, πολίτες, εργαζόμενοι. Τα τεχνικά εργαλεία είναι νέα (π.χ. browsing software) και εξελίσσονται με ραγδαίους ρυθμούς. Οι υπηρεσίες που προσφέρονται μέσω αυτής της υποδομής προσφέρουν νέες δυνατότητες που αφορούν ιδιαίτερα τη διανομή πληροφορίας που περιλαμβάνει προσωπικές πληροφορίες (mailing lists, discussion groups, πρόσβαση σε βάσεις δεδομένων). Το Διαδίκτυο επιτρέπει την ταχύτατη διαβίβαση δεδομένων σε κάθε σύστημα, την δυνατότητα διασύνδεσης μεταξύ πληροφοριών που τηρούνται σε διαφορετικούς χώρους και παρέχονται για διαφορετικούς σκοπούς. Στην περίπτωση του Διαδικτύου εμπλέκονται πολλές και διαφορετικές κατηγορίες συμμετεχόντων, οι οποίοι είναι πολυάριθμοι.

Το Διαδίκτυο είναι ένα νέο πεδίο έκφρασης, ένα διεθνές πεδίο που υπερβαίνει τα σύνορα, ένα πεδίο αποκεντρωμένο που κανένας ιδιώτης και κανένα κράτος δεν μπορεί να ελέγξει, ένα πεδίο ετερογενές όπου ο καθένας μπορεί να ενεργήσει, να εκφραστεί και να εργαστεί. Συμβολίζει και ενσωματώνει την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, της κοινωνίας, της ανθρώπινης επικοινωνίας. Η ουσία της αλλαγής έγκειται στη δημιουργία ενός “ολοκληρωμένου περιβάλλοντος επικοινωνίας”, στο οποίο κάθε άτομο είναι δυνατό να επικοινωνήσει με κάθε άτομο χρησιμοποιώντας οποιοδήποτε μέσο. Το Διαδίκτυο προσμετρά τέλος στα υπέρ του το στοιχείο της αποπλάνησης, της γοητείας που εμπεριέχει αυτή η αμφίδρομη σχέση, στην οποία είναι δύσκολο να αντισταθεί κανείς, η ταχύτητα, η ευκολία της πρόσβασης, η εργονομία της θέσης εργασίας, η (σχετικά) χαμηλή τιμή πρόσβασης, ο διάλογος, και - τελευταίο αλλά όχι ύστερο - οι ποικίλες προσφορές. Θα πρέπει τέλος να επισημάνουμε μία βασική μεταλλαγή που σημειώθηκε τα τελευταία

χρόνια στη λειτουργία και στο κέντρο βάρους του Διαδικτύου. Το Διαδίκτυο άρχισε πραγματικά να λειτουργεί ως ένα forum, μία αγορά υπό την έννοια της αρχικής και κυριολεκτικής σημασίας της λέξης δηλ. της ελεύθερης ανταλλαγής απόψεων. Όσο όμως το Διαδίκτυο χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο για μορφές επιχειρηματικής δραστηριότητας και γίνεται το πεδίο του ηλεκτρονικού εμπορίου καθίσταται προφανές ότι συντελείται μία μεταλλαγή της φύσης του και από “αγορά” γίνεται “παζάρι”.¹⁶

Οι νέες αυτές δυνατότητες υπηρετούν και ενισχύουν τις τάσεις αξιοποίησης και αναπόφευκτα “εμπορευματοποίησης” των πληροφοριών και ιδίως των προσωπικών πληροφοριών. Η χρήση προσωπικών δεδομένων δεν πρέπει να θεωρείται δευτερεύουσα συνέπεια της χρήσης των υπηρεσιών του Διαδικτύου. Αντίθετα συγκαταλέγεται στις προϋποθέσεις για την παροχή μιας υπηρεσίας, δημιουργείται από την χρήση της υπηρεσίας, αποτελεί τον σκοπό ή/και το αντικείμενο της υπηρεσίας.

Ένα χαρακτηριστικό των δικτύων τηλεπικοινωνιών και ιδιαίτερα του Internet είναι η δυνατότητα παραγωγής τεράστιας ποσότητας δεδομένων που παράγονται για να εξασφαλίσουν τις σωστές διασυνδέσεις. Ένας αριθμός δεδομένων είναι αναγκαίος για την αποκατάσταση της σύνδεσης, τη διαβίβαση δεδομένων και την χρέωσή της. Τα δεδομένα (δια)σύνδεσης αφορούν τις τεχνικές που χρησιμοποιούνται για την αποκατάσταση της σύνδεσης. Πρόκειται αφενός για τις διευθύνσεις των μηχανών του δικτύου (IP) και αφετέρου για τη σελίδα που θέλει να επισκεφθεί ο “πλοηγός” ή το μήνυμα. Αυτή

¹⁶ Αραβαντινός Β., Η προστασία των στοιχείων προσωπικού χαρακτήρα από την αθέμιτη επεξεργασία τους με ηλεκτρονικό υπολογιστή, Αθήνα – Κομοτηνή 1997.

καθεαυτή λοιπόν η χρήση του Διαδικτύου παράγει προσωπικές πληροφορίες για τους χρήστες.

Σε σχέση με το Διαδίκτυο εντοπίζονται νέες μορφές προσβολών της ιδιωτικότητας. Οι μορφές αυτές θα μπορούσαν να καταναμηθούν για συστηματικούς και λειτουργικούς λόγους σε δύο μεγάλες κατηγορίες α) την εμφανή συλλογή δεδομένων και β) τη συλλογή δεδομένων εν αγνοία του υποκειμένου-χρήστη των υπηρεσιών του Διαδικτύου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Η ΡΥΘΜΙΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

5.1 Η ΟΔΗΓΙΑ 97/66 ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ.

Η εισαγωγή προηγμένων ψηφιακών τεχνολογιών στα δημόσια τηλεπικοινωνιακά δίκτυα δημιουργεί ειδικές απαιτήσεις όσον αφορά την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την ιδιωτική ζωή των συνδρομητών και χρηστών. Προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα ειδικά προβλήματα που ανακύπτουν αλλά και χάριν της ασφάλειας δικαίου και κατά συνέπεια της αποτελεσματικότερης προστασίας των χρηστών η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, παράλληλα με τη σχέδιο γενικής οδηγίας για την προστασία προσωπικών δεδομένων, είχε κρίνει αναγκαία τη θέσπιση ειδικών νομοθετικών, κανονιστικών και τεχνικών διατάξεων για την προστασία προσωπικών δεδομένων στα ψηφιακά δίκτυα. Η κοινοτική πρωτοβουλία υπαγορευόταν μεταξύ άλλων από την ανάγκη εναρμόνισης των εθνικών νομοθεσιών, ώστε να αρθούν τυχόν εμπόδια που θα δυσχέραιναν ή θα απέκλειαν «την προαγωγή και ανάπτυξη τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών και δικτύων μεταξύ των κρατών μελών» και κατ' αποτέλεσμα θα παρεμπόδιζαν τη διάδοση της κοινωνίας των πληροφοριών. Τα όρια της κοινοτικής πρωτοβουλίας διέγραψε ωστόσο εν πολλοίς η αρχή της επικουρικότητας. Η επίκλησή της, μετά τη Σύνοδο Κορυφής στο Μάαστριχτ το 1992, είχε ως συνέπεια να διαγραφούν πολλές από τις αρχικά προτεινόμενες ρυθμίσεις.

Καρπός αυτών των πρωτοβουλιών υπήρξε η Οδηγία 97/66 για την προστασία των προσωπικών δεδομένων στον τομέα των τηλεπικοινωνιών. Οι ρυθμίσεις της αφορούσαν αρχικά την επεξεργασία δεδομένων στα ψηφιακά δίκτυα ενοποιημένων υπηρεσιών (ISDN) και ήταν προσανατολισμένες στις τεχνικές δυνατότητες και ευχέρειες που τα δίκτυα αυτά προσφέρουν. Στο τελικό στάδιο κατάρτισης της Οδηγίας αποφασίστηκε η διεύρυνση του ρυθμιστικού πεδίου στον τηλεπικοινωνιακό τομέα εν γένει. Επειδή ορισμένες δυνατότητες όπως η αναγνώριση καλούσας και συνδεδεμένης γραμμής ή η προώθηση κλήσεων δεν προσφέρονται άνευ ετέρου από τα αναλογικά δίκτυα η εφαρμογή των αντίστοιχων ρυθμίσεων εξαρτάται αφενός από το εάν είναι τεχνικώς δυνατό να επεκταθούν οι δυνατότητες αυτές και στα αναλογικά δίκτυα και αφετέρου από την οικονομική επιβάρυνση που συνεπάγεται η επέκταση αυτή.

Το ρυθμιστικό βεληνεκές της Οδηγίας καταλάμβανε τα ζητήματα της ασφάλειας των δεδομένων, του απόρρητου των επικοινωνιών, των δεδομένων κίνησης και χρέωσης, της αναλυτικής χρέωσης, της αναγραφής της ταυτότητας της καλούσας/ συνδεδεμένης γραμμής, της αυτόματης προώθησης κλήσεων, των τηλεφωνικών καταλόγων των συνδρομητών καθώς και το πρόβλημα των αυτόματων συστημάτων κλήσης για εμπορικούς σκοπούς. Οι σχετικές ρυθμίσεις αφορούσαν τα δημόσια τηλεπικοινωνιακά δίκτυα, δηλ. τα συστήματα μετάδοσης και ο εξοπλισμός μεταγωγής και τα λοιπά μέσα που επιτρέπουν την μεταφορά σημάτων μεταξύ συγκεκριμένων τερματικών σημείων με τη χρήση καλωδίου, ραδιοκυμάτων, οπτικών ή άλλων ηλεκτρομαγνητικών μέσων, τα οποία χρησιμοποιούνται, εν μέρει ή εν όλω, για την παροχή διαθέσιμων στο κοινό τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών. Ένα από τα ενδιαφέροντα ζητήματα που είχαν ανακύψει αφορούσε το εάν οι

ρυθμίσεις της Οδηγίας καταλάμβαναν και την επικοινωνία μέσω Διαδικτύου.

Πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι - σε αντίθεση με τη γενική Οδηγία 95/46/ΕΚ για την προστασία δεδομένων - στο προστατευτικό πεδίο της εν λόγω Οδηγίας εντάσσονταν και τα έννομα συμφέροντα των νομικών προσώπων. Πρακτικοί λόγοι όπως η δυσκολία του διαχωρισμού των συνδρομητών σε νομικά ή φυσικά πρόσωπα επέβαλαν την επέκταση αυτή. Εξάλλου κρίθηκε ότι τυχόν διαφοροποίηση ενδέχεται να δημιουργούσε προσκόμματα στην ανάπτυξη των δικτύων. Εξάλλου προϋπόθεση για την εύρυθμη λειτουργία αρκετών νομικών προσώπων, ιδίως των εμπορικών είναι η ασφάλεια και το απόρρητο των επικοινωνιών τους.¹⁷

5.2 Η ΟΔΗΓΙΑ 2002/58/ΕΚ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ (ΟΔΗΓΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ ΣΤΙΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ).

Η Οδηγία 97/66/ΕΚ υπήρξε εξαιρετικά βραχύβια. Τρία μόλις χρόνια μετά την έκδοσή της η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε νέο σχέδιο ώστε να προσαρμοστεί το κανονιστικό πλαίσιο «στις εξελίξεις των αγορών και των τεχνολογιών των υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, προκειμένου να παρέχει το ίδιο επίπεδο προστασίας των προσωπικών δεδομένων και της ιδιωτικής ζωής σε όλους τους χρήστες υπηρεσιών επικοινωνιών διαθέσιμων στο κοινό, ανεξάρτητα από τις

¹⁷ http://europa.eu.int/comm/internal_market/privacy/lawreport/programme_en.htm

χρησιμοποιούμενες τεχνολογίες». Η νέα Οδηγία 2002/58/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Ιουλίου 2002, σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία για την προστασία ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες) εντάσσεται σε μία γενικότερη κανονιστική μεταρρύθμιση του τομέα αυτού που έλαβε χώρα το 2002 καθώς έπεται της έκδοσης των Οδηγιών 2002/19/EK (της λεγόμενης Access Directive), 2002/20/EK (της λεγόμενης Authorisation Directive), 2002/21/EK (της λεγόμενης Framework Directive) 2002/22/EK (της λεγόμενης Universal Service Directive).

Η υιοθέτηση της Οδηγίας συνιστά μία παραδειγματική περίπτωση αντίδρασης της κοινοτικής έννομης τάξης στο φαινόμενο της πρόωρης “γήρανσης” των κανόνων δικαίου που ρυθμίζει τις επιπτώσεις των νέων τεχνολογιών. Η διάρκεια “ισχύος/ζωής” των ρυθμίσεων που αφορούν τεχνολογικά προσδιορισμένα πεδία καθίσταται αφενός σύντομη και αφετέρου συχνά προδιαγεγραμμένη. Για τον λόγο αυτό επιδιώκεται όχι μόνο η συχνή αναθεώρηση των κανόνων αλλά και προσδιορίζονται μικρές προθεσμίες προσαρμογής των εθνικών εννόμων τάξεων ως ανταπόκριση στις ανάγκες μιας ραγδαία μεταλλασσόμενης τεχνολογίας και αγοράς.

Βασική επιδίωξη του κοινοτικού νομοθέτη υπήρξε επίσης η διατύπωση τεχνολογικά ουδέτερων κανόνων. Έτσι ενώ το άρθρο 6 της οδηγίας 97/66/EK αναφερόταν μόνο σε “κλήσεις” κρίθηκε ότι δεν είναι τεχνολογικά ουδέτερο και εν τέλει δεν είναι αποτελεσματικό να προστατεύονται π.χ. μόνο τα δεδομένα κίνησης που παράγονται κατά την πραγματοποίηση των παραδοσιακών τηλεφωνικών κλήσεων και όχι παρόμοια δεδομένα κίνησης που παράγονται κατά τη μετάδοση επικοινωνιών στο Internet. Συνεπώς, ο υφιστάμενος όρος

“πραγματοποίηση κλήσης” στο άρθρο 6 αντικαθίσταται από τον όρο “μετάδοση μιας επικοινωνίας”, έτσι ώστε να καλύπτει το σύνολο των δεδομένων κίνησης με τεχνολογικά ουδέτερο τρόπο. Είναι αξιοσημείωτο ότι στο αναθεωρημένο νομικό πλαίσιο δεν γίνεται αναφορά σε «τηλεπικοινωνιακό τομέα» αλλά σε ηλεκτρονικές επικοινωνίες. Ως επικοινωνία η νέα Οδηγία προσδιορίζει κάθε πληροφορία που ανταλλάσσεται ή διαβιβάζεται μεταξύ ενός πεπερασμένου αριθμού μερών, μέσω μιας διαθέσιμης στο κοινό υπηρεσίας ηλεκτρονικών επικοινωνιών. Δεν περιλαμβάνονται πληροφορίες που διαβιβάζονται ως τμήμα ραδιοηλεκτρονικών υπηρεσιών στο κοινό μέσω δικτύου ηλεκτρονικών επικοινωνιών, εκτός από τις περιπτώσεις κατά τις οποίες οι πληροφορίες μπορούν να αφορούν αναγνωρίσιμο συνδρομητή ή χρήστη που τις λαμβάνει.¹⁸

Η προσέγγιση της τεχνολογικής ουδετερότητας αποσκοπεί στην εξασφάλιση της ρυθμιστικής ικανότητας του κανόνα δικαίου σε ένα τεχνολογικά ρευστό περιβάλλον. Προβάλλει ως αντίδοτο στο γεγονός ότι συχνά η νομοθεσία επιχειρεί να ρυθμίσει μία «υποκείμενη» τεχνολογία έχει στο μεταξύ ήδη αλλάξει. Η προσέγγιση αυτή όμως πάσχει από μία εγγενή αντίφαση: Είναι αναπόφευκτο ότι ο νομοθέτης παράγει κανόνες σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο. Όταν νομοθετεί έχει υπόψη του μία συγκεκριμένη τεχνολογία ή ακριβέστερα ένα συγκεκριμένο επίπεδο ανάπτυξης της. Περαιτέρω έχει μία συγκεκριμένη, χρονικά προσδιορισμένη, πολιτιστική κατανόηση της τεχνολογίας και των επιπτώσεών της στη ζωή και στον κόσμο.

¹⁸ http://europa.eu.int/comm/internal_market/privacy/lawreport/programme_en.htm

5.3 ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΙΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ.

Οι ρυθμίσεις της προϊσχύουσας Οδηγίας 97/66/ είχαν ενταχθεί στην ελληνική έννομη τάξη με τον Ν. 2774/99 για την προστασία προσωπικών δεδομένων στον τηλεπικοινωνιακό τομέα. Όπως σημειώνεται στην εισηγητική έκθεση του νόμου οι κανόνες αυτοί συμπληρώνουν και εξειδικεύουν τους κανόνες του Ν. 2472/97 για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Η έκδοση της Οδηγίας 2002/58/EK επέβαλε αντίστοιχα την τροποποίηση και προσαρμογή του ελληνικού κανονιστικού πλαισίου. Δεδομένου δε ότι τροποποιήθηκαν όλες οι ρυθμίσεις του Ν. 2774/1999, ο νέος νόμος (Ν. 3471/06), για λόγους σαφήνειας και αποφυγής συγχύσεων (ενόψει και της χρησιμοποιούμενης διαφορετικής ορολογίας, η οποία χαρακτηρίζεται από τεχνολογική ουδετερότητα), εισάγεται ως νέο νομοθετικό κείμενο, και όχι ως τροποποίηση του ν. 2774/1999, ο οποίος καταργήθηκε στο σύνολό του. Σκοπός του νόμου είναι η προστασία της ιδιωτικής ζωής και των προσωπικών δεδομένων στο πεδίο των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, καθώς και του απορρήτου των επικοινωνιών.

5.3.1 ΤΟ ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ 3471/06.

Όπως και ο προγενέστερος έτσι και ο Ν. 3471/06 συμπληρώνει και εξειδικεύει τη γενική νομοθεσία για την προστασία προσωπικών δεδομένων. Ο συμπληρωματικός και ειδικός χαρακτήρας των ρυθμίσεων του ειδικού νόμου σημαίνει ότι οι γενικές ρυθμίσεις εξακολουθούν να

εφαρμόζονται σε όλα τα θέματα και ζητήματα που δεν ρυθμίζονται ρητά και ειδικά. Οι φορείς παροχής διαθέσιμων στο κοινό τηλεπικοινωνιακών δεσμεύονται δηλ. παράλληλα από τις υποχρεώσεις και επιταγές του Ν. 2472/97. Η ισχύς των γενικών κανόνων είναι επίσης σημαντική και για τους σκοπούς της ερμηνείας, καθώς οι κανόνες αυτοί ορίζουν τις γενικές αρχές της προστασίας δεδομένων (αρχή σκοπού, αρχή αναλογικότητας κλπ.). Ο θεσμικός έλεγχος της τήρησης των κανόνων επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων και προστασίας της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών ασκείται από την Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα.

Ως προς τις υπηρεσίες που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής ο νόμος ακολουθώντας τις αντίστοιχες ρυθμίσεις της Οδηγίας 2002/58/EK Ισχύει στο πλαίσιο της παροχής διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών σε δημόσια δίκτυα ηλεκτρονικών επικοινωνιών.

Ως «υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών» νοούνται οι υπηρεσίες που παρέχονται συνήθως έναντι αμοιβής και των οποίων η παροχή συνίσταται, εν όλω ή εν μέρει, στη μεταφορά σημάτων σε δίκτυα ηλεκτρονικών επικοινωνιών, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών τηλεπικοινωνιών και των υπηρεσιών μετάδοσης σε δίκτυα που χρησιμοποιούνται για ραδιοτηλεοπτικές μεταδόσεις. Στις υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών δεν περιλαμβάνονται υπηρεσίες παροχής ή ελέγχου περιεχομένου που μεταδίδεται μέσω δικτύων και υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, καθώς και υπηρεσίες της Κοινωνίας της Πληροφορίας, όπως αυτές ορίζονται στην παράγραφο 2 του άρθρου 2 του π.δ. 39/2001 (Υπηρεσία κοινωνίας της πληροφορίας είναι κάθε υπηρεσία που παρέχεται έναντι αμοιβής, εξ' αποστάσεως και κατόπιν προσωπικής επιλογής ενός αποδέκτη υπηρεσιών), και που δεν αφορούν, εν όλω ή εν μέρει, στη μεταφορά σημάτων σε δίκτυα ηλεκτρονικών

επικοινωνιών. Η γενική διατύπωση «διαθέσιμες στο κοινό υπηρεσίες υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών» καλύπτει - εκτός από τη συμβατική τηλεφωνία και την κινητή τηλεφωνία - ένα ιδιαίτερα ευρύ φάσμα, όπως οι υπηρεσίες του ψηφιακού δικτύου ενοποιημένων υπηρεσιών (ISDN) καθώς και υπηρεσίες που δεν γίνονται άμεσα αντιληπτές ως τηλεπικοινωνίες υπό την παραδοσιακή έννοια όπως οι υπηρεσίες που παρέχονται μέσω του Διαδικτύου (Internet), οι υπηρεσίες πολυμέσων η διαλογική τηλεόραση και το “βίντεο κατά βούληση” (video on demand). Ως «δημόσιο δίκτυο επικοινωνιών»: το δίκτυο ηλεκτρονικών επικοινωνιών, το οποίο χρησιμοποιείται, εξ ολοκλήρου ή κυρίως, για την παροχή διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών.¹⁹

Για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που πραγματοποιείται στο πλαίσιο μη διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, όπως τα εσωτερικά δίκτυα (τα λεγόμενα corporate networks) εφαρμόζεται ο ν. 2472/1997 , όπως ισχύει. Ως προς την προστασία του απορρήτου των επικοινωνιών οι διατάξεις του παρόντος συμπληρώνουν την προϋφιστάμενη σχετική νομοθεσία [ν. 2225/94 «για την προστασία της ελευθερίας της ανταπόκρισης και επικοινωνίας και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 121) και ν. 3115/03 «Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών» (ΦΕΚ Α' 47)] καθώς και τη νομοθεσία που έχει εκδοθεί κατ' εξουσιοδότηση των νομοθετημάτων αυτών.

¹⁹ Καρακόστας Γ., Δίκαιο και Internet. Νομικά ζητήματα του Διαδικτύου, 2001.

5.3.2 Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ.

Σημαντική αλλαγή προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης των ατομικών δικαιωμάτων συνιστά η νέα ρύθμιση που αφορά το απόρρητο των επικοινωνιών. Η ρύθμιση του άρθρου 5 της Οδηγίας 2002/58 ενισχύει τις αρχές της εμπιστευτικότητας και της ανωνυμίας δεσμεύοντας τα κράτη μέλη να επεκτείνουν την προστασία του απορρήτου και στα «συναφή δεδομένα κίνησης».

Ως δεδομένα κίνησης η Οδηγία 2002/58 ορίζει τα δεδομένα που υποβάλλονται σε επεξεργασία για τους σκοπούς της διαβίβασης μιας επικοινωνίας σε δίκτυο ηλεκτρονικών επικοινωνιών ή της χρέωσής της (άρθρο 2β) ενώ στο Προοίμιο αναφέρεται ότι μια επικοινωνία μπορεί να περιλαμβάνει τυχόν πληροφορίες περί του ονόματος, της αρίθμησης ή της διεύθυνσης που παρέχουν ο αποστολέας ή ο χρήστης μιας σύνδεσης, προκειμένου να πραγματοποιήσουν την επικοινωνία. Τα δεδομένα κίνησης μπορούν να περιλαμβάνουν τυχόν μεταφράσεις αυτών των πληροφοριών από το δίκτυο, διά του οποίου διαβιβάζεται η επικοινωνία, προκειμένου να μεταδοθεί. Τα δεδομένα κίνησης μπορεί επίσης να αναφέρονται στη δρομολόγηση, τη διάρκεια, το χρόνο ή το μέγεθος μιας επικοινωνίας, στο πρωτόκολλο που χρησιμοποιείται, στη θέση του τερματικού εξοπλισμού του πομπού ή του δέκτη, στο δίκτυο από το οποίο προέρχεται ή στο οποίο καταλήγει η επικοινωνία, στην αρχή, το τέλος ή τη διάρκεια μιας σύνδεσης. Μπορεί επίσης να συνίστανται στο σχήμα με το οποίο η επικοινωνία μεταβιβάζεται από το δίκτυο. Ο ελληνικός νόμος ορίζει ως δεδομένα κίνησης «δεδομένα κίνησης»: τα δεδομένα που υποβάλλονται σε επεξεργασία για τους σκοπούς της διαβίβασης μίας επικοινωνίας σε δίκτυο ηλεκτρονικών επικοινωνιών ή της χρέωσής της. Στα δεδομένα κίνησης (traffic data) μπορεί να

περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων ο αριθμός, η διεύθυνση, η ταυτότητα της σύνδεσης ή του τερματικού εξοπλισμού του συνδρομητή ή και χρήστη, οι κωδικοί πρόσβασης, τα δεδομένα θέσης, η ημερομηνία και ώρα έναρξης και λήξης και η διάρκεια της επικοινωνίας, ο όγκος των διαβιβασθέντων δεδομένων, πληροφορίες σχετικά με το πρωτόκολλο, τη μορφοποίηση, τη δρομολόγηση της επικοινωνίας καθώς και το δίκτυο από το οποίο προέρχεται ή στο οποίο καταλήγει η επικοινωνία. Επισημαίνεται ότι για λόγους σαφήνειας και ασφάλειας δικαίου ο νόμος ορίζει συγκεκριμένα και τα «δεδομένα θέσης» (location data), δηλ. τα δεδομένα που υποβάλλονται σε επεξεργασία σε δίκτυο ηλεκτρονικών επικοινωνιών και που υποδεικνύουν τη γεωγραφική θέση του τερματικού εξοπλισμού του χρήστη μίας διαθέσιμης στο κοινό υπηρεσίας ηλεκτρονικών επικοινωνιών.

Η Οδηγία επιτάσσει στα κράτη μέλη να απαγορεύουν την ακρόαση, υποκλοπή, αποθήκευση ή άλλο είδος παρακολούθησης ή επιτήρησης των επικοινωνιών και των συναφών δεδομένων κίνησης από πρόσωπα πλην των χρηστών, χωρίς τη συγκατάθεση των ενδιαφερομένων χρηστών. Η κοινοτική νομοθεσία αποδέχεται την τεχνική αποθήκευση δεν εμποδίζει την τεχνική αποθήκευση, η οποία είναι αναγκαία για τη διαβίβαση επικοινωνίας, με την επιφύλαξη της αρχής του απορρήτου. Χάριν της διαφύλαξης ιδιωτικών συμφερόντων γίνεται επίσης αποδεκτή η επιτρεπόμενη από το νόμο καταγραφή συνδιαλέξεων και των συναφών δεδομένων κίνησης όταν πραγματοποιούνται κατά τη διάρκεια νόμιμης επαγγελματικής πρακτικής με σκοπό την παροχή αποδεικτικών στοιχείων μιας εμπορικής συναλλαγής ή οποιασδήποτε άλλης επικοινωνίας επαγγελματικού χαρακτήρα.

Στο άρθρο 4 του ελληνικού Ν. 3471/06 περιέχονται ρυθμίσεις για τη διασφάλιση του απορρήτου των επικοινωνιών, το οποίο επεκτείνεται ρητά και στα εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας, δηλ. τα δεδομένα κίνησης και θέσης. Απαγορεύεται η χωρίς άδεια πρόσβαση στις επικοινωνίες από πρόσωπα άλλα πλην των χρηστών, ή χωρίς τη συγκατάθεσή τους, εκτός εάν υπάρχει σχετική ειδική ρύθμιση σε διάταξη νόμου. Εξυπακούεται ότι και η ρύθμιση αυτή τελεί υπό τις προϋποθέσεις και εγγυήσεις που Ειδικότερα, ορίζεται ότι υπόκειται στην προστασία του απορρήτου κάθε χρήση υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών που γίνεται από τον συνδρομητή ή/ και τον χρήστη. Το απόρρητο των επικοινωνιών πρέπει να εξασφαλίζεται και στο πλαίσιο των νόμιμων επαγγελματικών πρακτικών. Ειδικότερα, επιτρέπεται, υπό την προϋπόθεση της γνώσης και συναίνεσης των επικοινωνούντων μερών, η κατ' εξαίρεση καταγραφή στοιχείων εμπορικής επικοινωνίας με σκοπό την απόδειξη εμπορικών συναλλαγών (π.χ. σε συναλλαγές telephone banking). Προκειμένου να προστατευτούν οι συμμετέχοντες στην επικοινωνία, κυρίως στις περιπτώσεις όπου λόγω των συνθηκών εξαναγκάζονται κατ' ουσίαν να αποδεχτούν την καταγραφή της επικοινωνίας, ο νόμος ορίζει ότι, ο τρόπος ενημέρωσης των μερών και παροχής της συγκατάθεσης, καθώς και ο τρόπος και ο χρόνος διατήρησης των καταγεγραμμένων συνδιαλέξεων και των συναφών δεδομένων κίνησης καθορίζεται με πράξη της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα.

Σύμφωνα με την Οδηγία δεν αποκλείεται, επίσης, η τεχνική αποθήκευση (αυτόματη, ενδιάμεση και παροδική), εφόσον γίνεται με μοναδικό σκοπό την πραγματοποίηση της μετάδοσης στο ηλεκτρονικό δίκτυο επικοινωνιών και υπό την προϋπόθεση ότι οι πληροφορίες δεν φυλάσσονται για διάστημα μεγαλύτερο από όσο απαιτείται για τη

μετάδοση και για σκοπούς διαχείρισης της κίνησης. Τη ρύθμιση αυτή υιοθετεί και ο ελληνικός νόμος.

5.4 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΕΝΑΝΤΙ ΚΑΤΑΣΚΟΠΕΥΤΙΚΩΝ ΛΟΓΙΣΜΙΚΩΝ, COOKIES ΚΑΠ.

Ένα από τα αμφιλεγόμενα και ταυτόχρονα μείζονα ζητήματα της προστασίας προσωπικών δεδομένων υπήρξε και παραμένει η χρήση των λεγόμενων κατασκοπευτικών λογισμικών , όπως τα cookies ή οι δικτυακοί "κοριοί", κρυφά αναγνωριστικά στοιχεία και άλλες παρόμοιες διατάξεις που μπορούν να εισέλθουν στο τερματικό του χρήστη εν αγνοία του με σκοπό την πρόσβαση σε πληροφορίες, την αποθήκευση αθέατων πληροφοριών ή την ανίχνευση των δραστηριοτήτων του χρήστη. Τέτοιες διατάξεις δυνητικά παράγουν ένα πορτραίτο του χρήστη. Θίγουν την ανωνυμία του και συνιστούν προσβολή του δικαιώματός του να μένει μόνος στον εικονικό κόσμο και να επικοινωνεί ελεύθερα χωρίς κανενός είδους εξωτερική επιτήρηση. Η χρήση τέτοιων διατάξεων είναι συνηθέστερα άγνωστη ή αδιαφανής για τον χρήστη. Αυτή η έλλειψη ενημέρωσης και διαφάνειας συνιστούσε παραβίαση της αρχής της νόμιμης και θεμιτής συλλογής προσωπικών δεδομένων.²⁰

Η Οδηγία 2002/58/EK , προσαρμόζοντας παραδοσιακές έννοιες της ιδιωτικότητας στις μεταβολές της τεχνολογίας, θεωρεί ότι «ο τερματικός εξοπλισμός των χρηστών δικτύων ηλεκτρονικών επικοινωνιών και κάθε πληροφορία που αποθηκεύεται στον εξοπλισμό αυτόν συνιστούν μέρος της ιδιωτικής ζωής των χρηστών η οποία χρήζει προστασίας δυνάμει της ευρωπαϊκής σύμβασης για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών». Η Οδηγία

²⁰ Μήτρου Λ., "Προστασία Προσωπικών Δεδομένων στο Διαδίκτυο", στο συλλογικό έργο: Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων, Η αγορά του Internet στην Ελλάδα, Αθήνα 1999.

υιοθετεί μία λύση συμβιβασμού: καθιστά νόμιμη τη χρησιμοποίηση τέτοιων διατάξεων μόνο για θεμιτούς σκοπούς και εφόσον το γνωρίζουν οι χρήστες.(Άρθρο 5 παρ. 3 και Προοίμιο 25). Τέτοιοι νόμιμοι και θεμιτοί σκοποί μπορεί να είναι η ανάλυση της αποτελεσματικότητας του σχεδιασμού και της παρουσίασης μιας ιστοσελίδας ή ο έλεγχος της ταυτότητας χρηστών που πραγματοποιούν συναλλαγές σε απευθείας σύνδεση. Η χρησιμοποίησή τους, σύμφωνα με την Οδηγία, θα πρέπει να επιτρέπεται υπό τον όρο ότι παρέχονται στους χρήστες σαφείς και ακριβείς πληροφορίες σύμφωνα με την οδηγία 95/46/EK για τον προορισμό των cookies" ή τυχόν ανάλογων διατάξεων, ώστε να εξασφαλίζεται ότι είναι εν γνώσει του χρήστη οι πληροφορίες που αποθηκεύονται στον τερματικό εξοπλισμό που χρησιμοποιεί.

Στο άρθρο 4 § 5 του Ν. 3471/06 περιλαμβάνονται επίσης ρυθμίσεις για τη χρησιμοποίηση των δικτύων για την αποθήκευση πληροφοριών ή την απόκτηση πρόσβασης σε πληροφορίες, ιδίως με την εγκατάσταση διατάξεων, όπως είναι τα επιλεγόμενα κατασκοπευτικά λογισμικά, οι δικτυακοί “κοριοί” (web bugs), τα κρυφά αναγνωριστικά στοιχεία. Η εγκατάσταση τέτοιων διατάξεων εν αγνοία του χρήστη συνιστά σοβαρή παραβίαση της ιδιωτικής ζωής και των προσωπικών δεδομένων του χρήστη και για τον λόγο αυτό καταρχήν απαγορεύεται. Η χρήση τέτοιων διατάξεων, όπως των λεγόμενων “cookies”, επιτρέπεται μόνο για συγκεκριμένους σκοπούς και εφόσον είναι αναγκαία για τη διενέργεια ή διευκόλυνση μιας επικοινωνίας ή για την παροχή υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας, την οποία έχει ζητήσει ο χρήστης.

Απαραίτητη προϋπόθεση επίσης για το νόμιμο μιας τέτοιας χρήσης είναι η παροχή σαφών και εμπειριστατωμένων πληροφοριών, σύμφωνα με το άρθρο 11 του Ν. 2472/97, στον συγκεκριμένο συνδρομητή ή χρήστη, ώστε να εξασφαλίζεται ότι είναι σε γνώση του η αποθήκευση των πληροφοριών στον τερματικό εξοπλισμό που χρησιμοποιεί. Ο

συνδρομητής/χρήστης έχει το δικαίωμα να αρνείται την επεξεργασία αυτή για τη διάρκεια της ίδιας σύνδεσης ή και για μεταγενέστερες συνδέσεις. Προκειμένου να διασφαλισθεί ότι θα παρέχονται στον συνδρομητή/χρήστη πράγματι και με τρόπο εύληπτο αυτές οι πληροφορίες και δυνατότητες, ο νόμος προβλέπει ότι η Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων εκδίδει οδηγίες για τους τρόπους παροχής πληροφοριών, παροχής του δικαιώματος άρνησης και παροχής συγκατάθεσης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.

Ο ταχύς ρυθμός των τεχνολογικών αλλαγών και της παγκοσμιοποίησης έχουν μεταβάλει εκ βάθρων τον τρόπο συλλογής, πρόσβασης, χρήσης και διαβίβασης ενός ολοένα μεγαλύτερου όγκου προσωπικών δεδομένων. Οι νέοι τρόποι ανταλλαγής πληροφοριών μέσω των κοινωνικών δικτύων και η αποθήκευση εξ αποστάσεως μεγάλων ποσοτήτων δεδομένων αποτελούν μέρος της ζωής πολλών από τα 250 εκατομμύρια χρήστες του διαδικτύου στην Ευρώπη. Ταυτόχρονα, τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα έχουν μετατραπεί σε περιουσιακό στοιχείο για πολλές επιχειρήσεις. Η συλλογή, άθροιση και ανάλυση των δεδομένων δυνητικών πελατών αποτελεί συχνά σημαντικό τμήμα των οικονομικών δραστηριοτήτων τους.

Σ' αυτό το νέο ψηφιακό περιβάλλον, τα φυσικά πρόσωπα έχουν το δικαίωμα να απολαύουν αποτελεσματικού ελέγχου επί των πληροφοριών προσωπικού χαρακτήρα που τα αφορούν. Η προστασία δεδομένων συνιστά θεμελιώδες δικαίωμα στην Ευρώπη, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 8 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και στο άρθρο 16 παράγραφος 1 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ), και πρέπει να προστατεύεται αναλόγως.

Η έλλειψη εμπιστοσύνης έχει ως αποτέλεσμα οι καταναλωτές να διστάζουν να κάνουν επιγραμμικές αγορές και να δεχθούν νέες υπηρεσίες. Επομένως, το υψηλό επίπεδο προστασίας των δεδομένων έχει επίσης ζωτική σημασία για την ενίσχυση της εμπιστοσύνης στις επιγραμμικές υπηρεσίες και την πραγμάτωση του δυναμικού της ψηφιακής οικονομίας, ενθαρρύνοντας με τον τρόπο αυτό την οικονομική ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα των οικονομικών κλάδων της ΕΕ.

Απαιτούνται σύγχρονοι και συνεκτικοί κανόνες σε όλη την ΕΕ για την ελεύθερη ροή δεδομένων από το ένα κράτος μέλος στο άλλο. Οι επιχειρήσεις χρειάζονται σαφείς και ομοιόμορφους κανόνες που να παρέχουν ασφάλεια δικαίου και να ελαχιστοποιούν τον διοικητικό φόρτο. Αυτό είναι ουσιώδες προκειμένου να λειτουργήσει η ενιαία αγορά και να τονωθεί η οικονομική ανάπτυξη, να δημιουργηθούν νέες θέσεις απασχόλησης και να προωθηθεί η καινοτομία.

Η μεταρρύθμιση της προστασίας δεδομένων στην ΕΕ αποβλέπει στην οικοδόμηση σύγχρονου, ισχυρού, συνεκτικού και συνολικού πλαισίου προστασίας δεδομένων για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το θεμελιώδες δικαίωμα προστασίας δεδομένων των φυσικών προσώπων θα ενισχυθεί. Θα τηρηθούν άλλα δικαιώματα, όπως η ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης, τα δικαιώματα του παιδιού, το δικαίωμα του επιχειρείν, το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη και το επαγγελματικό απόρρητο (π.χ. για τα νομικά επαγγέλματα), καθώς και το καθεστώς των εκκλησιών βάσει του δικαίου των κρατών μελών.

Η μεταρρύθμιση θα αποφέρει οφέλη πρωτίστως για τα φυσικά πρόσωπα, διότι θα ενισχύσει τα δικαιώματα προστασίας των δεδομένων τους και την εμπιστοσύνη τους στο ψηφιακό περιβάλλον. Περαιτέρω, η μεταρρύθμιση θα απλουστεύσει σε μεγάλο βαθμό το νομικό περιβάλλον για τις επιχειρήσεις και τον δημόσιο τομέα. Αυτό αναμένεται να τονώσει την ανάπτυξη της ψηφιακής οικονομίας στο σύνολο της ενιαίας αγοράς της ΕΕ και πέρα από αυτή, σύμφωνα με τους στόχους της στρατηγικής για την Ευρώπη 2020 και το ψηφιακό θεματολόγιο για την Ευρώπη. Τέλος, η μεταρρύθμιση θα ενισχύσει την εμπιστοσύνη μεταξύ των αρχών επιβολής του νόμου για να διευκολύνει τις ανταλλαγές δεδομένων μεταξύ τους και τη συνεργασία για την καταπολέμηση του σοβαρού εγκλήματος, ενώ παράλληλα θα διασφαλίσει υψηλό επίπεδο προστασίας των φυσικών προσώπων.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα συνεργαστεί στενά με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο για να διασφαλίσει συμφωνία σχετικά με το νέο πλαίσιο προστασίας δεδομένων της ΕΕ μέχρι το τέλος του 2012. Κατά τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας θέσπισης και πέρα από αυτή, ιδίως στο πλαίσιο της εφαρμογής των νέων νομικών πράξεων, η Επιτροπή θα διατηρήσει στενό και διαφανή διάλογο με όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη συμπεριλαμβανομένων εκπροσώπων του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα. Θα συμμετάσχουν επίσης εκπρόσωποι της αστυνομίας και του δικαστικού σώματος, ρυθμιστικές αρχές ηλεκτρονικών επικοινωνιών, οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, αρχές προστασίας δεδομένων, πανεπιστημιακοί, καθώς και ειδικευμένοι οργανισμοί της ΕΕ, π.χ. Eurojust, Europol, Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και Ευρωπαϊκός Οργανισμός για την Ασφάλεια Δικτύων και Πληροφοριών.

Στο πλαίσιο της σταθερής ανάπτυξης των τεχνολογιών πληροφοριών και της εξέλιξης της κοινωνικής συμπεριφοράς, αυτός ο διάλογος έχει ύψιστη σημασία για να αντληθούν οφέλη από τις συνεισφορές που απαιτούνται προκειμένου να διασφαλισθεί υψηλό επίπεδο προστασίας δεδομένων των φυσικών προσώπων, η ανάπτυξη και η ανταγωνιστικότητα των οικονομικών κλάδων της ΕΕ, η επιχειρησιακή αποτελεσματικότητα του δημόσιου τομέα (συμπεριλαμβανομένων της αστυνομίας και του δικαστικού σώματος) και χαμηλό επίπεδο διοικητικών βαρών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αλεξανδρή Ν., Γκρίτζαλης Δ., Κιουντούζης Ε., Μια προσέγγιση της κοινωνικά αποδεκτής αξιοποίησης της Πληροφορικής σε ΕΠΥ, Ασφάλεια Πληροφοριών: Τεχνικά, Νομικά και Κοινωνικά Θέματα, Αθήνα 1995

Ανθίμου Κ., Το δικαίωμα πληροφοριακού αυτοκαθορισμού του ατόμου ως έκφανση του δικαιώματος επί της προσωπικότητας, ΚριτΕ 1998

Αραβαντινός Β., Η προστασία των στοιχείων προσωπικού χαρακτήρα από την αθέμιτη επεξεργασία τους με ηλεκτρονικό υπολογιστή, Αθήνα – Κομοτηνή 1997.

Αραβαντινός Β., Εισαγωγή στη Νομοπληροφορική και τη Δικαιοκυβερνητική, τόμος 1^{ος}, Νομοπληροφορική, Αθήνα – Κομοτηνή 1994.

Αυγουστιανάκης Μ., Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων. Προβλήματα και αντιμετώπιση από το δίκαιο.

Βιδάλης Τ., Νέα δικαιώματα στην πρόταση για την αναθεώρηση του Συντάγματος, σε Γ. Παπαδημητρίου (επιμ.), Αναθεώρηση του Συντάγματος και εκσυγχρονισμός των θεσμών, Αθήνα-Κομοτηνή 2000.

Γέροντας Απόστολος, Η προστασία του πολίτη από την ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, Αθήνα-Κομοτηνή 2002.

Γιαννόπουλος Γ., Προστασία προσωπικών δεδομένων και διασυνοριακή ροή πληροφοριών. Το πρόβλημα του «ικανοποιητικού επιπέδου προστασίας», ΔτΑ 2001,σελ..733 επ.

Δαγτόγλου Π., Συνταγματικό Δίκαιο-Ατομικά Δικαιώματα Α', Αθήνα-Κομοτηνή 1991

Δόνος Π., Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος προστασίας του πολίτη από την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων και της αντίστοιχης ανεξάρτητης αρχής, σε Γ. Παπαδημητρίου (επιμέλεια), Αναθεώρηση του Συντάγματος και Εκσυγχρονισμός των θεσμών, Αθήνα 2000.

Γ. Καμίνης, Το απόρρητο της τηλεφωνικής επικοινωνίας: η συνταγματική προστασία και η εφαρμογή της από τον ποινικό νομοθέτη και τα δικαστήρια

Καράκωστας Γ., Δίκαιο και Internet. Νομικά ζητήματα του Διαδικτύου, 2001.

Καράκωστας Γ., Προσωπικότητα και Τύπος, Αθήνα 2000

Καράκωστας Γ., Το δίκαιο των ΜΜΕ, Αθήνα 1998

Λαζαράτος Π., Το δικαίωμα ακρόασεως στη διοικητική διαδικασία, Αθήνα 1992

Μαρίνος Μ., Λογισμικό: Νομική Προστασία και Συμβάσεις II, Αθήνα 1992

Μαυριάς Κ., Το συνταγματικό δικαίωμα του ιδιωτικού βίου, Αθήνα 1982

Μήτρου Λ., Το δίκαιο στην Κοινωνία της Πληροφορίας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2002

Μήτρου Λ., Η Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Forum Σύγχρονη Πολιτεία, Τόμος 1, Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα 1999

Μήτρου Λ., “Προστασία Προσωπικών Δεδομένων στο Διαδίκτυο”, στο συλλογικό έργο: Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων, Η αγορά του Internet στην Ελλάδα, Αθήνα 1999.

Μήτρου Λ., “Τεχνολογία και Προστασία Προσωπικών Δεδομένων”, στο συλλογικό έργο: Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορολόγων – 7^ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Η εφαρμογή της σύγχρονης τεχνολογίας στο εμπορικό δίκαιο, Αθήνα 1998, σελ. 193 επ.

Μήτρου Λ., “Ο θεσμικός έλεγχος της προστασίας προσωπικών πληροφοριών” στο συλλογικό έργο: Ελληνική Εταιρία Επιστημόνων Πληροφορικής και Υπολογιστών (ΕΠΥ), Ασφάλεια πληροφοριών - Τεχνικά, Νομικά και Κοινωνικά θέματα, Αθήνα 1996.

Παπαδόπουλος Α., Όροι προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Το παράδειγμα του συστήματος πληροφοριών Schengen, Αθήνα 1999.

Σαρμάς Ι., Η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Αθήνα 1998

Σταθόπουλος Μ., Η χρήση προσωπικών δεδομένων και η διαπάλη μεταξύ ελευθεριών των κατοχών τους και ελευθεριών των υποκειμένων τους, ΝοΒ 2000.

Stathopoulos M., Modern Techniques for Financial Transactions and their Effects on Currency, 1994

Τάκης Α., Κοινωνία της Πληροφορίας και Σύνταγμα – Μια πρώτη προσέγγιση, ΝοΒ 50 (2002).

Τουντόπουλος Β., Το δικαίωμα αντίρρησης του υποκειμένου των δεδομένων, ΤοΣ 1999.

Τουντόπουλος Β., Το δικαίωμα ενημέρωσης του υποκειμένου των δεδομένων.

Τουντόπουλος Β., Η διασύνδεση αρχείων στο ν. 2472/1997, ΝοΒ 1999.

Τσακυράκης Σ., Το απόρρητο της επικοινωνίας. Απόλυτα απαραβίαστο ή ευχή της έννομης τάξης; ΝοΒ 41 (1993).

Χρυσόγονος Κ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Αθήνα 2002

Χρυσόγονος Κ. , Οι Ανεξάρτητες Αρχές στο Σχέδιο της Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος, ΤοΣ 6/2000.